

Darežljivo srce

Glas
Koncila

8. Susret hrvatskoga duhovnoga
književnoga stvaralaštva
»Stjepan Kranjčić«

8.
Kranjčić

Izdavač:
Udruga za promicanje znamenitih Križevčana »Dr. Stjepan Kranjčić«

Za izdavača:
Tanja Baran

Nakladnik:
Glas Koncila

Za nakladnika:
Ivan Miklenić

Uredničko vijeće:
Tanja Baran, Vladimir Lončarević, Ivan Miklenić,
Martina Valec Rebić, Marina Vidović Krušić

Urednik:
Vladimir Lončarević

Lektorica:
Martina Valec Rebić

Korektorica:
Tanja Baran

Naslovnica i ilustracije:
Zlatica Živković

Grafičko oblikovanje:
Danijel Lončar

Naklada: 500 primjeraka

Tisak: Tiskara Zelina

ISBN: 978-953-241-522-3

*CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 000949081.*

Darežljivo srce

8. Susret hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva
»Stjepan Kranjčić«

Križevci, 2016.

Križevci
prosinac, 2016.

Glas
Koncila

Sadržaj

Riječ izdavača

Tanja Baran: Ljepote riječi nadahnute Ljepotom 7

Nagrađeni autori i radovi

11

Riječ urednika

Vladimir Lončarević: Kršćanska književna riječ –
dah života (u) hrvatskoj kulturi 13

Darovi ljubavi (Poezija)

Nevenka Erman: Na kružiere 17

Zdravko Gavran: Ponoć 2016. 18

Živka Kancijanić: Voda života 20

Ljiljana Lukačević: Sveta kazna 21

Zdenka Malnar: Kad okite grad 23

Tibor Martan: Stjena 24

Mirjana Mikulec: Sara 26

Vlasta Molinar: Magla 27

Pero Pavlović: Triticum aestivum 28

Anka Petričević, s. Marija od Presvetoga Srca:
Molitva vječnoj ljubavi 29

Darko Posarić: Postojani križ milosrđa 30

Josip Sanko Rabar: Božje dijete 31

Vladimir Šuk: Vuz črnu nuotu šplehnateh mužikaša 32

Snježana Tišljarić: Krugi življenja 33

Fiat lux (Kratka priča)

Živka Kancijanić: Život ki ni zaludo špendan	39
Anita Peričić i Denis Peričić: Fiat lux	43
Vinko Vrbanić: Cvija	47
Vojmil Žic: Kolica	50

Širina milosrđa (Putopis)

Vjekoslava Jurdana: Na putu do Milosrdnoga Lica	57
Zdenka Maltar: Zadar, grad na poluotoku, onaj koji je oduvijek bio	62
Božidar Prosenjak: Nezasluženo milosrđe	67
Tomislav Šovagović: Baranjska tuga	74

Milosti puni (Esej)

Nives Opačić: Vidljiva i nevidljiva lica milosrđa	81
Anita Peričić i Denis Peričić: Deseta postaja	86
Josip Sanko Rabar: Mistika Ivana od Križa	89
Tomislav Šovagović: Pjesništvo Božjega milosrđa	93

Radost pogleda (Monodrama)

Nedjeljka Andrić: Na izvoru	99
Željko Bajza: Slike mojega življenja	105
Anita Peričić i Denis Peričić: Duhovna Hrvatska	112
Tomislav Šovagović: Čovjek s istrošenim sandalama	118

Bilješke o autorima 125

Bilješke o članovima Stručnog ocjenjivačkog suda 133

Sudionici (autori) 8. Susreta hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« 137

Riječ izdavača

Ljepote riječi nahnute Ljepotom

Poštovani čitatelji, dragi poštovatelji hrvatske duhovne književne riječi!

Eto nas u finalu osmi put zaredom. Zajedno smo u završnici 8. Susreta hrvatskoga duhovnoga književnoga susreta »Stjepan Kranjčić«. Ovaj zbornik »Darežljivo srce« izbor je najuspjelijih književnih radova koji su stigli na natječaj 8. »Književnog Kranjčića«, kako ga od milja sudionici i organizatori zovu.

Ljepote riječi nadahnute Ljepotom. Njih se željelo promicati kada se prije osam godina oblikovao ovaj natječaj. Zasad jedini na nacionalnoj razini u kratkim književnim žanrovima: poeziji, kratkoj priči, putopisu, eseju i monodrami. Uspjelo se zahvaljujući odličnom odazivu autora, koji su pokazali da u suvremenosti itekako žive književnu riječ protkanu krišćanskim vrednotama, te upornosti organizatora, koji u zajedništvu s pokroviteljima i suradnicima pronalaze načine oblikovanja svakogodišnjeg izazova. Već tradicionalno u rodnom gradu trećega hrvatskog sveca Marka Križevčanina. I od prve godine pod imenom križevačkoga župnika na glasu svetosti Stjepana Kranjčića koji je još kao bogoslov pisao poeziju, prozu i teološke meditacije. Baš je bavljenje Kranjčićevim književnim stvaralaštvom bilo ključnim poticajem i početnom inspiracijom za postavljanje natječaja i izvedbu Susreta.

Papa Franjo je 2016. proglasio Godinom milosrđa. Zato je tema ovogodišnjega natječaja, koji je bio raspisan od 15. svibnja do 15. kolovoza, bila milosrđe. Tek kao poticaj, ne kao uvjet. Međutim je većina radova koje su autori poslali ipak bila posvećena mnogobrojnim aspektima Božjega milosrđa. Javilo se 129 afirmiranih ili manje znanih autora iz

raznih gradova i mjesta iz cijele Hrvatske te nekoliko autora iz zemalja u kojima žive i djeluju Hrvati: Bosne i Hercegovine, Slovenije, Austrije, Italije, Njemačke. Poslali su 192 rada (106 pjesama, 44 kratke priče, 15 putopisa, 15 eseja i 12 monodrama). Zatim su članovi Stručnog ocjenjivačkog suda, u kojem su od prve godine književni povjesničar doc. dr. Vladimir Lončarević kao predsjednik, književnik i predsjednik Društva hrvatskih književnika mr. sc. Božidar Petrač te svećenik i književnik Drago Bosnar, odlučili koji će radovi na završnoj svečanosti u Križevcima 3. prosinca 2016. biti nagrađeni, koji javno izvedeni, a koji objavljeni u zborniku »Darežljivo srce«. Autori su na natječaj mogli poslati po jedan rad u svakom žanru, a mogli su se izraziti na hrvatskom jezičnom standardu ili na hrvatskim narječjima. Članovi Stručnog ocjenjivačkog suda nisu znali identitet autora radova koje čitaju, a kriterij ocjenjivanja bio je isključivo književnoestetski. Za objavu u knjizi najuspjelijih radova izabrali su njih 30 (14 pjesama, 4 kratke priče, 4 putopisa, 4 eseja i 4 monodrame), 9 radova odabrano je za javnu izvedbu, a 15 njih, po tri u svakom žanru, izdvojeni su za nagrade. Pokrovitelji novčanih nagrada ugledne su crkvene institucije: Hrvatska kapucinska provincija, Glas Koncila, koji je i nakladnik zbornika, Veritas – Glasnik sv. Antuna Padovanskog, Hrvatska karmelska provincija i Hrvatska dominikanska provincija. Uz njih su u organizacijskom dijelu pomogli tradicionalni suorganizatori križevačke župe sv. Ane te BDM Žalosne i sv. Marka Križevčanina, zatim Grad Križevci, Pučko otvoreno učilište Križevci, Turistička zajednica Križevci, Radnik d. d., KTC d. d. i Zadruga Žumberak.

Za vrijeme završnice 8. »Književnog Kranjčića« u jeku stvaralačkih napona su hrvatski osnovnoškolci koji se javljaju na natječaj 6. Susreta hrvatskoga dječjega duhovnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić«, na 6. »Dječji Kranjčić« koji uz Udrugu »Dr. Stjepan Kranjčić«, predvodi Osnovna škola Ljudevita Modeca iz Križevaca. Natječaj je otvoren od 15. listopada do 15. prosinca 2016., predložena je tema hrvatski sveci i blaženici, učenici se na natječaj javljaju u književnom (poezija, kratke priče, igrokazi) i likovnom stvaralaštvu, a završna svečanost s objavom nagrađenih, javnom izvedbom i predstavljanjem zbornika najuspjelijih radova bit će uz Dan grada Križevaca u subotu 22. travnja 2017.

»Književni« i »Dječji Kranjčić« u svoj su svojoj sadržajnoj raskoši u cijelosti dostupni hrvatskoj javnosti. Uz mrežnu stranicu Udruge »Dr. Stjepan Kranjčić« www.kranjic.hr, oblikovane su i mrežne stranice obaju »Kranjčića«: www.knjizevni.kranjic.hr i www.djecji.kranjic.hr. Na

tim su stranicama, uz detaljne informacije o natjecajima i susretima te uz izvještaje i prikaze recepcije javnosti, dostupni zbornici s dosadašnjih završnih književnih susreta, njih 13, konkretno 8 »odraslih« i 5 »dječjih«.

U međuvremenu je u Križevcima u subotu 22. listopada 2016. održan 2. znanstveni skup »Hrvatska književnost kršćanskoga nadahnuća – u razdoblju komunizma« koji Udruga »Dr. Stjepan Kranjčić« organizira u zajedništvu s Glasom Koncila i Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Prvi znanstveni skup s podnaslovom »Prošlost i suvremenost« održan je u Križevcima 2014., a 2015. radovi su s toga simpozija recenzirani i objavljeni u tematskom časopisu Hrvatskih studija »Kroatologija«. Po tome modelu pristupilo se i drugom znanstvenom skupu. Radovi dvadesetak znanstvenika, koliko ih je izložilo prijavljene i prihvaćene teme, bit će objavljeni u »Kroatologiji« tijekom 2017. Želja je tim bijenalno postavljenim projektom potaknuti istraživanje nedovoljno poznatoga i u znanosti i sveučilišnoj nastavi zanemarenoga dijela hrvatske književnosti, a onda i premošćivanju umjetno stvorenih diskontinuiteta u hrvatskoj književnosti i kulturi općenito.

U Križevcima se tako početkom 21. stoljeća događa snažno prožimanje prošlih i suvremenih kršćanskih književnih tijekova. Povijest se stapa sa sadašnjošću, a sadašnjost obvezuje za budućnost. Zato se radujmo sljedećim susretima! Novim promicanjima ljepota riječi nadahnutih Ljepotom!

*dr. sc. Tanja Baran
predsjednica Udruge za promicanje znamenitih Križevčana
»Dr. Stjepan Kranjčić«*

Nagrađeni autori i radovi

na 8. Susretu hrvatskoga duhovnoga
književnoga stvaralaštva
»Stjepan Kranjčić« 2016.

POEZIJA (*Pokrovitelj: Hrvatska kapucinska provincija*)

1. nagrada – **Josip Sanko Rabar** (Zagreb): **Božje dijete**
2. nagrada – **Vlasta Molinar** (Zagreb): **Magla**
3. nagrada – **Ljiljana Lukačević** (Ivanec): **Sveta kazna**

KRATKA PRIČA (*Pokrovitelj: Glas Koncila*)

1. nagrada – **Vinko Vrbanić** (Vinkovci): **Cvija**
2. nagrada – **Živka Kancijanić** (Vodnjan):
Život ki ni zaludo špendan
3. nagrada – **Vojmil Žic** (Zagreb): **Kolica**

PUTOPIS (Pokrovitelj: **Veritas - Glasnik sv. Antuna Padovanskoga**)

1. nagrada – **Vjekoslava Jurdana** (Lovran):
Na putu do Milosrdnoga Lica
2. nagrada – **Zdenka Maltar** (Novi Marof): **Zadar, grad na poluotoku, onaj koji je oduvijek bio**
3. nagrada – **Božidar Prosenjak** (Velika Gorica):
Nezasluženo milosrđe

ESEJ (Pokrovitelj: **Hrvatska karmelska provincija**)

1. nagrada – **Nives Opačić** (Zagreb):
Vidljiva i nevidljiva lica milosrđa
2. nagrada – **Josip Sanko Rabar** (Zagreb):
Mistika Ivana od Križa
3. nagrada – **Anita Peričić i Denis Peričić** (Varaždin):
Deseta postaja

MONODRAMA (Pokrovitelj: **Hrvatska dominikanska provincija**)

1. nagrada – **Nedjeljka Andrić** (Slavonski Brod):
Na izvoru
2. nagrada – **Tomislav Šovagović** (Zagreb):
Čovjek s istrošenim sandalama
3. nagrada – **Željko Bajza** (Zagreb):
Slike mojega življenja

Riječ urednika

Kršćanska književna riječ – dah života (u) hrvatskoj kulturi

Godina milosrđa je za nama, ali književno tek – pred nama, na stranicama ovoga zbornika.

Tematska osmišljavanja »Kranjčića«, vjerujemo, ne umanjuju umjetničku slobodu – dapače je na određen način potiču. U umjetničkome je djelu, naime, uvijek primarna ideja. Bez nje nema sadržaja, forme ni stila – umjetnosti. A milosrđe je itekako poticajna misao – i čin. Stoga je zbornik i ove godine sadržajno višeslojan i motivski bogat. Posebice su putopis, esej i poezija dali dobre radove, ali ni u noveli i monodrami nije nedostajalo crta originalnosti na razini motiva, ni na razini izraza.

»Kranjčić«, dakle, unatoč brojnim ograničenjima, prije svega materijalnim, pokazuje živost. Od prvoga »Kranjčića« 2009. do ovoga, osmoga 2016., više je stotina književnika sudjelovalo svojim radovima u ovome natječaju. Kvantiteta nužno ne rađa kvalitetom, no »Kranjčić« je isprofilirao umjetnički standard kraće književne forme i zadao određene kvalitativne koordinate. Stoga ovaj zbornik možemo predati javnosti ne samo kao znak katoličke književne prisutnosti, nego i umjetničke vrsnosti u ukupnosti hrvatske kulture, iz kojega će zacijelo budući antologičari ili, jednostavno, čitači hrvatske književnosti, pod kojim god vidom, imati što (is)crpsti kao trajnu vrijednost. Naposljetku, to je sasvim naravno jer katolička misao, književnost i kultura nikada nisu bili geto, neki *corpusseparatum*, nego je dapače kršćanska riječ hrvatskoj kulturi bila duh – *ruah* – koji je dah života, dah životvorni.

Natječaj je dakle s tim nakanama i nadama otvorio vrata i ove godine – rekosmo: s temom milosrđa. A budući da je riječ o natječaju, ocjenjivački

sud, koji su činili naš dragi oroslavski župnik i pisac vlč. Drago Bosnar i veliki književni znalac mr. sc. Božidar Petrač, predsjednik Društva hrvatskih književnika, te potpisnik ovih redaka, imao je obvezu, ne posve laku, pa ipak radosnu, odabrati ponajbolje radove, ne znajući, razumije se, o čijim je radovima riječ. U najvećem dijelu izbora članovi suda bili su posve usklađene prosudbe. Drago nam je stoga što smo, vođeni dobrom voljom, književnim i duhovnim, uzdamo se, i duhovskim mjerilima, mogli birati ponajbolje radove iz svih govornih područja hrvatskoga jezika, izabrati radove afirmiranih i gotovo nepoznatih pisaca, te naposljetku neke i nagraditi.

U prvome zborniku zapisasmo: *»Nadati se je da će ovaj natječaj postati redovit i s vremenom tradicionalan ispunjavajući svoju osnovnu svrhu: da bude motor duhovnoga i religioznoga književnoga stvaralaštva i njegove afirmacije unutar ukupnosti razvoja suvremene hrvatske književnosti, pridonoseći tako njezinu čvršćem ukorjenjivanju u humus kršćanske duhovne baštine, iz kojega i danas izrasta sve ono što je u književnosti i kulturi od istinske i trajne vrijednosti.«*

Sada, nadamo se, možemo vjerovati da redovitost neće doći u pitanje. Sve drugo dolazi samo po sebi.

*dr. sc. Vladimir Lončarević
predsjednik Stručnog ocjenjivačkog suda*

Darovi ljubavi

POEZIJA

Na kružiere

Ne bih znala reć
zač san na ovo škuro
kružiero bila dopeljana
puščena unde
zasien sama nasriet
... četiri me puoti zovuo...
Prvi ima kriela od vetra
pres timuona nieću ga moć dricat ni fermat
Drugi je puot spleten od sleparij i sanj
kat se zbudin ničesa već ne buo
Treti mi na bogataško fešto duši
kade lačnemu Lazaru ni mrvo kruha
nien ni dodieli
Četrti je puot pun čareci
ku ga buoden dostuojna ću moć
samaritanski rucak otpriet
neznancu hićenemu va fošo zla
rani duši i tiela z živon voduon spasa sprat
va bieli čis fačolić zamotat.

na kružiere – na raskršću; škuro – tamno; dopeljana – dovedena; puščena unde – ostavljena ondje; zasien – sasvim; nasriet – na sredini; pres timuona – bez kormila; dricat ni fermat – ravnati niti zaustaviti; sleparij – laži; ničesa ne buo – ničega neće biti; na bogataško fešto duši – na gozbu bogataša miriši; lačnemu – gladnome; čareci – svjetlosti; rucak – naprtnjača; otpriet – otvoriti; hićenemu va fošo – bačenomu u jarak; bieli čis fačolić – bijeli čisti rupčić

Ponoć 2016.

Ponoć je.
Stotinjak ljeta poslije Matoša,
noćobdije koji sluti,
i Galovića,
posvećena rosom, i krvlju,
umivena Suncem.

Gore, u modrim visinama, iz časa u čas,
munjevito bljesne
po jedna suza svetoga Lovre, mučenika.

Sa svakom kao da izgori i po jedan grijeh.
Moj.
Tvoj.

Sa svakom kao da zgasne po jedan život,
pun svačega, i ničega.

Vatromet prolaznosti,
po danu nevidljiv.

Noćni *huk*.
Sjećanje *na željeznicu*,
kakvu se, u daljini, čulo некоć.
Pa na buđenje, na jutro u trsju.
Crn-bel...

Misao na čežnju,
i na Ljubav iz svetih knjiga.

Sutra, već sutra,
krenut ću tražiti
i naviještati
Milst.

Radnik prve ure.

Sada već,
prema nebu,
što iskri od Ljepote,
dižem
ruke.

Voda života

zvanka načinčinana
i tičjega mlika sita
znutra zlimbana
skonšumana
kako šterna
usrid lita
duša
kadi zagrabiti
kad rašendene duge
spod obruča biže
kadi naj vode
za žeđ
duše

i u najvećoj suši
jedan vrutak
bešumno vrulja
vrutak Tvoje
ljubavi
ki ne prisahne nikada
po milosrđu Tvojen
voda života
je vajk
pronta srcen štrkati
i samo čeka
hip vire
za nas poštirati

zvanka – izvana; načinčinana – uljepšana; zlimbana – iscrpljena; skonšumana – ispijena; šterna – cisterna; rašendene – pomaknute s mjesta; duge – daske (dijelovi bačve); prisahne – presuši; pronta – spremna; štrkati – trčkarati; vire – vjere; poštirati – uvažavati

Sveta kazna

Nema veće kazne nego što je oprost.
Kada otkriju ti golotinju tvoju
i u svjetlu spoznaš kakav stvarno jesi.
Kad nemoćan staneš pred pravedna suca,
predaš mu sa strahom zadužnicu svoju,
čuješ kako ti se opraštaju grijesi.

Nema veće kazne nego što je oprost.
Kad usta zanijeme nad milosti darom
koji jedva stane u drhtave ruke.
Kada iz dna duše navru tople suze
dok se kalež krvi diže nad oltarom,
cijenu kojom ti si oslobođen muke.

Nema veće kazne nego što je oprost.
Kada te pozovu bliže živom vrelu
iz kojeg u tebe vječni život teče.
Kad na dlanove ti siđe kruh s oltara
i duh ti se nađe u mističnom tijelu
Onog čija ljubav kao plamen peče.

To je sveta kazna... od nje nema veće!
Ona sažiže te do koštane srži,
za hram novi skuplja sve ostatke tvoje.
Ta riječ odrješenja Onog što te ljubi
i desnicom svojom nebo za te drži,
viseći na križu od vječnosti svoje.

To je slatka kazna... od nje nema slađe!
Otvora ti oči za nebeska vrata,
u srce ti spušta sve dugine boje,
znak Saveza vječnog, nevidljivog mosta.
I nemoj ga prijeći bez najmanjeg brata.
U takvima Božji miljenici stoje.

Zdenka Maltar

Novi Marof

Kad okite grad

Kad okite grad i anđeli trubači, nebeski letači
zalebde u pahuljama, protresu svjetla,
izvrše generalnu probu svete radosti.

U sumrak prije noći svetog Nikole
melankoličnu pjesmu raznesu niz *Mariahilferstrasse*,
a uslijed topline, dodira, zvuka
srca popucaju kao kristalna stakla.

Kad okite grad, u krčmi na periferiji,
uz pivo-dva krenu se sjećati svojih dalekih sela
gdje šute svjetla i anđeli.

Stjena

Stjena,
z prutja pletena,
v ilovače i tirju omazana,
frabana z vapnom
i valcana
z galicom.

Stjena,
z otprtim oblokom,
i dišečom črljenom rožom
v loncu,
z vugnjenom firangom,
i z koruzni cuzjeki
spodi strehe.

Stjena,
z nahero ftisnutim
cvetnim muštrama,
predrta z čavlilma,
i z kipec
posvečena.

Stjena,
glavna hižna,
z škropilnicom,
oltarecom
i respelom.

Stjena,
kre koje sfrkana od dere
mučka babica prek čisla
milosrđe
kipec beloga fratra
išče.

Stjena,
na koje babica
tronuš gleda
i na njem Presvetu kak spokojno sedi
i milog si Jezuš
na kolenci drži.
V Jezuševi roka
je i čislo
za koje beli frater drži
i ponizno
pred njimi kleči.

Stjena,
proste, seljačke hiže
navek je čuvala
spomen na sveca z čislom
i njegovu svetu, odičenu
dominikanjsku
družbu.

Sara

(Saintes Maries de la Mer)

Izgubila sam
novčanicu na Tvom hramu
doslovno na krovu Tvoje kuće
kamo nas puštaš
Tako je moralo biti
Znaš da se ne bih
usudila moliti Te
Sara nekako znam
da pripadam takvim ljudima
Ne spuštaju pogled
a zadržavaju tajanstvo
Glasni su i vjeruješ im
a ne usudiš se preblizu
I sve što su im dotakle ruke
ima dubinu
Ne svi Sara
samo koji idu u močvaru
i ona im daje rod
Crnu rižu
i meso crnog bika
i prostranstvo bijelih konja
Samo oni koji
zemlji čine ugodu
Ma koliko bili
stjerani u geto
koji su
slobodniji od svih
u prostranstvima
služavke Sare

Vlasta Molinar

Zagreb

Magla

Magla...
Brašnasta
pepeljasto-bijela

U daljini plahte tijesta
pogled zapinje o njih

A Svemoćni dah
s visina
radi svoje:
u dogledno vrijeme
ispeče kruh
Zamiriše sve do obzorja!

Panis vitae...

Triticum aestivum

Vječno proljeće zri u tvom klasu

Svibanj

Svib

Latičaste javke plije u peludno more

Zlato sunca

U zrnjevlje i osje

Cviće vječno mirisno proljeće

Saće riječi

Hoc est corpus meum

Tijelo moje

Beskraj ljubavi nadaje se blagu glasu

Ćuhom ću te duše zarnut

Strijelom srca

U žar

Eden smjernih prošteništa

Panis

Hostia consecrata

Nebo zemlju opjesmilo

Amen

Lirika otajstva

Napasa sva ćutila

Blagdan Tijelova, 2016.

Molitva vječnoj ljubavi

Sred ovih zemnih muka što nas prate,
Ne daj nam klonut i ne daj nam pasti,
Jer Tvoja djeca zbog njih bolno pate,
A žele za Te poput cvijeća cvasti.

Ublaži rane melemima blagim,
U našem jadu tko će pomoć dati?
Utješit nas ćeš osmijehom dragim,
Milovat zjene kao dobra mati.

Osjetit daj nam mir blaženstva svoga
I sreću koja i nas s Tobom čeka,
Ljubav će strujit iz srca nam Tvoga,
Šapat Tvoj bit će kao pjesma meka.

Stvoreni mi smo da dođemo k Tebi,
Zato na zemlji za nas sreće nema,
Ljubavlju vječnom privlači nas k sebi...
Ta ljubav za nas blaženstvo nam sprema.

Postojani križ milosrđa

»Stalna jedino je mijena«
Stari mudrac reče.
Drugi, na tom istom tragu,
Prozbori: »Sve teče.«

Sve na svijetu nemirno je
I stalno se mijenja,
Osim jedne realnosti
Čvršće od sveg stijenja.

I doista, u sveopćem
Kaosu i nemiru,
Križ je Kristov čvrsta točka.
Jedina u svemiru.

Božje dijete

Kratkotrajni dodir sreće, vrata smrti,
zaslijepjeni nenadanim bljeskom, zatečeni
hodamo nepromišljeno sveti, Bogom opijeni
sa suncobranom nade u ruci plešemo sneni.

Kao dijete što ne zna za sreću i zato je sretno
uranjamo u blaženo neznanje okretno i spretno,
pijani od blizine Ljubljenooga ili blage kiše,
a možda vjetar najednom zamiriše, a možda zvijezda

padne i ništa više. A dovoljno je.
Sreća plane i zatim se gasi u noći muke.
Ravnoteža veže silom teže vagu što važe

snagu blaženstva i boli, pa sad na jednu,
pa na drugu stranu preteže neuništivom mjerom.
Ali križ gori na obje strane istom vjerom.

Vuz črnu nuotu šplehnateh mužikaša

Svetiečna mandura i šplehnati mužikaši,
igraju žaluosne nuote z kajdanke črne,
gavran se garavi ziblje na srebrenoj tuji,
čkomeča se svita spram gruoblja obrne.

Vu vudienčnu vuru vsakoga črnoga dana,
same cirkveni zvuon zna biti glasen i žif.
Črni ajngeli čkomeči lučaju z biber krova,
a čez meglu čuje se rekvijem z edenskih njif.

Treba je v date popuoldan čez plač oditi,
čez oblake spretežeju se gli Bogove rouke,
vanjkuš rajski vu večnosti je rahle prostrt,
z blagoslovom Trojstva oslobojen od sake muke.

Svetiečna mandura i šplehnati mužikaši
špilaju nuote žmehke z kajdanke črne,
gavran garavi gli tanca na srebrenoj tuji,
čkomeča se svita spram gruoblja obrne.

***

Krugi življenja

VU GANJKU

Den je bil sedmi, meseca trejtega
Dva jezera šesnajstoga leta
Dok je kraj mene spustil Ježušek
Ajngela vu telu maloga deteta.

Tek samo joči,

Joči one kaj plajvaz plave

I glavica mala bez las

Skrčilo se srce drfčeče moje

Vu ovaj kak sveti čas.

I se se kagda jestalo

Dok sem vu sebi vriščala: – Zakaj?

a ona se bela suknjica od tila

svetlila vusred bolničkog mraka

Tek joči njene male, srne preplašene

Neso mogle skriti

Kak je žmefko

Kak je jako žmefko

Betežno dete od raka biti.

VU SOBI BROJ DVA

Tam prek zida življenje se išče
Za nejakو detešce kaj na posteli spi
Vu svetoj tišini, mater gladi dete
Dok srce v nutrek stiha vrišči.

VU SOBI BROJ PET

Četrnajsti den.
Nit sonce nit zvezde, jel ranje il je večer?
Čež flaške života
Još jenomu malenomu ajngelu
Koštana srž življenja čež rokice teče.

VU SOBI BROJ DEVET

Došla je žena vu belom
Prekrila zadnji puta z belem platnom zmučeno malo telo.

VU SOBI BROJ DESET

Vu špiglju ne vidiš ni lasi
Ni obrve
trepavic zdavnja več nema
bledo malo lice
ipak se smeje
dok sedi do svoje mamice
Koraki z ganjka z papere v rukaj
stiha so otišli v sobu z brojem deset
z čislom v rukami, drftečih vusnicama
mater si je sela na beli betežnički krevet

Z DRUGE STRANE ZIDA

Zlata vu boli stišće Marijo Bistričko vu roki
Vrnoł se vu ovo zlatno telo pakrak, taj hudi tat
Trpljenje, muku, križ svojega življenja
prikazuje ona po što zna koji puta
Jezušekovoj svetoj muki.

VU GANJKU

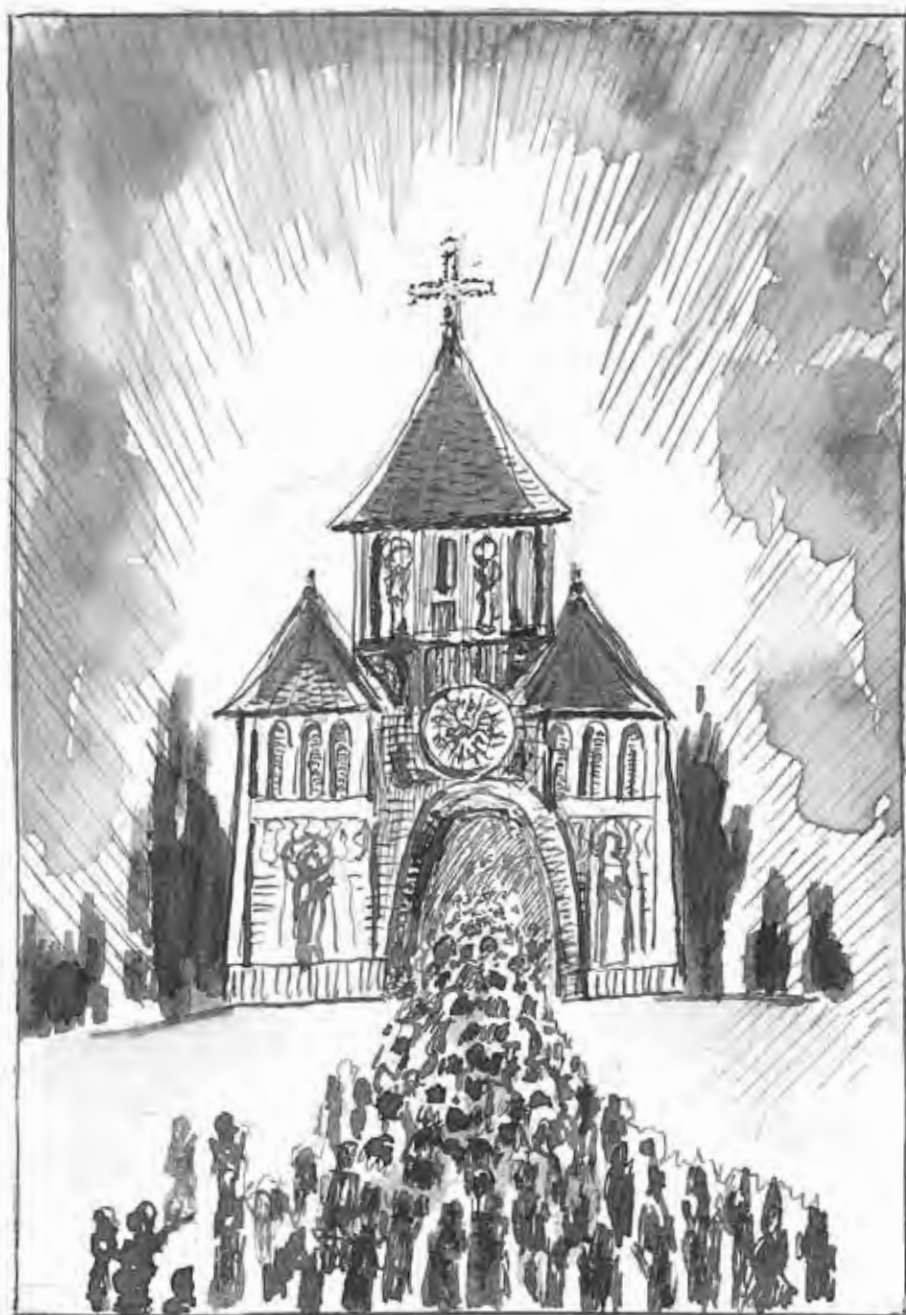
Vura polak otkucava
Vure našega življenja
Nišće ne zna svoga časa
Nit radosti nit trpljenja.
Protuletje nekom cvete
nešće pak ga ne vidi
nešće denes vunek popeva
a ja se plačem za
malem ajngelom
kaj gore za navek spi.

(7. ožujka 2016. Institut za tumore, Zagreb, onkološki dječji odjel, nakon mog posjeta djeci oboljeloj od malignih bolesti koja su hospitalizirana u bolnici)

Fiat lux

KRATKA PŘIČA

Život ki ni zaludo špendan

Zvona su čudesno kampanala. Kako da he potežu refuli vitra, a ne trudne ruke zvonara. U hip se cili gradić naša u uskoj, kamenoj viji. Nidan ni kušelja, a svi su marigali. Još su se segutra takmicali ki će duže ustati zuz njoju bolesničku postelju iz kušencije za svu teplinju i ljubav ku je posijala mrež sve njih. Aviz je riva i do Veronike u drugi grad i drugu državu. Vred je regulala sve svoje ubligacije i prontala se za baštanca dugi put. Zamolila je drugu dotorešu da je gambija, aš je i po preciju otkaza čutila potribu da bude zuz kasu žene ka je sinjala njoje ditinjstvo. Putovala je sama zuz daž ki je smiron pada, kako da je Anina partenca zmamila ubilate nebeske suze. Uspomene su tekle kako stabla zuz čestu.

Bilo je to vrime zajno pokle gvere, vrime straha i sakakove kareštije. Veronikina se velika fameja, u napoprazni gradić, priko kega je pasa egzodus, doselila iz škrte Čićarije, di ni bilo dela, a ni zemlje za delati. Poli tega hi je još, kako bumba, iz sela sterala dežgracija. Po njoj su, ni krivi ni dužni bili timbrani, aš su jušto u njihovom selu ubili svećenika.

Njih osan, jena koza i nikoliko vrić mižerije su bili sva kmeština s kon su se jenega miholjskega jutra raskrcali na štacionu i pošli u svoj novi dom, trošnu hižicu u uskoj, škuroj vijici blizu velike crikve. Sve je tote bilo dugašlje nego poli njih. Hiža je bila stišnjenja u zgušnjenen kusu grada, kako da njoj je niki ukreja ariju, ma okolica je bila prostrana, zadavala je na more. Blizu je bila široka, švaltana česta, na koj se vidila kakova kurijera, kamijon, a kakov put i vitura. Ma najviše su se čuli i vidili vozi z muli eli tovari. I ljudi kako da su bili drugašlji. Najviše su govorili po talijanski, bili dosta lipo regulani i bi se moglo reći da nisu bili lačni.

Veronika se zajno čutila posramljeno, tuje. Neugodu su njoj delali kotula i cavati, ča je mati sama sklepala ud niki ustatki stare robe, njoj i braći. Đeložo je gledala drugu dicu kako, po njoj, lipo regulani i z boršami gredu u školu. Svega tega oni nisu imali. Utac uzdavna ni dela, a i sad je hodija samo po žurnadah ča ni bilo dosta za hi nanki prihraniti. Većina susedi se simo doselila steši pokle gvere, ma su se već pomalo snašli, našli niko

delo u poljoprivrednoj zadrugi eli u arsenalu u gradu, dobili kus zemlje za delati pak su se pomalo adatali u ovudnji život. Jena ud susedi je bila i šantula Ana, obična sridnjovična žena, ku su svi posebno štimali i rešpetali. Ni bila bugata ni školovana, niš bolje ubučena ud drugih, a zuz to je još po cile dane delala i škrbila. Čistila je za svojin mužen ki je naokolo bilija, po sezoni delala u zadrugi, brala ulike poli kmeti, fintar raskrcivala vagune na štacijonu. Ni imala čuda, ma sve ča je imala je dilila. Pripoznivala je svačigove potrebe, kako da je sam Bog govoriya kroz njoje ruke. Čuda je put stojeći na vajk doprtih vrati svoje hiže, zvala Veroniku i njoj braću pak njen dilila smokve, orihe, i po cilu štrucu kruha ku je sama pekla i ka je zadavala z najlipčima udori na svitu. Darivala je ona i druge. Hodila poli starci, bonih, pomogla kadi god je mogla. Nesmiljeno je put bila kuma unin ča su se krštali i ženili po noći i ke je rivala nagovoriti da to učine. Uni put je bilo takovih koliko čete. Zato su je i svi poznali kako šantulu. Veronika je šempro bila zuz nju, doma eli njoj pomogla regulivati crikvu, špijajući kako vesela i puna smiha teče iz dela na delo.

Paričiva se Dan Republike, kad su se dica primala u pionire, a u školli držale velike priredbe. Veronika je bila najbolja školarka u klaši, lipo je rečitala, pak je bila mrež dicon ka su delala priredbu. Ma ona ni bila srićna poradi tega, aš ni imala ča ubući, nego školsku kutu. Mater punu škrbi i kareštije ni stila s tin mučiti. Ni njoj niš ni rekla. Ni rekla niš ni šantuli Ani, ma ona kako da njoj je štila pensire. Dan prije fešte ju je uzela sobon u butigu i tamo ubukla ud glave do pete. Veronika ni mogla doj h sebi ud sriće. Molila je Isusa da njoj pomore, sanjala lipu robu kakovu su imala druga dica, sanjala, ma ni ni marigala da se sanji moru tako vred ubonditi. Ni bila vična pokaživati emocije, pak je Anu ulovala za krilo ud kotule i z suznima oči njoj rekla fala. Ana ju je uzela za ruke, zavrtila oko sebe i veselo rekla:

– Ni to niš, zlato moje, samo ćemo se skupa divertiti kad, lipa koliko i prava, pojdeš na priredbu.

Veronika je u ten hipu u Aninih oči ulovala blištavilo, ko još sada ćuti, blištavilo kako glad za delati dobro.

Uvo je bija samo mali kampion u fili njojih dobročinstvi. Z velikon je legrijon potrebnima darivala i svoje stvari; jenoj ženi košulju ud noći, drugoj šlake, tretoj lancune, koltrine. Kolikin je famejan platila letriku, kupila i ponila po punu boršu speže. Kad bi je muž kakov put špota za preveliko milosrđe, ona bi mu udgovorila:

– Ki daje, ne zgubi, poli Boga će naj, On mi daje forcu da moren delati za se i za druge, da se vode i sada moren veseliti z unima ča hi z svojim daron kuntentan.

Još su čuda put Veronika i njoja fameja bili darovani ud šantule Ane. Okažijun se pomalo gambijiva. Refala se i Veronikina fameja. Niki ud dice su se školovali i našli delo, drugi su pošli trbuhon za kruhon kako nikad njihovi roditelji. Mrež njima je bila i Veronika. Z velikin se trudon sama školovala, uženila i sad ima svoju fameju. Zibrila je humani arat di je svaki dan u priliki nikemu pomoći, a sime dobročinstva kega je primila ud šantule Ane sije sada svojoj dici.

Danas preši prima gradiću svoga ditinjstva di je davno učutila nit Bojže svitlosti u peršoni šantule Ane. Ni žalosna sporadi njoje smrti, mogari je došla malo prirano, ma to je neminovan put duše, divne duše ka je svitlila po putu svih ki su je trefili. Uživila se u pasano vrime i pripuštila domišljanjima ne samo na dobra djela, nego i na lipse beside s kima ju je darivala šantula Ana i ke su u noj vajak zazivale spokoj. Jedanput je došla plaćući da njoj se vršnjaki, a najviše Korina, smiju kako govori. Njoj je dijalet bija pomalo nekapljiv za nove kraje. Bila je jako rabijana i rekla da s Korinon više nikad neće imati posla. Šantula Ana ju je napatila da ne smi biti takova, da je najveća legrija uprostiti. Rekla njoj je da prije tega Korinu samo pita kako bi njoj bilo da je ona morala poj iz svojega kraja, pak njoj se tamo nidi niki tako ruga. Veronika je našla force i poslušala Anu. Pokle tega su ona i Korina ustale najveće preteljice, ke se danas čuju baren jedan put na misec, mogari je sad i Korina u tujen svitu.

Veroniki još zadaju oltari pripuni bilih ljiljani, s kima su Ana i ona kitle crikvu, još čuje tapkanje po želiznima skalami po kima su se prtile na kor, još je ješkaju fritule ke su skupa frigale. Ki zna koliko se njih, jednako kako i ona, uživjavaju u vrime zajedništva z pokojnicom, zajedništva u delu ko je vajak nikemu služilo. Spunjena z radosnima pensiri, Veronika je prez frmati rivala unamo kamo se uputila, sprid kapele, jako blizu nikadašnjega doma. Dočeka ju je fanjski broj ljudi. Oko kase se svakih pet minuti gambijivala počasna straža. Svi su stili biti tu i dati počast ženi ka je sve zadužila jednostavnon ljubavi ka zviere u neiscrpnem delu za druge.

Na funeralu su svirile gitare, svi su kantali kako da se ne rastaju s jedin životom već pobiru njegove ubilate plodove. Umorna Veronika se stopila z gumilon ljudi i sve ča njoj je hodilo na pamet je bilo: »Uvi život ni za niš špendan.«

trudne – umorne; viji – ulici; nidan – nitko; kušelja – pričao; marigali – sumnjali; segutra – jutros; takmicali – natjecali; kušencije – zahvalnosti; aviz – vijest; riva – stigao; regulala – pospremila; ubli-gacije – obveze; baštanca – prilično; dotorešu – doktoricu; gambija – zamijeni; preciju – cijenu; daž – kiša; smiron – stalno; partenca – polazak; ubilate – obilne; gvere – rata; kareštije – siromaštva; dežgracija – nesreća; timbrani – zapečaćeni; kmeština – bogatstvo; štacijonu – kolodvoru; hiža – kuća; kusu – dijelu; ariju – zrak; švaltana – asfaltirana; kurijera – autobus; vitura – automobil; regu-lani – spremjeni; lačni – gladni; kotula – haljina; cavati – papuče; đeložo – zavidno; hodija – išao; žurnadah – nadnicama; steši – također; arsenalu – brodogradilištu; rešpetali – cijenili; bilija – bojio zidove; vagune – vagone; zadavala – mirisala; udori – mirisi; nesmiljeno – bezbroj; krštali – krstili; rivala – stigla; šempro – često; špijajući – promatrajući; paričiva – spremao se; rečitala – recitirala; štila – čitala; šantula – kuma; klaši – razredu; pensire – misli; butigu – trgovinu; košulju ud noći – spa-vaćicu; fili – nizu; peršoni – osobi; ubonditi – ostvariti; divertiti – radovati se; prava – dobra; kampion – primjer; koltrine – zavjese; letriku – struju; boršu speže – torbu živežnih namirnica; forcu – snagu; kuntentan – zadovoljan; okažijun – prilika; refala – popravila; zibrla – izabrala; arat – zanimanje; preši – žuri; mogari – makar; trefili – sreli; spokoj – mir; nekapljiv – nerazumljiv; rabijana – ljuta; na-putila – poučila; legrija – radost; prtile – penjale; ješkaju – izazivaju; fritule – uštipci; frmali – zau-staviti; rivala – stigla; fanjski – veliki; kase – odra; gambijivali – mijenjali; funeralu – pogrebu; gu-milon – gomilom; špendan – potrošen

Fiat lux

Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος.
Ivan 1,1 / *En archē ēn ho Lógos...; U početku bijaše riječ...!*

Zovem se Max. Moje prezime nije bitno – a ne znam smijem li ga i odati. Dovoljno će reći to da me otac, znanstvenik, nazvao po Maxu Plancku, osnivaču kvantne teorije, dobitniku Nobelove nagrade za fiziku 1918. godine.

Devedesetak godina nakon što je moj imenjak Planck ovjenčan najvišim priznanjem, ja sam, iako mlad, o fizici znao znatno više od samog Plancka. Nema u tome ništa čudno: znanost je relativna, a broj raspoloživih informacija o svemu i svačemu svakog se dana povećava u neslućenim razmjerima. U doba kad je gotovo svakome dostupna gotovo svaka informacija, ljudi nisu pametniji pa čak ni informiraniji: s brojem informacija smanjila se mogućnost baratanja informacijama; dostupnost informacija proizvela je kaos informacija, a kaos dovodi do nemogućnosti logičnog razmišljanja. I u tome se danas sastoji razlika između pravog znanstvenika i tupana: prvi je logičan, a drugi nije.

Otac me, dakako, naučio logičnom razmišljanju, pa sam se brzo uputio u tajne znanosti. Znanstveni *background* – oprostite, navikao sam se na takve riječi, jer su one, iako mi engleski nije materinji jezik, odavna već metajezik moje struke – moje obitelji nije me odvojio od vjere. Štoviše, pohađao sam vjeronauk, išli smo u crkvu barem nedjeljom, slavili smo blagdane. Stoga me oduvijek kopkalo kako se u egzaktne sustave uklapa ideja Boga.

Otac mi je odgovorio: – To je logika jedne druge vrste.

Na što je majka tajnovito dodala: – Ne, upravo *to* je logika.

Odgajan i u vjeri i znanosti, odmalena sam slušao *moralni zakon u sebi* i gledao *zvjezdano nebo nada mnom*. No u tim je promišljanjima nužno dolazilo do alogizama.

Mnoge zvijezde koje vidimo već su odavna mrtve. Ne postoje, ne isjavaju svjetlost, eksplodirale su, urušile se ili zgasnule. Slika neba koju vidimo slika je davne prošlosti. Bez obzira na to što se ništa u svemiru ne kreće brzo poput svjetlosti, i brzina svjetlosti je ograničena. Stoga, ako je zvijezda ULAS J0015+01 od nas udaljena 900000 svjetlosnih godina, ono što vidimo golim okom njezina je slika iz toga, nama nezamislivo drevnog vremena.

Upravo zbog toga gigantski teleskopi poput *Hubblea*, koji promatranjem u infracrvenom i ultraljubičastom dijelu spektra »vide« neusporedivo dalje od nas, imaju mogućnost prodrijeti u duboku prošlost svemira. Oni mogu snimiti svemir kakav je bio prije više milijardi godina: mogu zabilježiti ono što mi sa Zemlje ne vidimo golim okom – tragove svjetlosti koji dopiru iz djetinjstva svega što postoji. Tako je teleskop *Hubble* otkrio i galaksiju GN-z11, udaljenu čak 13,4 milijardi godina, samo nekih 400 milijuna mlađu od velikog praska.

Za razliku od uvriježenoga općeg mnijenja, od svih teleskopa koje su ljudi izradili najdublji uvid u prošlost svemira nema *Hubble*, nego široj javnosti neusporedivo manje poznati *Planck*, teleskop Europske svemirske agencije.

Kako to obično biva – da *nomen est omen* i da od vlastite sudbine pobjeći ne možeš – svoju karijeru utvrdio sam upravo u ESA-i, na projektu nazvanom po istom čovjeku kao i ja: u ekipi teleskopa *Planck*.

Bio sam stoga u prilici biti među prvima koji su 2013. godine analizirali snimku najstarijeg razdoblja svemira. To je teleskop *Planck* zapravo »ulovio« pozadinsko mikrovalno zračenje – nazvano još i odsjajem ili odjekom velikog praska – iz vremena kad je svemir bio vrlo mlad, tek 370000 godina. U kozmičkim razmjerima to je, praktički, ništa: više je vremena proteklo od pojave nas samih – vrste *Homo sapiens* – do danas, nego što je prošlo od velikog praska do toga snimljenog zračenja.

Neću vas sad zamarati s detaljima tog otkrića. Uglavnom, ono je, prema većini mojih kolega, dokazalo teoriju inflacije po kojoj je svemir doista nastao u velikom prasku, te da je nešto stariji nego što se smatralo, konkretno $13,798 \pm 0,037$ (stoga se otad više ne spominje da se veliki prasak dogodio prije otprilike 13,7 nego otprilike 13,8 milijardi godina).

Budući da sam logičan kakav jesam, postavio sam logično pitanje: zašto ne bismo – ili: zašto već nismo? – mogli uhvatiti još starije zračenje, pa i možda i sâm veliki prasak? Ako su fotoni nastali, kako se tvrdi, već jednu sekundu nakon velikog praska, zašto ne bi bilo moguće »uhvatiti« i njih?

Odgovoreno mi je da je to nemoguće jer su tad vladali drugi zakoni fizike.

No po meni, bilo bi logično da – jesu. *Ako* razmišljamo znanstveno; ako ne razmišljamo znanstveno, onda je sve moguće.

Moramo se vratiti na početak, kad sam spomenuo općepoznatu činjenicu da se se ništa u svemiru ne kreće brzo poput svjetlosti. No u nekim ste novinskim i internetskim vijestima o tom otkriću teleskopa *Planck* mogli pročitati da se prema teoriji inflacije »svemir u prvim trenucima nakon stvaranja u tren oka povećao brzinom većom od brzine svjetlosti trilijun trilijuna trilijuna puta«. Dobro, to su popularni članci, pa autori zacijelo nisu ni razmišljali o tome da je »brzina trenu oka« neusporedivo manja od brzine svjetlosti, a kamoli od brzine koja je od brzine svjetlosti veća trilijun trilijuna trilijuna, ili koliko već, puta. Slično tomu, na internetu ćete vrlo teško pronaći podatak o tome kad je uopće nastala svjetlost. Tvrdi se da su fotoni nastali već jednu sekundu nakon velikog praska, pa zašto ne bi bilo moguće »uhvatiti« i njih?

Stoga sam ustrajao da produbimo istraživanja i da uznastojimo prodrijeti dublje – do samog *početka, postanka*.

I imali smo što vidjeti.

***

Zapravo, nismo vidjeli ništa.

Ne, krivo sam rekao: *nešto* je bilo zabilježeno, ali to nešto posve je izmicalo tehničkim postavkama teleskopa i naših računala. Na ekranima se stvorilo nešto što nije moglo *biti*.

Zapravo, sami ekrani su se promijenili: nestali su, nije ih više bilo u poznatom obliku. Produbili su se, izvitoperili. Kao da su plivali pred našim očima, kao da su prešli u neko nepoznato agregatno stanje...

Imali smo maloga, jednostavnog robota na kotačićima, kojeg je jedan kolega napravio iz zabave, da nam češe leđa kada bi nam se ukočila od sjedenja za aparaturom. Poslali smo ga da svojom mehaničkom rukom dotakne jedan ekran. Metalna ruka je prošla kroz ekran, nestala i vratila se cijela. A onda su se sva računala ugasila. Kad smo ih resetirali, oporavili smo sve podatke, osim onih o posljednjem snimanju. Ostao je samo podatak – koji je Agencija odmah potom uništila – da je satelit koji nosi teleskop u trenutku »hvatanja početka« *brzinom svjetlosti* obišao Sunce i vratio se na isto mjesto. Analitičari ostalih mjernih instrumenata sa Ze-

mlje i s drugih satelita tu su anomaliju protumačili prolaskom dijela kiše meteora poznate pod nazivom Suze svetog Lovre.

I shvatio sam: to je znak. Shvatio sam: *En archē ēn ho Lógos. U početku bijaše Riječ i Riječ bijaše u Boga i Riječ bijaše Bog. Ona bijaše u početku u Boga. Sve postade po njoj i bez nje ne postade ništa. Svemu što postade u njoj bijaše život i život bijaše ljudima svjetlo.*¹

No *Riječ tijelom postade i nastani se među nama i vidjesmo slavu njegovu – slavu koju ima kao Jedinorođenac od Oca – pun milosti i istine.*²

Shvatio sam da je Bog milosrdan, jer ljudima još nije dano da vide *logos*. Još nije došlo vrijeme – ali vrijeme je blizu. Budući istovjetan s *logosom*, Isus Krist će se ukazati za drugog silaska. Naravno, u *bljesku svjetlosti*: *Jer kao što munja izlazi od istoka i bljesne do zapada, tako će biti i s dolaskom Sina Čovječjega.*³

Shvatio sam da je to jedina logika. Ne »logika jedne druge vrste«, kako je govorio moj otac, nego da je »upravo to logika«, kako je govorila moja majka. Kako bijaše na početku, tako i sada i vazda i u vijeke vjekova. Amen.

Epilog:

Možda vas čudi što niste ni čuli za teleskop *Planck*? Ali siguran sam da vas neće začuditi što je Europska svemirska agencija krajem 2013., nakon četiri godine toliko uspješnog rada, projekt teleskopa *Planck* proglašila okončanim. Satelit je trajno hiberniran u svojoj putanji oko Sunca...

---

¹ Ivan 1, 1-4.

² Ivan 14.

³ Matej 24, 27.

Cvija

Taman smo za trpezu sjeli da pitu zeljanicu probamo, kad u kujnu uletiti nitko drugi nego prior veličkog samostana glavom. Nevolja neka, pomislim, i pita mi prisjela. Podignem se i gosta za trpezu posjednem da se hladne vode napije i od puta predahne. Veli prior da za eglen vremena nema jer su martolozi u samostan provalili, kolju ono malo stoke i na ražnjeve natiču, dok iz bukara ljutu rakiju loču. Još su po Velikoj pohvatili djevojke pa se s njima u samostanskim ćelijama pijani po sećijama valjaju. Prior doda da se đavoli zaklinju da će mu kad-tad glave doći jer da *bradarinu*¹ ne plaća i požeške hajduke šalje da na grčkog patrijarha Evrema jataganima nasrnu. Moli prior da se kod Čazima ili Uleme hitno uzmem da zaptije pošalju i vlašku fukaru iz samostana silom istjeraju. Ta, šta košta da košta, rekao je, jer se plaši da će lopovi u pijanom ludilu samostan sažeći. I šta ću, uzmem put pod noge da prvo do Čazima u ovoj stvari eglen navrnem.

Brat serdarov po starom običaju prvo o svom poslu računa vodi pa me pita za savjet pošto bi onu ljutu rakiju za serdara i ordiju pod Livnom zaci-jeniti trebalo. Velim mu da od rakije za serdara izgleda neće ništa biti jer je u samostan fukara provalila i burad pootvarala i da rakiju iz bukara loču. Skočio Čazim kao vatrom oprljen i uzvratu da požuriti mora kod kajmaka da zaptije pod hitno u Veliku pošalje i fukaru iz samostana rastjera.

Uputim se kući da hanuminu pitu s kiselim ovčijim mlijekom najzad na miru završim, kada ugledam kako se fukara kod Arslan-begovog hana skupila, rukama mahnito mašu i iz sveg glasa halaču. Nije mi se dalo, ali ipak svratim da vidim o čemu se radi. Vidim bijesne psine kako krvavi arar na džadi ispred hana zubima razvlače.

Umah mi pozlilo, ali se savladah da dušu ne povratim pa pitam o kakvom se hršumu zapravo radi. Obavijestio me jedan da je neka ludara, đaurkinja po turski u teklića preobučena, u han ušla i tri sejmena oštrom ćordom na

---

¹ Porez i pristojbe za pravoslavne svećenike.

komade sasjekla. Još je dodao da je đaurkinja na samog agu nasrnula i umalo bi ga sa zemljom sastavila da joj otrovna strijela nije desno oko probola pa su je polumrtvu sejmeni u vreći bijesnim ćukcima avlijašima bacili. Arslan-beg, eno, na divanu zgvrčen leži, tijelo mu se se tresse i pjena mu na usta izlazi, dok mu hanuma sirće pod nos stavlja da ga u život povrati.

Vratim se kući i Azri velim da mi do pite nije, već da malo na sećiju prilegnem prije nego do minareta pođem večernji ezan pjevati.

Teklić došao da nam Arslan-begovu poruku pročita. Veli aga da, ako nam se nauljen jasenov kolac ne sviđa, na teferič uz Orjavu hitno dođemo da s Ulemom i požeškim ajanima rakiju pijemo, janjeće pečenje probamo i sunećenje đaura uveličamo. U poruci još piše da stvar nije mala kada se đauri u pravi din prevedu i svjetlost Allahovog poslanika, *alejhi selam*, prihvate. Točno tako reče teklić, hraknu ustranu da grlo pročisti, selam nazove, konja obrnu i u Požegu džadom otkasa.

Veli prior da brata Pavu sa sobom povedem da agu, bijesnu džukelu, umirimo. Još je prior dodao da po deset Očenaša, Zdravomarija i zahvalnica svetom Franji za oprost grijeha usput izmolimo. Kud ću – što ću? Ta, već sam navikao da me prior šalje kadgod neki problem treba rješavati pa sam naredio bratu Pavi da konje osedla, haljine natuče i da na Orjavu među Agarjanima osvanemo.

Taman što smo sjeli za trpezu da se bureka prihvatimo, hodža za eglen oran veli da je serdaru eferman stigao od Hasan-paše iz Budima da se *bradarina* za grčkog patrijarha Evrema u Požeškom sandžaku od papaza kupi. Još je hodža dodao da je serdaru krv udarila u glavu pa je od bijesa crven u licu po efermanu kao ludak skakao i teklića u Budim vratio s porukom da vezir svoj ganiluk u Ugarskoj gleda, ali da se njegovog u Požegi kloni jer će se inače u Stambolu pročuti kako neki na padišahovu *Ahdnamu* u Ugarskoj pljuju.

I bome smo tepsije s burecima dobro praznili i janjeća rebra glabali, dok je hodža eglendisao o dženazi rahmetli hodže Sulje i o njegovoj udovici Mejri, koja bi od gladi na samo pet duluma vinograda skapala da joj Ulema nije pedeset dukata na dar dala. Očutao sam da je i prior pedeset dukata dao udovici pride jer je rahmetli Suljo u našim stvarima uvijek od koristi bio i mnogim ujacima glave spasio.

Taman da se komada pite zeljanice iz tepsije dohvatim, kada mujezin onako usput spomenu kako je neka bijesna đaurkinja na samog Arslan-

bega nasrnula i sigurno bi ga došla glave da je strelica u oko nije pogodila. Srce mi se stislo pa pitu ostavim, ali oćutah i ništa ne rekoh.

Znam dobro o čemu se radi jer sam Cviju na ispovijedi od nauma obraćao, ali, eto, nije pomoglo. Djevojka je iz kuće Radić porijeklom iz Neve-sinja, koja se prije dvadeset godina u Kobaš doselila na deset duluma zemlje na serdarovom imanju. Kažu da je u to vrijeme Musa-aga Krivdić na Cvijinu majku Mirnu oko nabacio i na silu je u haremluk htio odvesti pa su Radići s dvije kćeri, jedna ljepša od druge, u Slavoniju prebjegli.

Kako je Arslan-beg s ordijom u Livno krenuo da se Ferhad-paši u op-sadi grada pridruži, tako je u Kobašu zanoćio i za mlađom ćerkom Marom poludio. Djevojka ga odbi i on joj bijesan ruse kose za konja zavezao i u Požegu poslao da rubeninu na Orljavi pere i u hanu goste služi.

Starija je ćerka Cvija u hrastovoj šumi žir za krmad skupljala pa nije kod kuće bila da nesreću vidi. Kada se vratila, nađe kuću u crno zavitu jer su joj Agarjani sele u Požegu na silu odveli. Kud će – što će, k Vinku ode, starcu vještom na konju i sablji jer je u konjici lakoj kao i ja nekada davno služio. I mene je pitala da joj pokažem kako sabljom i jatagonom rukujem, ali sam joj rekao da se oružja okani jer nije ženski posao sejm-nima glave skidati.

Starac Vinko je nije odbio, već je uz Savu zajedno s njom u konjskom trku sabljom mahao i strijele odapinjao. Ljudi govore da je Cvija, dok je misiraču u trku s kolca sabljom skidala, zube stiskala i za sestrom gorko naricala. Još i to kažu da su jasno čuli kako se, glasno jecajući, presvetoj Gospi i svetom Anti zaklinjala da mira naći neće dok zulimčara s crnom zemljom ne sastavi i sele Maru iz Arslan-begovog hana ne izbavi.

Skrenuo sam pažnju bratu Pavi da nas dalek put do Velike čeka. Nazvali smo selam dostima za trpezom i uputili se prema konjima da se u samostan što prije vratimo, voštanicu zapalimo i deset Zdravomarija za mir i pokoj duši Cvije Radić pred raspelom izmolimo.

martolozi – pripadnici vojnih postrojba koje su Osmanlije ustrojili u pograničnim područjima svoje države na Balkanskoj poluotoku; Agarjani – Agareni, naziv za Turke, Arape i muslimane uopće; u Bibliji se spominju kao Hagrijci, arapsko pleme koje se smatralo potomcima Abrahamove ropkinje Agare (Hagare) i njezina sina Jišmaela (I Ljet 5, 19-20 i Ps 83, 7); Ahdnama – osmanlijska uredba kojom je franjevcima bila priznata sloboda vjeroispovijesti u Bosni; beg – veleposjednik; bradarina – poraz i pristojbe za pravoslavne svećenike u osmanlijsko doba; čorda – sablja; din – vjera; dost – prijatelj, poznanik; đaur – kršćan, kaur, ćafir; džada – cesta, put; eferman – dokument, proglas, ferman; eglen – razgovor; ezan – poziv na molitvu; hanuma – udata žena, supruga; kajmakan – zapovjednik straže; osunetiti (se) – obrezati (se); papaz – katolik; sejmen – vojnik, pješak; teklić – glasnik, kurir, izaslanik; ujaci – franjevci, fratri; zaptija – stražar, redar

Kolica

Bio je to već šesti dan kako smo dolazili u park moga djetinjstva. Baš tamo blizu onog čudnog spomenika, valjda partizanskog, nalik običnoj gromadi koja se odvalila s brda na kakvoj zaboravljenoj prekovelebitskoj cesti. Tu sam nekoć davno tresnuo i ozlijedio glavu da su mi je morali i šivati. Bio je tada na stazama parka snježnobijeli, ali grub šiljasti šoder, a obrubljava ih je izazovna tvrda žica razapeta između drvenih stupića. Sjajna za pelivane, sedmogodišnje derane... Zastali smo po običaju podalje od ostalih kolica, okruženih mladim mamama, koje kao da su se nadmetale u ljepoti svojih živih »bebica« i njihovih kompletića i haljinica, kolica oboružanih svim mogućim pretincima, košarama, suncobranima i ostalom »dodatnom opremom«. Usput su se katkad mamice i međusobno mjerkale, a gleduckao sam ih i ja, češće onako tupo, u trenutcima zamišljenosti, kao da su providne. Iako sam i sam ponekad bio ponosan poput njih, najčešće sam bio »sretnonesretan«, katkad i duboko potonuo... Potonina kao depresija, moje svakodnevlje i svednevlje...

Još samo sutra pa je onda Julijin tjedan. Baš mi je bilo zabavno kako je olako prihvatila moju argumentaciju da je nedjelja prvi dan u tjednu, kad je nekoć uvijek morala biti »najpametnija« u svemu. Vjerojatno bi to najradije bila i sad, ali sam se pozvao na Isusa koji je utvrdio to za nedjelju, te je brzo odustala od ponedjeljka. K tome, njezina je bila ideja da bi se mogli smjenjivati iz tjedna u tjedan pa je valjda osjećala da u nečem mora i popustiti... A zapravo je bilo najljepše dok smo izlazili utroje. Premda, više smo se »nagurali« između stolova kafića, negoli širili po propupaloj prirodi parkova, ali... bili smo zajedno... Nekakva obitelj. Mala, odlomljena, ali... Istina, morao sam tad slušati i stalna Julijina prigovaranja nalik kapkanju iz pokvarena vodokotlića. Nakon trenutaka tišine, »punjenja«, procurilo bi iz nje, prvo pomalo, potom sve izravnije i obilnije, ali još uvijek pazeći da pred njim ne izlije, ne izgovori sve:

– Kako nam se to moglo dogoditi?! Kako smo to mogli dopustiti?! To je užasno, strašno, sramota! Kako, kako nam se to smjelo dogoditi?!

– Kako – kako, puklo je! Kud smo mogli, smiri se... Bit će sve dobro, zapravo je ovako najbolje... – smirivao sam ju, ni sam dokraja uvjeren.

– Nije, nije ovako najbolje! I neću se smiriti, ne, ne... nesretna sam! Neću se smiriti dok ne budemo kod kuće!...

Nedostaje mi sad to njeno grintanje i uzajamno prepucavanje, ali bila je u pravu. Nismo više oboje po cijela popodneva mogli provoditi tako, valjalo se vraćati životu, uostalom zbog naših bezbrojnih obveza sve to nam se i »moglo dogoditi« upravo ovako, kako oboje nismo željeli... No, eto, još sutra pa sedam dana »odmora«. Ili u stvari strepnje, čudesno nestrpljivog čekanja na svoj red, koliko god to znalo biti i mučno i naporno. Valjda sam mu zato i tepao, u kolicima, gotovo pjevušeći:

– Još jedan dan, još jedan dan... pa ćeš s Juliškom bit cijeli tjedan! Po kafićima, pod suncobranima, sa sokićima i među ljudima. To voliš, zar ne? Bit će vam lijepo!

U parku je i opet, šesti dan za redom, bio onaj mršavi dječak koji se, činilo mi se, nasmrtno dosađivao uz kolica mlađeg brata ili sestrice. U njegovu vrpoljenju i znatiželji prepoznavao sam sebe dječaka, iako sam u toj dobi bio bar dvostruko okrugliji, sitnijih očiju, sasvim tamnije kose... Ali i sličnoga »odvažnoga straha«, obzira čak i u trenutcima silne znatiželje da se izvidi svaki grm i svako stablo, sve oko sebe. Sasvim oprezno bi se počeo udaljavati, nesigurno koračajući kao da hoda po rubu ponora ili po žici... A najsličnije su nam bile mame, koje su nepogrešivo uočavale svaki naš »korak previše«. Baš uvijek kad je plavokosi mršavko, očiju velikih poput dva jezera, odlučio malo umaknuti, tjelesno ista takva majčica, prototip »zašiljene« profe iz engleskoga, hvatala bi ga dugom tankom rukom za ovratnik majice, čuperak kose ili bi naprosto uzviknula: – Dominik! Natrag!

Vraćao bih se tad i ja natrag u svoje misli, u svoje društvo. Ili bih mu još jednom ispričao o njegovu, mojem, našim životima ili onu smiješnu zgodu kad smo se vozili put juga, što god zajednički doživljeno i proživljeno. Katkad bi me zapitkivao da mu ponešto dodatno protumačim i rekнем, više očima i mimikom negoli govorom, no češće bi me samo slušao mirno kimajući glavom i smiješeći se, bez obzira što sam neke priče i zgone ponavljao i triput u istome danu... Ili bih, naprosto, stavio ruku na njegovu, na što bi on često, kao u onoj dragoj dječjoj igri, položio drugu slobodnu ruku na moju, kao da očekuje da i ja svoju drugu ruku sad stavim na njegovu pa da počnemo s neprekinutim izmjenama, uvijek premještajući ruku s dna na vrh kule od ruku. U stvari, najljepše mi je bilo baš tako,

s rukom na njegovoj ruci. Katkad bi prstom nespretno vrtio moj prsten, ponekad smo gledali svatko na svoju stranu, mislili svatko svoje, smiješili se u sebi ili puštali nevidljive suze, osjećali nedohvatljivo, dodirujući se nježno i plaho kao da nam je prvi put u životu. A onda bi se tek na tren, u sasma (ne)očekivanom hipu to pretvorilo u hitar čvrst stisak, koji je unatoč jednako brzu otpuštanju bio znak neizrečene, ali neprolazne privrženosti, odanosti. Baš u tim kratkotrajnim trenutcima svete opetovane neponovljivosti bliskosti, najjače je odzvanjala Julija u meni:

– Ne, nismo smjeli tako! Morao si... Morala sam..., netko je morao napustiti posao! Trebali smo sve dati, sve učiniti da tako ne završi. A i neće, kažem ti ja!...

Možda smo doista trebali? Možda sam stvarno mogao napustiti posao, raditi nešto od kuće? Pa da budemo zajedno stalno, umjesto ovih nekoliko sati dnevno. Da se naseli mir... Mir?... U koga?!

– Što ti je, Julija?! – stišavam sad sebe sama. – Znaš da je to nemoguće, pa i ovako jedva preživljavamo! Konačno, nismo sami, imamo i mi svoje... Osim toga, to je bio lom, prijelom, druga je to sad situacija. Ne bi to bile cjelodnevne nježne »igre rukama«, o ne, naprotiv, bio bi to »krv, znoj i suze«, i sve to... ni ne znamo sav taj dio! Ovako je najbolje, ovako dajemo baš najbolji dio, sebe...

Tješio sam se, no suze su svejednako tekle oplahnjujući već propranu mi dušu, a ne brišući i dalje onu sjenku krivnje uplakana djeteta (kojemu su roditelji već ionako oprostili)... Sjenku koja bi, jednako tako, gotovo svakodnevno iznova učas metastazirala zatamnjujući mi cijelu dušu, sve osjećaje i neizrečene misli. Doista sam ništarija! Rasipni sin, bahati farizej, Juda izdajnik, negativac! Ta i ja sam uvijek govorio da se takvo što nama, meni, nikad ne može i ne smije dogoditi!... Kako prekršiti zadanu riječ, na sto načina! I još taj lom u glavi, u njegovu duhu; da makar toga nema, sa slomljenim kostima možda bih se i znao nositi... Držeći i dalje ruku na njegovoj, tapkajući jagodicama prstiju po njegovu zapešću, osjetih plah dodir, točnije lagano povlačenje za onu slobodnu ruku prebačenu preko kolica...

– Striček, a je l' on zna govoriti? – preda mnom je stajao mršavi znatiželjko očiju boje jezera. Prevalio je svoj »hod po žici« dok ga majka nije gledala. I sad se, sirota, upravo neodlučno lomila između kolica s bebicom i iskliznulog, odbjeglog joj sina Dominika.

– O, da, još kako da zna! Zapravo, prije je još i bolje, još i više govorio!

– Kad nikad ne govori... Gledam ga već tri dana. – nastavi mališan ozbiljno zamišljen. – A zašto ti njega guraš u kolicima, kad je on veći od tebe?

– Zato što ne može hodati. I zato jer je on moj tata!

– Tvoj tataaa?!? A ti već imaš bijelu bradu!! – iskreno se zadivi Dominik, razrogačivši širom svoja dva velika jezera podno zadignuta nabrana čela. – Kako je staaaar! – dodirne maleni sad prstićem ruku moga oca, ravno po bračnome prstenu, kao da želi provjeriti može li ga se sasvim slobodno okretati po omršavjelom staračkom prstenjaku. Nasmijamo se i otac i ja, kako dugo nismo. Otac potihlo, tresući se cijelim torzom, ja gotovo grleno. Samo nekoliko tjedana ranije, u bolnici, nakon što je slomio ključnu kost, tata je ostao bez prstena. Ponavljao je i ponavljao kako mu ga je netko uzeo, sve dok Julija i ja, nakon što smo se raspitali i u operacijskoj sali, nismo počeli u sebi sumnjaciti i odjelne sestre. Naročito onu antipatičnu uskoustu, koja je naposljetku, nakon cijelog dana i noći tatina nemira i potrage, pred našim očima prsten pronašla na dnu... očeve pele-
ne! Prsten s ugraviranim maminim imenom i davnim datumom vjenčanja. Prsten kojem se otac uvijek smješka pitajući nas, kad mu dolazimo u starački dom, zašto nije došla i mama...

– Ej, striček, znaš što onda? – prekinu me mališan u mislima, pogledavši me tako izravno da sam se gotovo mogao utopiti u njegovim dubokim zelenoplavim očima. – Ti si onda jako dobar kad voziš svoga tatu! Da nema tebe, on ne bi mogao ni doći. Ne bi se mogao sa mnom igrati u parku. Kao ni moj braco, da ga mama i ja ne dovezemo u kolicima. Ni on još ne zna hodati.

– Dominik!! – konačno ga za čuperak dohvati mama, nakon što je prethodno »sakupila« i bracu, i sve njegove dude i bočice, spretno ih držeći sve u jednoj ruci, kao da će sad poslužiti stol broj četiri. – Ne smetaj stričekima! I kako to stričeku govoriš »ti«?! Moraš mu reći »Vi«, iz poštovanja jer si ti puno mlađi od njega!

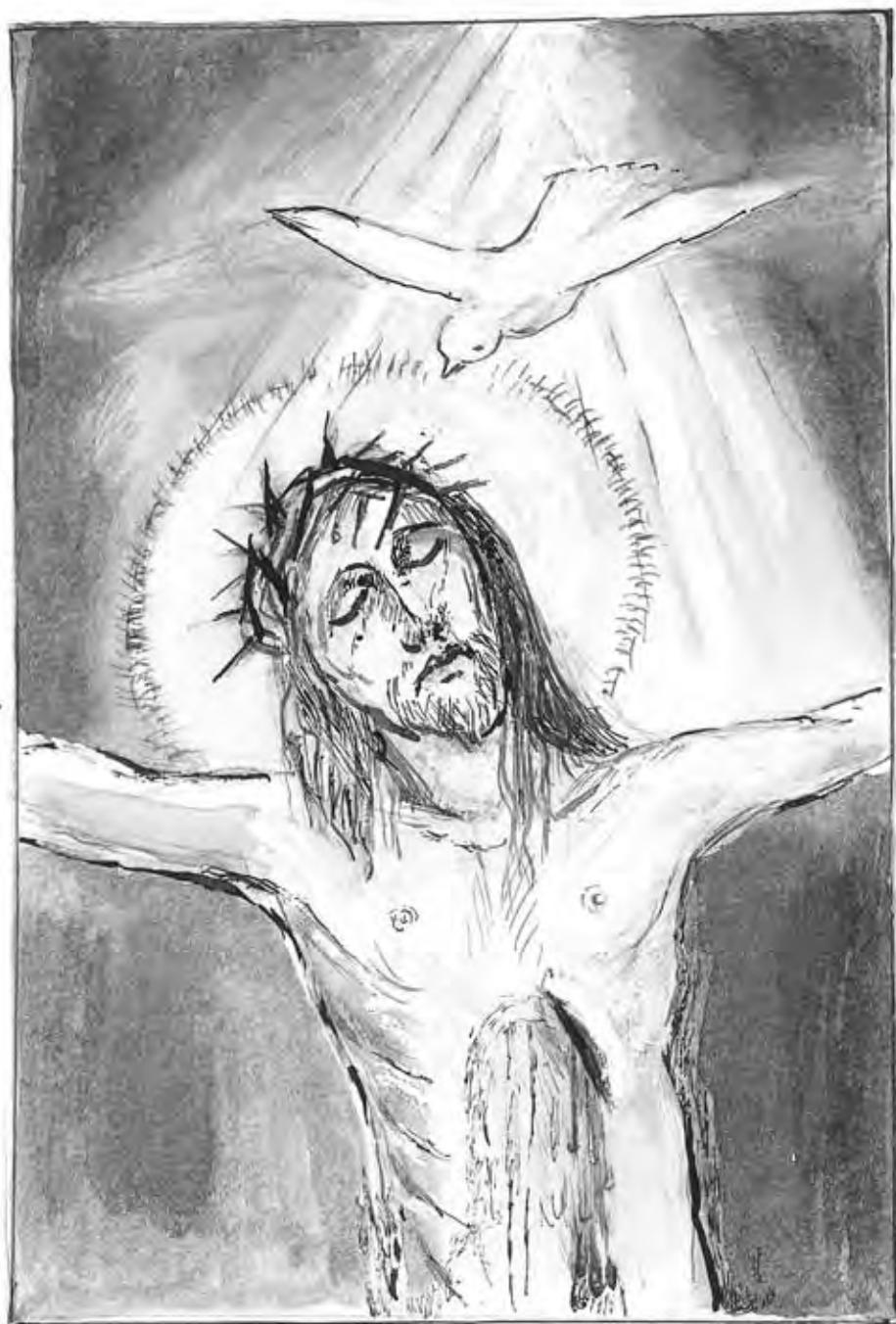
– Ma nije, gospodična... gospođo draga, – obratih joj se kao da se znamo cijelu vječnost, dugu bar šest svjetlosnih dana parka – isti smo on i ja! I ja sam samo dijete svoga oca... A ti, Dominik, – pogledah ga kao najodraslijeg čovjeka na svijetu, hvatajući istodobno ručke invalidskih kolica u kojima se moj dragi tata smješkao blaženo, kao nedjeljom kad bi mu pater Ivo donosio pričest, nepokretnome u krevet njegove domske sobe – hvala ti, hvala! I daj, molim te, dođi sutra da sve ovo ponoviš mojoj dragoj sestri Juliji! Ja ću je dovesti da te i ona vidi i upozna!

Širina milosrđa

PUTOPIS

Na putu do Milosrdnoga Lica

*Convolate ad urbes refugii, ad loca
videlicet religiosa, ubi, possitis de
praereitis agere poenitentiam, in prae-
senti obtinere gratiam et fiducialiter
futuram gloriam praestolari.*

*Pohrlite na skrovita mjesta, na utočišta vjere,
tamo ćete moći okajati prošlost, zaslužiti Božju milost
u sadašnjosti i s pouzdanjem dočekati buduću slavu.*

(Sv. Bonaventura, O prijeziru svijeta)¹

Na putu smo. Baš kao i Durtal u istoimenu Huysmansovu romanu, pohrlismo na utočišta naše vjere tražeći izvore Božje milosti. Ima nas iz različitih hrvatskih krajeva. Povodom Svete godine Božjega milosrđa, u organizaciji Apostolata molitve, zaputismo se kišnog, prohladnog i maglovitog utorka poslije Uskrsa na sedmodnevno hodočašće po srednjoj i južnoj Italiji. Prva postaja: Loreto. Dočekuje nas sunčano poslijepodne, posve azurno nebo, slikovit gradić i kamena čipka svetišta. Sve u finoj bje-
lini, kao mladenkino ruho. Prije nego što uđosmo u samo svetište, puče ispred nas morska modrina, ovjenčana prozirnom izmaglicom maestra-
la. *Zdravo, Zvijezdo mora! Koja svijetliš, koja izlaziš nad beskrajnom povr-
šinom mora...* A u daljini, tanka tamnomodra crta obzora i slutnja druge

---

¹ Rečenice u kurzivu citati su iz različitih izvora: romana J. K. Huysmansa *Na putu* (u prijevodu B. Petrača), lirske povjere i posvete Mariji *Zvijezdo mora* sv. Bernarda iz Clarivauxa, dogmatske konstitucije o Crkvi *Lumen gentium*, bule pape Franje *Misericordiae Vultus – Lice milosrđa* uz proglašenje godine izvanrednog jubileja milosrđa i Molitve pape Franje za Svetu godinu Božjeg milosrđa. Uz to, iz Biblije: *Psalam 147, Proročke knjige – Jeremija, Jona, Evanđelje po Ivanu i Poslanica Hebrejima.*

obale. Već naslućene nebeske. O, ti koji si daleko od obale, ti koji si valovima ovoga svijeta odnesen u oluju i nevrjeme, ne skidaj nikad svoj pogled s ove svjetleće zvijezde ako ne želiš potonuti. Pa onamo srce vuče, na ta draga žâla, u zatišja milih râtova rodne nam Domovine. More se mreška, kao da kroz osmijeh svojih vâla povezuje dva svijeta i jedno srce. Srce od vjere i Majčine dobrote. U Loretu sam prvi puta, a tako sam blizu svojem Trsatu. O, koliko je Trsata ovdje! Toliko ljepote u kamenu, slici, i samozatajnosti Nazaretske kućice... ona je simbol čovjeka putnika koji hodi svim cestama svijeta. Pa onda nadnaravna Gospina ubavost. Čini se da živi u vatri stakla koje dodatno naglašuje njezin anđeoski i svijetao pogled i sućutnu čednost usana. Samo se jedan ushit nesvjesno otima iz srca: O, kako je lijepa, o kako je divna! Pa uzdah molitve da nam sjaji kao zvijezda vodilja na našem putu. O, Svjetioniče koji svijetliš nama, putujućem Božjem narodu ovdje na zemlji, dok ne dođe dan Gospodnji, kao znak pouzdane nade i utjehe, vodi na sigurno ka proslavi Bijele nedjelje – svetkovine Božjega milosrđa u Rimu.

No, tek je utorak i nastavljamo put: Cascia, Lanciano, San Giovanni Rotondo, Monte Sant'Angelo, Pompeji, Napulj... Kretanje, odlasci, dolasci, vožnja, razgovor, molitva, druženja, sve to umara. Troši snagu. Štoviše, u svakomu od nas je svakodnevica kojom živimo, nju nismo ostavili za sobom. Sve je to i sada s nama, na putu, jer sam život je hodočašće, i ljudsko biće je putnik, hodočasnik koji putuje napredujući putem do željenog odredišta. Isus je rekao: *Ja sam put, istina i život*. Prebrzo i olako hoćemo odmah, naučeni na brza i instant rješenja ovoga svijeta u kojem živimo, Istinu i Život. A nigdje Puta. Jer, Put je zahtjevan, nesiguran, traje, oduzima snagu, odvaja i plaši. Nalik Durtalu, *u stanju slabosti, nemoći, nimalo ponizne i preosjetljive duše*, vapim za tišinom, slatkoćom i mirom.

Stigosmo u Rim. Prohladno je jutro. Dolazimo na veliko raskrižje. Mnoštvo automobila, ljudi se žure na posao. Jesu li na Putu? U vrevi zapazih mladića i u prvi mah pomislih da je ulični prodavač novina. Ali ne, to mladi čovjek prosi. Polugol, *zaogrnuo se tek slabošću* kućnoga ogrtača nemarno pričvršćenog opasačem, a na gotovo bosim stopalima tek natičakče isusovke, one s povezom između prstiju. Lijep je, crnokos, velikih i vrlo izražajnih crnih očiju pa visok, tanak i uspravan kao mlado stablo. Krist na ulici. Polako je išao prema svakom automobilu, pružajući ruke i podižući skupljene dlanove jedan preko drugog, kao kad se prima pričest. Uz blagi smiješak, dolazio bi do svakog automobila, molećivo gledajući u lice onih od kojih prosi. Nitko nije otvarao prozor. Nitko nije slušao: *A ako*

ne slušate, moram ja u tišini plakati zbog vaše oholosti. Moje će se oko posve rastopiti u suzama. Zatvoreni su gradovi južne zemlje. Nema nikog da ih otvori. Sve je stalo na tome raskrižju. Prestala sam disati. A što biva s dušom, sada kada života nema i kada sve tek počinje? A samo nekoliko ulica ispred, prodavaonica do prodavaonice, već rano ujutro otvorene, s tezgama prepunim slastica, nezamislivih delikatesa, mirisne kave, sve obilno, raskošno, nezasićeno. I cijeli je svijet postao besmislen, mrtav, urušivši se u sama sebe. Sva je ta zemlja pusta jer nikog u srce ne dira. Civilizacija koja hrli smrti. I trebalo bi izbljuvati tu civilizaciju koja je čistim dušama život učinila nepodnošljivim, a ne kriviti Gospodina koji nas možda nije stvorio da nas smlave topovi rata u vrijeme rata, a u vrijeme mira izrabljuju, krađu, pljačkaju trgovci i bankari. Jer, svijet nije ono što je Bog učinio, nego ono što je čovjek od njega učinio: kulturu smrti koja mladost svoju, stabla svoja mlada siječe u korijenu. Sijahu pšenicu, a požese trnje. O, Vječni Grade, koji nudiš trpkne plodove grijeha u svojim raskošnim i okrutnim nje-drima! Zar zbog te gorčine k tebi dohodimo, već bolnih i oteklih stopala, suhih grla, teških glava i zamućenih pogleda? Netrpeljivi prema svemu, sebi, drugima. Potišteni i sumorni. Na putu smo. Ovdje i u vremenu koje se tako jasno zgusnulo. U točki vječnosti koja sablasno veselo pleše svoj danse macabre, sve do vrtoglavice i omaglice.

Nedjelja je. Pet ujutro. Svi smo uzbuđeni, nekud se svi žurimo. Odmah sveta misa u samostanskoj kapeli jer, iako se spremamo na Trg svetog Petra, mnogi se boje gužve, nemogućnosti sudjelovanja na misi i ostajanja bez hostije, odnosno svete pričesti. Krećemo žurno, spremni na najgore. Dolazimo pješice na Trg. Jasno, prošli smo sve sigurnosne provjere i preglede. Na ulazu dobivamo vrlo fino i umjetnički oblikovanu knjižicu za praćenje svete mise: *Il Domenica di Pasqua – O della Divina Misericordia. Santa Messa celebrata dal santo padre Francesco. Piazza San Pietro, 3 aprile 2016. Giubileo per quanti aderiscono alla spiritualità della Divina Misericordia.* Uz taj naslov je iluminacija »Ukazanje Krista svetom Tomi« iz manuskripta francuske plemkinje Marie de Rethel. U tom rukopisu i slikopisu iz trinaestoga stoljeća hodočašće je glavna tema, a likovi hodočasnika prikazani su pod posebnim svjetlom, u prizorima predane molitve koja je strukturirana kao hodočašće.

Tek je devet sati i nema gužve. Lijep je dan, sunce nije jako, ugodno je. Posve ugodno. Sjedimo. Tišina. Dolaze ljudi, ali ima još slobodnih mjesta. Nema napetosti, ni žurbe. U deset sati započinje molitva Gospine krunice i kazivanje uputa u svezi s misom i tako se brzo primiče njezin početak,

točno u 10.30. Dolazi Sveti Otac. Sve je organizirano. Svatko vidi prizore kraj oltara, na vidnim mjestima su platna na kojima se prate snimke. Započinje *glazba koja izvire iz izvanzemaljskoga, uzdignuće do samoga praga vječnosti i slutnja Božje promisli* u liturgijskom pjevanju rimske *Schole. Mi-se-ri-cor-des sic-ut Pater! In ae-ter-num mi-se-ri-co-di-a e-ius!* Čita se odlomak iz Djela apostolskih: »A preko ruku apostolskih događali se mnogi čudesni znakovi u narodu, tako da su čak na ulice iznosili bolesnike te ih postavljali na postelje i nosila, da barem sjena Petrova, dok je on prolazio, padne na nekoga od njih. A i mnogi su dolazili iz gradova u okolici Jeruzalema i donosili bolesnike i one koje su mučili nečisti duhovi. I svi ozdravljahu.« I teče slatka riječ svete mise. Glas pape Franje tako jasan, miran, staložen dopire do svakog ponaosob. Sasvim smireno, bez primisli da je to govor tako velikomu mnoštvu, papa Franjo govori kao da smo sami s njime. To je osobni odnos, to je poimanje drugoga komu se obraćamo kao osobi. Riječi *osoba* zanemareno je temeljno značenje: jedinstveno stvorena iz ljubavi na sliku i priliku Božju. Civilizaciju smrti ne zanima osoba, samo funkcija, samo razlog, samo interes. Sve je u brojkama, šiframa, kodovima. Sve automatski. Svugdje imamo redni broj, oznaku po kojoj se moramo ravnati. Vrijediš onoliko koliko... A ne zato što postojiš. Jer jesi. I ljubav, možda ponajviše ona, jest okovana, zatočena, razapeta brojkama. A ljubav nije ekonomija profita i ne nalazi smisao u zgrtanju, u pukoj količini dobivenoj na račun drugoga i zato uvijek nedovoljnoj, nezasiťnoj. Ljubav nikada nije na gubitku. Odzvanja Papin glas. Koja blagost i muževnost. Koji očinski glas srca. Jesi! Postojiš. I zato si vrijedan. Ljubljen si jer jesi. Osoba si koja postoji jer je Ljubav tako htjela. O, sjeno Petrova! Hlade blagi, balzame za duše! Donijesmo ti svoje postelje, svoja ranjena i izmučena srca na nosilima. Očisti nas, daj nam ozdravljenja!

Stiže pričest. I još smo u vlasti nečistih duhova nemira, nedostatka i oskudice u kojima svakodnevno živimo. I koji nas nagone na stalno trčanje, nervoze i osvajanja. Pa tako i sada trčimo za svećenikom koji dijeli pričest. Kao da će nestati i mi ćemo ostati bez... A kad ono, naviru svećenici, na svaki ugao dolaze blaga lica, polako, mirno, s dostojanstvom osobe dijele Kruh – Tijelo presveto. O, da bar postanemo dostojni obećanja Kristovih! Jer, osoba biti, znači imati dostojanstvo. Završila je misa. Papa obilazi okupljeno mnoštvo koje se leluja kao uzburkano more. Neka struja, jača od svega, upravlja svime. Svi pogledi upereni su onamo kuda Papa prolazi. Svatko za njim kreće, želi ga dotaknuti. *O, da te barem dotaknem*, pjevaju nutrinama sve duše. Čitav se svemir sažeo na Trgu. Sve

je u toj jednoj točki. Sve je jedno. Slažu se stolice jedna na drugu, neki se brzo i vješto penju na ta umjetna brdašca i mašu, klikću svome Papi. Svi: i mladi i stariji, i muškarci i žene... sve diše srcem. Samo njega žele vidjeti, dotaknuti, ruku mu dati. Sve je u ekstazi i nitko nije sam. Čujem svoj glas: Papa! Papa! Kako mi ludo srce kuca. Kakva punina. Kakav osmijeh na njegovu licu. Suze teku, tople radosne. Lice je to Ljubavi. Lice koje se sada stapa s licem mladoga prosjaka. *Jer znao sam da si ti Bog milostiv i milosrdan, spor na gnjev i bogat milosrđem, da se nad nesrećom brzo sažaljš. A svaki veliki svećenik za ljude se postavlja u odnosu prema Bogu. Sjetih se novinskih napisa o Papi i njegovu zauzimanju za prosjake. On može primjereno suosjećati s onima koji su u neznanju i zabludi jer je i sam zaogrnut slabošću.* Uranjam u to nepregledno more Papine misije ljubavi koja je vrhunski odgovor beznadnoj smrtonosnoj pustinji suvremenog konzumerizma. Jer, *vlastito je Bogu da daje svoje milosrđe, te upravo na taj način objavljuje svoju svemogućnost. On iscjeljuje one koji su slomljena srca i zavija rane njihove. Gospod podiže ponizne, bezbožnike do zemlje ponizuje.* I opet, sve se je susrelo, saželo u jedincatoj točki. Na rasKRIŽju. U osobi i milosrdnomu licu Kristovu, koji je *vidljivo lice nevidljivog Oca* pa zato, *nakon svega, ljubav nikada ne može biti samo apstrakcija. Samom svojom prirodom, pokazuje nešto čvrsto: namjere, stavove i ponašanja koja se pokazuju u svakodnevnom životu.* I na licima onih koji su na putu.

Zadar, grad na poluotoku, onaj koji je oduvijek bio

– A lipa moja, piši, sad imaš vrimena.

– Niman ti ja vrimena, znaš kako je, pada lišće, treba kupit, i masline će tribat pobrat, uvik ništo triba. – slučajno sam čula razgovor dviju časnih sestara, benediktinki, tumarajući među eksponatima izložbe crkvene umjetnosti »Zlato i srebro Zadra«.

U Zadru sam bila samo jednom i to usput, u vrućem ljetnom mjesecu, za ljetnog uštapa, u Noći punog miseca, kad se od rijeke turista koja je stezala dušu Gradanije moglo osjetiti baš ništa osim gušenja.

Ovaj put na moru smo u listopadu, On, putnik iz nužde, »službeno«, mazohistički, bez slobodnog vremena, s medicinskom literaturom na hotelskom radnom stolu, kao po kazni, onako kako u ovoj zemlji mnogobrojnih »reformi« mogu još samo rijetki zaljubljenici posla koji ne haju za novac, slavu, nedajbože nagradu. Ja iz dokolice, potrebe za osamljivanjem, sanjarenjem, dugim boravcima na opustjelim plažama, sama sa sobom, u zagrljaju s morem, zasanjana u neka druga vremena, bjegunka od onog »uvik ništo triba«. Sjetilo nas ovo putovanje vremena kad smo putovali vlakom preko Bosne do Ploča, s dugim stajanjem u Sarajevu, namirisano toplim kruhom, burekom, pitama, baklavama pa brodom na Pelješac. A ondje, mi i bablje ljeto na opustjelim plažama Divne i Dube te gotovo napuštenim selima s tek pokojim povratnikom iz Amerike i neumornim, češkim turistom, koji bi znao s malo novca i mnogo duha uživati u moru, ma što zlobnici govorili.

Zasljepljena zlatnim rukama, prstima, linijama života i smrti utisnutima u metalne dlanove, nitima davnih paučina u koje su marne ruke utkale, uklesale, upisale iglom, dlijetom, perom, duhom svojim, ufanja, strahove, radosti ičežnje, sjetih se uboge crkvice u svom selu, jednostavne ograde od drvenih letvica i lusteravijenca od bršljana, na kojem se zrcalila rosa. U patini i prašini kaleža, ophodnih križeva, čipki, gorskih kristala, škrinjica,

lađica za tamjan, kamenja, svijećnjaka, izbledjelih rukopisa, zlata i svile, stisnut čuči jedan drugi svijet, svijet u kome se palilo i rušilo, ali svijet u kojem je veza s nadzemaljskim bila moguća. U staklenoj vitrini kruna ugarsko-hrvatske kraljice kojom je darovala Sveca.

Samozadani raspored obilaženja crkava prekinula sam već pred crkvom sv. Marije. Na moj »Faljen Isus!« časnoj sestri benediktinki trebalo je vremena za »Navike!«, u ophodnjama turističkih grupa navikla je samo na »Halo!« Rekla mi je da je crkva sv. Marije zatvorena i da ću je moći vidjeti samo ako dođem »namisu ujutro, u sedan uri«, a i većina crkava u Zadru bila je zatvorena.

Bez vodiča i plana grada, slučajno sam se našla u otvorenoj i paženoj crkvi sv. Šime. Sjetih se jednom viđene Rembrandtove slike *Šimun u hramu* i pogleda starca koji drži u ruci dijete-svjetlost i spasenje svijeta, koji moli Gospodina da otpusti njega, slugu svojega, da ode u miru. Na oltaru zadarske crkve suho tijelo sv. Šimuna Bogoprimca počiva u posrebrenoj i pozlaćenom škrinji od cedrova drva, daru nesretne ugarsko-hrvatske kraljice, koja je prema priči klečala i molila, preklinjala sveca da joj podari muško dijete, maloga kralja. Možda svetac nije mogao čuti molitvu zalivenu suzama, možda kraljica nije molila iz dubine duše, ili su možda za sveca muška i ženska djeca bila jednako vrijedni darovi Božji pa se nije želio zamarati sa željama uboge bosanske djevojčice, makar ovozemaljske kraljice, možda je kraljica imale krvave ruke, misli, djela. Bilo kako bilo, milanski majstor-umjetnik Franjo utisnuo je na svečev kovčeg dnevnik jednog vremena. Svetac na krovu škrinje spokojno počiva, gotovo sretno, prekrivenih ruku, koje su, eto, u ono davno vrijeme držale maloga Boga. Brončani anđeli, pretočeni iz turskih topova, na oltaru pridržavaju svečevu škrinju. Ostaje pitanje može li ovaj, kao i ostala tri sveca, zaštitnika ovoga grada, pomoći Zadru da se topovi više ne probude.

U dućanu slovenske *Lisce* prodavačica tekstila me uvjeravala:

– Ovi kip vanka, to van je sveti Šime, a crikva je istega sveca, biće otvorena zamisu.

Na moj upit nalaze li se u crkvi relikvije sv. Šime samo je slegnula ramenima. No, radilo se o muževnom kipu Petra Zoranića, kojeg ni osoba najbujnije mašte ne bi mogla prisposodobiti svetom Šimi. Crkva sv. Krševana, ispred koje se nalazi kip, bila je zatvorena jer se urušio krov. U crkvi se nalazi barokni oltar s mramornim, bijelim kipovima zadarskih zaštitnika: Stošije, Krševana, Šime i Zoila, pročitah u vodiču koji sam u međuvremenu nabavila, ne pouzdajući se više u informacije domaćih.

Na zamusanim, ostakljenim vratima zgrade Arheološkog muzeja je pisalo: »Zatvoreno zbog radova na strojarskim instalacijama«. Ništa od rimskog doba i arheološke prapovijesti iz vrijednog fundusa zadarskog muzeja, ali rimsko doba počinje i odmah tu nadomak muzeja, ispijanjem kave na Forumu iz vremena cara Augusta, jer grad je muzej, pod kožom grada spavaju davni svjetovi. Na iskopinama, dijelovima rimskih stupova igraju se djeca, štandovi s hrvatskim suvenirima proizvedenima u Kini nezaobilazni su i oko rimskog Foruma.

Na zvoniku crkve posvećene sv. Anastaziji ili, kako joj tepaju Zadrani, sv. Stošiji, čije je zemne ostatke iz Carigrada donio biskup Donat, lebdi vitki anđeo, vjetrokaz. Ne mogu mu sa zemlje vidjeti lice, ali želim vjerovati da je to arhanđeo Mihael, išiban *burom*, burinom, *buraskom*, *levantom*, *pulentom*, *jugom*, *oprani kišom koju je iz Sjeverne Afrike donio kakavšilok*, zadivljen kristalnom bjelinom pahulja snijega, donesenih na krilima hladnog neverina, *možda je želio pobjeći na kratko*, možda ga je za obraze štipnula osvetoljubiva *tramuntana pa je noću sišao na orgulje da se odmori, da na tren odloži svoj mač, vjekovima toliko potreban ovome gradu*.

U katedralu ulaze turističke grupe, dive se korskim sjedalima cvjetne gotike, dodiruju sarkofag svete, najčešće ulaze kao da ulaze u kazalište. U crkvi sv. Donata grupa talijanskih turista predvođena vodičem pjeva ariju iz *Nabucca*. Na katu crkve razgledavam izložbu fotografija predmeta iz rimskih grobova, negdje sam pročitala da se u crkvi čuvalo žito i najednom u praznoj kamenoj crkvi zamirišu kruh i more.

U besciljnim šetnjama često se sasvim slučajno i neplanski nađem na orguljama. Svojim mističnim, gongovskim zvukom prizovu me još kad iz Kolovara krenem prema luci Foši i Kopnenim vratima, nekadašnjem glavnom ulazu u grad, koji čuva isklesani lik sv. Krševana na konju, vjeroučitelja i tješitelja sv. Stošije.

Kažu da su orgulje uštimate tako da zvuče poput ljubavne pjesme kitova koji se pare u toplim morima. Na orguljama Japanci snimaju pjesmu valova, plime, oseke, vjetra. Sitni i nasmijani, čuju li u toj pjesmi urlik dalekih istočnih mora?

Preplanule Talijanke poput zelenih gušterica, upijaju tračke podnevnog sunca. Uz otvorenu bocu crnog vina dvije studentice čitaju na nje mačkom *Patnje mladog Werthera*, zgrada Filozofskog fakulteta na samoj je rivi, jedna od rijetkih koja je preživjela bombardiranja i sakaćenja u Drugom svjetskom ratu. U njezinom je susjedstvu bivši Hotel Zagreb s čije se terase, prema pričanju Zadrana, Alfred Hitchcock, možda opijen maraski-

nom i ljepotom belafuške sobarice, divio zalasku sunca. Od tog divljenja turistički marketing je nešto iskoristio pa je i autor zadarskog »Pozdrava Suncu« bio inspiriran tim slavnim pozdravom, rastakanjem purpura iz neba u vodu. Bijeli kamen orgulja bilježi tragove današnje civilizacije, radnici gradske čistoće dugo i strpljivo skidaju prilijepljene žvakaće gume.

Kao i većini gradova Srednje Dalmacije, Zadru čistoća nije jača strana.

– Trebaš vidjeti Palermo. – govori mi prijateljica. – Mnogobrojni vlasnici pasa, u điru s ljubimcima ne čiste za njima, a cuko ostavio svoj trag pa, eto, oprat će more kad naiđu valovi, tamo dokle more dopire.

Opijena listopadnim suncem na Kolovarima se sunčam na molu ispod rimskog zdenca s kojeg su nekada mletački brodovi uzimali vodu. Romantična je to kulisa za fotografiranje tek vjenčanih parova. Ona u laganoj bijeloj haljini prkosi jugu, vjetar u kosi daje joj samopouzdanje, on, smrtno ozbiljan u crnom odijelu, kleči na vjetru. Srećom, na fotografiji se neće vidjeti smeće koje je more izbacilo na plažu, sve će biti retuširano, nebo s bijelim kumulusima koji će imati anđeoska lica, nestvarno plavetnilo mora, pijesak na obali, izmišljeni svijet kao na vjenčanoj fotografiji moje bake, s naslikanim bijelim ljiljanima, bisernim naušnicama i čipkanom maramom. Pitala su je djeca:

– A de so Vami vezda te kraluši i robec majka, gde ste zeli vu zime tak liepe lilijume?

– Deca, bil je rat, ničega ne bilo, lilijume je vumetnik z Varoša narisal i tak nas nacifral. – govorila je to blagim, ravnodušnim glasom, kao da se podrazumijeva da ljudi ponekad izmišljaju stvari da bi svijet izgledao ljepše.

More u listopadu ispovraća gomilu smeća, plaže su otužne, čekaju novi vjetar, val koji će ih ostaviti umivene za neka bijela i nevina jutra. U plićaku veliki žuti leptir, slomljen u pijesku, ispran morem, još se malo pomiče, krila na tren ostavljaju otisak leta u pijesku, a more buči, ispire. Prizor je nalik na jednu davno viđenu svjetiljku u tamnoj, hrastovoj sobi. Na molu čovjek i more, u borbi s vjetrom savija se ribički štap. Dolazi barka, na Visu bi rekli vapor, jer tamo je sve što pluta vapor. Počinje navikivati ljudi i vjetra.

– Aaa, jeste li ča ćapali?

– Nima ništa, malo špari, nešto lampuga.

– Triba je poč doli, u Kanal, rika sam ti.

– Nije vrime danaska za ribat.

Zvonki smijeh odjekuje plažom, bacit će karte, danas kao i sve dane do podneva, a posli na obid.

– Šinjoina, očemo se kupat, gori se neki kupadu, a biće, mladost je to.

– A ča ćemo, godine gredu.

U šetnji prema Arbanasima, sami smo more i ja, u potpunom zagr-ljaju, bez suvišnih pitanja, zagledavanja, tek pokoji galeb i pas, u travi uz šetnicu cvate žuto cvijeće nalik šafranima, iste su boje kao mrtvi leptir, stvoreni jedno za drugo.

Zadarska tržnica miriše po ribi i moru. Tržnice naših dalmatinskih mjesta, ma kako siromašne bile, vrelo su mirisa, boja, okusa, zvuka i jezika, bodulskog i vlaškog, jezika sela, kruha i sira, znoja i kletve i molitve. Sjetih se tržnice na otoku Lopudu, zapravo štanda od dviju dasaka na nesigurnim nogama.

– Kada se otvara tržnica? – pitali bi nadobudni turisti.

– A kada, kada? Kad dođe brod iz Šipana. – odgovarali bi ljutito domaći gospari. Ako bi bilo sreće, došlo bi brodom nekoliko sanduka voća, smokve i grožđe, kruh, sir u ulju, hrpica blitve, vijenac kapule, mali, slatki pomidori, kapari u octu, lavandino ulje i ulje od gospine trave za opekline od sunca. A za nešto drugo »triba je čekat drugi brod«.

Ogladnjeli, sjedimo na Trgu pet bunara, u vrijeme ratova s Turcima tu je izgrađena velika gradska cisterna s pet osmerostraničnih zdenaca, a voda je akvaduktom dolazila iz obližnje Vrane. U istoimenom restoranu, na jednostavnoj terasi s pogledom na srednjovjekovne gradske zidine i park ručamo fete tune i vegetarijanske lazanje, obilje svježih salate, kruh s maslinama, jednostavno i ukusno. Razdragani njemački turisti fotografiraju tanjure s hranom, vesele se, plješću.

Tek šesti dan na poluotoku izlazim na most, dugačak je 140 metara, povezuje dvije obale, s one strane mosta, gdje su novije gradske četvrti, nisam dospjela jer grad koji me zarobio u svoje duboko, modro oko, grad je na poluotoku, onaj koji je oduvijek bio.

Nezasluženo milosrđe

Jeste li se kad našli u situaciji da želite ispričati neki doživljaj, a navire vam toliko uspomena da ne znate odakle početi, ni kako nastaviti? Odjednom nahrupe tolika sjećanja da jedno želi prestići drugo. Onako bez glave i repa! Ali, tko će to razumjeti?

Sve je započelo gotovo deset godina prije nego što je u stvari počelo. U jednom dubokom unutrašnjem razgovoru, Gospodin mi je postavio pitanje: »Ako te pošaljem, hoćeš li se bojati?« Znao sam dobro na što se to odnosilo. Jako sam se plašio zrakoplova. Pristao bih putovati na sve moguće načine, samo ne avionom.

Iako me pritom nešto presjeklo u duši, ipak sam odgovorio: »Ako me Ti pošalješ, neću se bojati!« A odmah potom čuo sam u sebi opet onaj isti glas: »Puno i daleko ćeš putovati!«

Od toga vremena prošlo je skoro deset godina. Bio sam zadovoljan svojim životom. Znao sam ponekad zastati pred Glavnim zagrebačkim kolodvorom i, gledajući vrevu putnika koji su žurili na sve strane, na usnama bi mi zatitrala misao: »Hvala ti, Bože, što ne moram nikamo ići!«, ali me je negdje u dubokom moždanom sloju ipak pomalo golicalo je li ono obećanje bila samo moja puka fantazija. Nikakva razloga nisam vidio zbog kojega bih trebao putovati.

A onda jednoga dana, kao grom iz vedra neba, pozvao me mobitelom neki glas: »Ovdje veleposlanstvo UK-a. Želite li ići u London? Mi podmirujemo sve troškove!« Mislio sam da je šala, ali poziv je dolazio s takva mjesta da je svaka šala bila isključena. Zašto baš ja između milijuna ljudi? Kako je izbor pao na mene? Nikad nisam igrao igre na sreću! Što je ovo? Pozvan sam u London na sajam knjiga. Da budem iskren, u drugoj situaciji, glatko bih odbio, ali istog trena u glavi mi je odjeknuo onaj poznati glas: »Puno i daleko ćeš putovati!«

»Baš da vidim!« pomislio sam.

I dok sam kod kuće i na poslu obavljao zadnje pripreme pred put i pozdizao kartu u Zrakoplovnoj agenciji, još mi se činilo da sanjam. Ali nisam

se uspio otrijezniti ni od prvog iznenađenja, a već je stiglo novo. Gotovo mi se zavrtjelo u glavi. Bio je to poziv za Južnu Ameriku. Mom mladom prijatelju slikaru i meni predložen je besplatan boravak od mjesec dana u gradu Juan Griegu. Tamo su, naime, trebali ići neki drugi ljudi, ali su u zadnji tren odustali, pa smo priliku dobili mi. Uz poziv stigla je i ponuda da se meni prevede knjiga na španjolski, a mladom kolegi slikaru priredi izložba slika u lijepoj, mjesnoj galeriji. Uz to bit ćemo gosti gradonačelnika.

Kako sam imao samo sedam dana po povratku iz Londona za srediti papire i uskladiti ostale formalnosti prije polaska čarter leta jedne nje-mačke kompanije kojoj je to bio posljednji let u sezoni, činilo mi se da je tako nešto nemoguće izvesti. Dodaju li se tome još i visoki troškovi puta za koje je trebalo naći sponzora, praktično nemoguće. Previše se stvari moralo idealno posložiti. Da bi se nešto takvo ostvarilo, trebala je iza svega stajati neka svemoćna ruka. Ipak sve je prošlo kao podmazano. I čudo nad čudima se dogodilo.

Možda će se čitatelju ovih redaka činiti manje važnim, ali najveće čudo od svih čuda na svijetu bio je za mene neobičan mir koji sam osjećao u sebi i potpuni izostanak svakoga straha od letenja. Kao da više nisam bio onaj isti čovjek od prije. A mir me nije napustio niti onda kad je u zračnoj luci Pleso u Zagrebu nekoliko puta odgađano polijetanje zrakoplova. Zbog kvara u napajanju gorivom, kako nas je bez uvijanja izvijestio naš pilot preko razglasa.

U Frankfurtu smo presjeli u novi zrakoplov, koji je iznutra bio prostran kao dva nogometna igrališta. I tako velik da se meni, gledajući skroz prozor, dok je još rulao po pisti, činilo da smo se već digli u oblake. Kako može letjeti nešto tako ogromno, nije mi nikako išlo u glavu.

Put do Caracasa trajao je desetak sati jer Atlantski ocean nije dječja igračka. Beskrajnu je pučinu trebalo preploviti, naravno, zrakom. U tom čudu od letjelice, koja je iznutra bila poprilično komforna, moglo se protegnuti noge i prošetati, poslužiti se besplatnim pićem u baru, povremeno uživati u ukusnim obrocima, odrijemati, gledati filmove ili zabavne emisije po vlastitom izboru na ekranu koji je bio ispred svakoga putnika zasebno. No ja sam ipak najviše uživao u čudu mira koji sam imao u sebi. Bilo je to za mene nešto novo, pogotovo zato što nas je nakon dolaska u Caracas čekao mali, lokalni avion koji je bio pun putnika kao šipak koštica. Izgledao je poput teglećeg autobusa kojim se seoske kumice sa sirom i jajima voze na plac. Činilo mi se da ga nikakva sila neće moći odvojiti od

piste. Takav bi me prizor nekada prije već unaprijed užasnuo. Osim toga, tri leta u dva dana bila su za mene ravna samoubojstvu. Ali što se to preokrenulo? Strah se pretvorio u užitak. Klizeći nebom u jednom savršeno mirnom i ugodnom letu, zrakoplov nas je prebacio na otok Margaritu, krajnji cilj našeg putovanja.

U putničkoj zgradi već su nas čekali nasmiješeni prevoditelj i vozač službenog automobila, koje je po nas poslao gradonačelnik, naš domaćin.

Ovdje se moram vratiti na jednu misao. Kad čovjek odluči poći u nepoznato, najčešće pokušava predvidjeti što ga čeka tamo kamo ide. Tako sam i ja u sebi unaprijed stvarao predodžbu o nepoznatim ljudima i mjestima koje ću upoznati. Ali ništa nije bilo onako kako sam zamišljao. Sve, baš sve je bilo drukčije. U prilog ovoj tvrdnji ispričat ću samo jedan događaj koji se zbilo neposredno po našem dolasku.

Stigli smo navečer i smjestili se u hotel, a već sutradan ujutro bio je prijam kod gradonačelnika sa svečanim govorancijama i razmjenom darova. Ponosni, naravno, stajali smo pokraj svoje, hrvatske zastave, uz koju je bila i zastava naših domaćina. Sve bi bilo na najvišem nivou, da nije bilo jedne sitnice. Drveni vrh na jednoj od zastava nije bio dobro učvršćen i čim bi je nagnuli, a to se moralo zbog relativno niska stropa u prostoriji, vrh koplja bi pao na pod. Međutim, ništa zato. Bez ikakva uzbuđenja netko od domaćih brzo ga je podigao i uglavio natrag. I to se ponovilo nekoliko puta. U Hrvatskoj, da ne kažem u cijeloj Europi, takva bi »sitnica« pokvarila svečanost. U najmanju ruku bila bi smatrana uvredom, ili čak provokacijom, a možda bi izazvala i diplomatski spor. Ali, ne i tamo. Toplo gostoprimstvo i ugodna atmosfera bili su domaćinima važniji. I nama. Konačno, bio je to neki drugi svijet.

Što dalje? Čekamo da gradonačelnik završi svoje ranije ugovorene obveze, jer s njim idemo na neko službeno mjesto. Kratimo vrijeme s njegovom tajnicom koja nas nudi pićem. Čavrljamo i šalimo se s njom i njezinim prijateljicama koje su se tamo zatekle. S njima je i simpatična djevojčica od pet ili šest godina kojoj uz pomoć prevoditelja recitiram jednu svoju kratku dječju pjesmicu. A ona, zauzvrat, sigurna u sebe, kako to samo jedno bezazleno dijete može biti, na poticaj starijih, samouvjereno i hrabro, otpjeva meni neku pjesmicu na španjolskom. I puna šaka smijeha. Majka djevojčice daruje mi od dragosti slamnati šešir.

Neke od žena, smiješeći se, namiguju kako to nije bilo koji, nego baš njezin šešir. A to onda nije beznačajna gesta, nego otvoreni znak simpatije. Ali ja se, sa svojim europskim navikama, odjednom nađem na sto muka.

Kamo ću s tim šešikom kad opet dođe gradonačelnik i pozove nas na ono službeno mjesto? I to još sa slamnatim! Kakav znak nemara! Kakvo rušenje protokola, dobrog odgoja i elementarne pristojnosti! Pokušavam za probu sakriti šešir iza leđa, guram ga pod pazuhu, ali kamo god ga stavim, to slamnato čudo posvuda obijesno strši... U velikoj sam neprilici. A bacim li ga, uvrijedit ću ljubaznu damu koja mi ga je darovala! Ne znam što bih sa šešikom.

Uskoro dolaze po nas gradonačelnikovi ljudi. Za koji trenutak već stojim rame uz rame s prvim čovjekom grada Juan Griega, koji je u vrlo otmjenoj odjeći. Svi oko nas djeluju ozbiljno, dostojanstveno i svečano. Tumač mi daje do znanja da mi je time ukazana velika čast. Ne razumijem!... Čime?... Zašto?... Kako?...

– Pa uvršteni ste u počasnu stražu, među najveće uglednike grada Juan Griega!

Gradonačelnik me upoznaje i rukujem se s dvije ljepotice sa zlatnim krunama na glavi, očigledno pobjednice nekog izbora ljepote. I one su ovdje. Stoje tik iza nas. Tako su lijepe da im je jedina mana što nemaju mane. Kružim pogledom po prostoriji. Polako postajem svjestan znatnoga broja starijih žena koje stoje uokolo ili sjede na stolicama i klupama postavljenim uza zidove. Imaju krunicu u ruci i mole. Moj tumač se opet naginje prema meni i objašnjava mi da su ove žene bdjele svu noć. Ne samo jednu, nego tri noći zaredom. Naravno i tri dana. Sad mi tek dolazi u pamet kako je u programu našega boravka pisalo da ćemo sudjelovati u predukrsnim svečanostima naših domaćina. Ovo je dakle to.

Ipak još ne razumijem čemu služi počasna straža? Tko je umro? Jer pokraj nas je veliki otvoreni odar. Gledam pažljivije. Pa to je... Sveti grob. Isusovo tijelo u prirodnoj veličini leži na ogromnoj nosiljci, a gradski uglednici stoje sa svake strane i svojom nazočnošću mu odaju počast. Tumač mi iznova šapće na uho da se Spasiteljevo tijelo svake godine uoči Uskrsa izlaže tri dana i noći, ne u crkvi kao kod nas u Hrvatskoj, nego u Gradskoj vijećnici, i da će ga danas, jer je Velika subota, u svečanoj povorci prenijeti u katedralu. A tamo ćemo sutradan zajedno s domaćinima biti na slavlju Uskrsa! Opa!...

Za mene nešto veliko i novo! Sad me još više žulja onaj nesretni šešir. Kamo ću s njim?

Tek kad su stigli svećenici, shvaćam da se čekalo još samo njih da povorka krene. Prvi izlazi križ, a za njim se natiskuje masa svijeta. Gradonačelnik skida kaput, hvata jedan držak nosila i podiže ga na rame. Nekoliko

uglednika učini isto, podižući tri preostala rukohvata. Sada je drveni odar u zraku. Očigledno je jako težak jer drvo glasno škripi pri svakom pokretu. U pratnji meni neobičnih glazbala koja udaraju spori ritam nosiljka polako krene. Nepregledno mnoštvo stoji sa strane ili se giba kao ogromna spora rijeka koja je napunila cijeli gradski trg i slijeva se u pokrajnje ulice. I mi slijedimo nosila korak po korak. Tijela nosača povijaju se pod teretom. Pitam se zašto je odar napravljen da bude tako težak? Mi, Europljani, izabrali bismo sigurno neki laganiji materijal. Možda neku vrstu plastike. Ali ovo je Južna Amerika. Drugi svijet.

Svi oko mene znoje se pod otvorenim nebom. Nismo daleko od podneva. Sunce žeže bez milosti. Vruće je kao u grotlu. Gledam iznova na sve četiri strane. Mnogi domaći ljudi su tamnopusiti. Njihova lica i udovi imaju bakrenu boju. Oni koji nose odar ne skrivaju grč na licu i stiskaju usne. Ali ustraju. Srećom, katedrala je blizu, s druge strane trga. Vidim kako se uvis steru dva prekrasna bijela tornja. Ali, ali... Još jedno iznenađenje. Mi, Europljani, naravno, po kratkom bismo postupku presjekli trg, i odnijeli odar u crkvu najkraćim putem. Samo ovo nije Europa, niti su ovo Europljani.

Povorka s Isusom na teškome odru mravljim korakom skreće u glavnu ulicu. Ali kako? To skretanje je kao u nekom plesnom okretu, kod tanga, na primjer. Pitam se bi li nešto slično ikada moglo nastati u mozgu takozvanoga modernog svijeta koji sam ostavio iza sebe? Nosači s odrom polako se okreću, a kad kažem polako, onda doista mislim jako polako, ne gubeći ritam koji im nameće glazba. Skladno, svi kao jedan, dižući se na prste i spuštajući na pete, nastavljaju dalje tek pošto su napravili puni krug. A to se ponavlja na sljedećem skretanju. I opet na sljedećem, i opet... Koliko ulica toliko krugova. Koliko će to trajati, jedva mogu pojmiti. Iz ljuđi, međutim, isijava neki svečani sjaj. Izbija iz pogleda, iz njihovih očiju. Razumijem li ja to?

Nosači se stalno izmjenjuju jer bi na dužu stazu mnogi ispustili dušu. Miću se s noge na nogu u ritmu glazbe. Čudesan je to hod koji prenosi teret tijela naprijed-nazad. Mic po mic! Bože, koliko li traje samo jedan okret nosila, a koliko je tek zavoja na ulicama? Tko će ih izbrojiti? Kad će ovo završiti? Muškarcima koji nose odar kaplje znoj s lica, a košulje su im mokre kao da su odjeveni izašli iz mora. Moram priznati, krvava je to priča! Zašto nose toliki teret, čemu sve ovo? Nosači se opet izmjene. Ali, ali... Bože moj, koliko puta ću još izgovoriti ovu riječ...? Napokon ne mogu više izdržati. Zar ću poput bezbrižna šetača hodati laka koraka pokraj tih ljuđi? Neka me sila nuka i već na sljedećoj izmjeni ponudim svoje rame. I ja

ću ponijeti Isusa. Odlučim. Vidim iznenađenje na mnogim licima. Nitko to nije očekivao od mene. Ali osjećam da im je drago. Sad sam i ja jedan od njih, iako drukčiji, bijel kao sir.

Dižem na rame ručku nosila, no netko mi podmetne debeli jastuk, bez kojega bi mi rame bilo začas u ranama i u krvi. Tek sad osjećam zapravo koliko su nosila teška. Je li to hrast, ili kakvo je ovo drvo? Kako je tek Isusa moralo žuljati? Kako ga je boljelo? Je li u tome stvar, da nas podsjeti?

Dijelim Isusov teret i njegovu bol sa svojim domaćinima. Osjećam dvostruku pripadnost. Sad sam i Isusov, ali i jedan od njih. Nakon kratkoga vremena jedan mi se od domaćih muškaraca ponudi za zamjenu. Ali, odbijam. Mogu ja još. Nisam ni ja od slame. I u Hrvatskoj ima muškaraca. I u meni je muška snaga. Ovo je i moja pokora! Nisam bez grijeha! Ipak, što snatre ovi ljudi? Koliko će ovo još trajati? Tko to može izdržati? Ako nastave ovim tempom, mislim da će, kad dođu do crkve, svi redom puzati.

Odjednom se više ne uzbuđujem zbog šešira. Nabijam ga na glavu. I drugi se ovdje čuvaju od sunca. Sve jasnije shvaćam. Ona žena bila je moj dobri anđeo. Bez zaštite glave i lica posložio bih se po tlu nenaviknut na ovo usijano podneblje. Jer sunčeva je kugla u punom mahu. Žari i pali bez milosti. Nigdje hlada. Nosila se gibaju sredinom ulice. Napokon prihvaćam zamjenu. Dosta je. Na kraju sam snaga. Iscripio sam sve svoje sile. Izvlačim se iz gomile, oslanjam se o zid neke kuće dok nesvjestica ne prođe.

U parku ispod drveća ugledam svoje prijatelje. Stoje u debeloj sjeni s limenkama piva u ruci. Mašu mi rukama, zovu me k sebi. Priznajem bez srama da moram najprije negdje sjesti. Donose mi stolicu i guraju hladnu limenku u ruke. Kakvo olakšanje za grlo i dušu. Isus mi valjda neće zamjeriti što njegova muka još traje, a ja sam na sebe uzeo samo jedan mali dio. Treba mi predah. Isus valjda ne želi da odmah umrem. Tek smo ovamo stigli. Još nismo ni upoznali grad. A toliko je toga što se može vidjeti. Promatrali smo jučer pri dolasku ogroman mravinjak djece na jednoj beskrajno dugačkoj plaži. Toliko male djece na jednom mjestu nikad prije nisam vidio. I pomislio sam na Hrvatsku. A gdje su naša djeca? Ah, jesu li ovdje sva naša djeca uništena u pobačajima, ili čija?... Bože, kakva pomisao! Ovo je ipak neki drugi svijet!... Ovdje valjda znaju da je dijete u ljudskom životu najveće moguće dostignuće i dar. Ali, otkuda toliko djece? Osupnut sam.

I samo još nešto za kraj. Kad smo se već malo udomaćili, odlučio sam prošetati hotelskim kompleksom u kojem smo imali udobne sobe. Hodao sam s užitkom po lijepo uređenim stazama obrubljenim zelenilom,

uz bazene s ležaljka zasjenjenim palmama i odjednom zastao kao ukopan. Sanjam li? U samom središtu kampusa dizao se veliki bijeli kip Majke Božje. Napokon gubim svaku sumnju o tome kako sam ovamo došao i tko je moj pravi domaćin.

Poslije saznajem – otok Margarita cijeli je posvećen nebeskoj Majci. Neka toplina razlije mi se u srcu.

Suočavam se s otkrićem – cijeli moj život jedno je veliko nezasluženo Božje milosrđe.

Baranjska tuga

– Pomolimo se i za one koji čuče u dravskim rovovima, koji ne mogu danas biti s nama – odzvanjale su riječi oca Josipa dok prelazim osječki Most dr. Franje Tuđmana, pomalo neinventivan, klasičan betonski, željeznih ograda, bez kreativnosti, a s druge me strane čeka toliko dugo odolijevajuća kraljica Baranja. Imali su velikosrpski agresori slavonsku metropolu na dlanu, već iz prvih šljivika, udarajući s one strane Drave na konkatedralu sv. Petra i Pavla, žitelje koji nisu htjeli otići, pokretnu i nepokretnu slavonsku imovinu.

Vozim prema Bilju vijugajući uz šumarke gdje su pucali po gradu na Dravi, jednom od onih na istoj rijeci koji se nikada nisu predali. Otkriva se Baranja pred vjetrobranskim staklom, sveta i neosvojiva na duge staze, tek privremeno, da zavora neprijatelja. Povijaju se stoljetni hrastovi, u zaleđu polja, rijetki čuvari kukuruznih polja, u duši koja zebe, svjesna da domaće nikada ne može biti okupirano, već samo privremeno osvojeno, zavarano bezobraznošću uzurpatorskih težnji.

Smješka se crkva Bezgrješnoga začeca Blažene Djevice Marije, barokna ljepotica granatirana u Domovinskom ratu, a njezin kirvaj asocira me na rođendan pokojnog djeda Šamuke i osam godina starijeg Jima Morrisona. Jesu li vrata Baranje dovoljno odškrinuta ako pomislim da je amaterski glumac u skečevima Branka Čopića mogao podučiti poljoprivrednim radovima studenta režije iz Los Angelesa i, vjerojatno, upravo u Godini Božjega milosrđa, voziti se istovjetnim cestama »vinske majke« putujući prema mađarskoj imenjakinji Baranji, gdje brdo Mecsek iznad Pečuha demantira lokalnu, »zasoljenu« šalu da jedine uzvisine u ravnici jesu tikva i lubenica.

Jezdi asfalt Dardom, mjestom poetskoga prizvuka, kao potvrdno kimanje glavom na dar, iako on u crkvi spomena Rođenja sv. Ivana Krstitelja vuče na Herodijadu i nestvarni, ostvareni zahtjev, izručen Herodom. Kako bi se Elizabeta i Zaharija snašli udarani sjevercima prema Švajcarnici, vjerujući u potomka proroka i svu muku koja se mora dogoditi pod

baranjskim nebom? Klizim usnulim šorovima kao da prolazim travnatim bostanima i baščama umjesto bijelim isprekidanim crtama. Rijetki su prolaznici, češći komarci, iako sparine prve lipanjske subote nisu ni približno nalik kolovoskima, a suha zemlja otežava legla dosadnim nametnicima rođenima za kiše.

Nakon niza seoskih zavoja otvara se magistralna ravnina i nimalo uzaludni Čeminac, bez čemera, oslobođen, s »baranjskom katedralom« Pre-svetoga Srca Isusova, zvanom i crkva od mlijeka, sagrađenom početkom dvadesetog stoljeća vrijednim njemačkim rukama, ne sluteći usude svjetskih ratova i kolektivne krivnje podunavskih Švaba, proglašene službenim aktima nove »narodne« Jugoslavije, nacionalizirane, zadružne, komasacijama obespravljenih seljaka. Trudio se mali čovjek snaći, prihvatiti povijesna negiranja, demografska, narodnosna, stvarajući snove ispod potleušica, moleći se 3. lipnja Stvoriteljevom Srcu, kako bi se i ovdje obnovila crvena crkvena opeka, spaljena u ratu, kao i katedralni zvonik, uspravan i nepredan do posljednjeg otkucaja pomalo usporenog sata. Drveni križni put, izdubljen majstorskom rukom, i figurice pasionske nalik južnoameričkim kamenim gromadama, s izduljenim biblijskim licima, ukopanima pod nepokorene čeminačke vlati. I mramorni spomenik na rubu križno-putnog parka, posvećen svim hrvatskim braniteljima, slagalica nepotpunih dijelova i natpis »Sjećanje je jedini raj iz kojega nas nitko ne može protjerati«, citat Charlesa Francisa Richtera. Mjesna trgovina, biciklisti nesigurna volana, nastavak putovanja prema gospodarskom i društvenom središtu izmorene zemlje – Belom Manastiru.

Namiguju vinske ceste, pozivajući vozače na maligansku grješnost, skretanje sa zadane rute, privučene gigantskim silosom »Belja«, u gradiću gdje se ispravnost zadanog pravca više mjeri benzinskim crpkama, manje semaforima. U centru grada nasađena je socijalistička »Ljepotica«, tako stanovnici nekadašnjega Svetoga Martina nazivaju višekatnicu, poput Legovih kocaka izvučenu, izbrisanih rubikovskih boja, sivu uslijed oblaka. Spomenik »Hrvatska zemlja« ima šahovnicu manju nego i na zemaljskim upravnim aktima, a uz ovjekovječene kišobrane, potrebne, kao i oni pravi, zbog nadolazećeg pljuska, stoje prijatelji, jedan s motorom, drugi na biciklu, i pretresaju političku situaciju. Mješavina nespojivih stilova, odjećom, dijalektom, s pogledom na džepnu verziju Vitićevoga nebodera u zagrebačkoj Laginjinoj ulici. Posjet socijalnoj samoposluzi, na policama brašno, ulje, šećer, deterdženti – ali gdje kupiti snove o boljem baranjskom životu, onome lišenom iseljavanja i svakodnevnih autobusnih ukrcavanja

za Njemačku, Irsku i dalje preko »bare«? Močvarno je tlo rodne grude, no ako nema posla, Baranjski su prisiljeni odlaziti i umjesto nove obnove, nastaju stare ruševine duše.

Dotrajali žmigavci još dotrajelijeg automobila pozdravljaju salezijance i crkvu sv. Martina biskupa, dok nagla ljetna kiša započinje svoj aritmični ples. Vozeći se prema Karancu, odzvanjaju topoti konja Esterhazyjevih i drugih velikaša, spojeni vijekovi u kotlić čobanca, jer samo mijena i začinska paprika stalna jest, osobito u etnoselu, gdje postoji čak i Ulica za-boravljenog vremena, niz kuća s drevnim, pomalo i izumrlim zanatima, od kovačkoga do frizerskoga. Selo moje veliko. I spomenak Zadra, poginuloga pjesnika Ivčića – sveti Donat i Angsterove orgulje, crkva i glazbena baština. Žeže želudac izmučen ljutom hranom, i vjerojatno je bolje krenuti dalje, kroz *Hercegszöllös* otkrivati frekventnost kneževskih vinskih podruma, i zvonika koji i fizički bdiju da se brda naslonjena na Suzu i Zmajevac ne odrone. Ovdje se basne pričaju opreznije jer java donosi uplakanost i reptilske repove, makar u metaforama umiranja, i uzalud salaši u sunco-kretnim poljima ako se ljubavi ne mogu pronaći na blatnjavim lenijama utorastih traktorskih guma. Ne vraćaju se rode, i njihova gnijezda svijeno promatraju ciglene dimnjake prošlosti, izvirujući kao najstarija Baranjska na okno prozora, gledajući stogodišnjim kameleonskim očima tko se usuđuje prolaziti u gluhi poslijepodnevni sat bez prethodne najave nepogrješivoj kroničarki života i smrti. Crne su marame nadživjele i posvjedočile Našašće sv. Križa, u mađarsko-hrvatskim župama, gdje se davna Pečuška nadbiskupija dodiruje s Dunavom i plavi nekada pripadajuća kanonska područja.

Batina. Bezdan. Mostovi na kraju država, sraz vremena i prostora. Gostionica »Eva« u središtu mjesta i jedini gosti – labudovi uz dunavsku ledinu. A gdje je Adam, gdje je Eden, tako lako zamisliv i nedohvatljiv. Mrko putnike promatra još jedan usidreni toranj svetog Valentina mučenika iza dotrajale zelene restoranske zgrade i kružnoga toka, velegradskoga seoskoga na kojemu se nitko ne okreće. Vrebaju tegljači i još nepoplavljene vikendice Zelenog otoka s druge strane obale. Kuće na prodaju, neizbježne batinske pivopije pred mjesnom trgovinom, mačke zbunjene zvukovima s konjskim snagama, slabašni putokazi uspona i kockasti pločnici vrha. Aleja vinarija i rasvjetnih tijela, umjesto cestovnih oznaka, tumači – još malo i kraj. Spomenik Batinskoj bitci, rad kipara Antuna Augustinčića, stoji usred pogleda na tri države i podsjeća na noćne razgovore djeda i strica glede Dunava crvenoga od krvi Crvene armije, u proboju sa sje-

vera. Njih 1297 ostavilo je meso i kosti u grobnici uspomena, u javi muljevitoga dna. Ideologije su monumentalnošću krojile adoraciju, kao da i sama sebi u brončana usta skače »Julka«, božica nepostojeće pobjede izgubljenih života. Zar je vrijedilo milijune poginulih u besmislu osvajanja tuđega, nadovezano na uništenje seoskoga tradicionalnoga načina života, nekada prebogate panonske žitnice, na rubovima presušenoga istoimenoga mora. Kočoperi se moćna rijeka, usklađena s ritmom Svemogućega, u agoniji neporecivoga, neuzvraćenoga daha preživljavanja.

»Može li se vječnost opipati?« pitanje je koje putuje visoko, najviše prema nebu, trajno šutljivom, a opet, svejedno blagoslovljenom, umirujućem. Sveobuhvatnošću horizonta, ulazim u kafić vidikovca nailazeći na jedinu baranjsku gajdašicu, čuvaricu sjećanja i instrumentalne baštine. Maleni bestrzajni top iz Drugoga svjetskoga rata u kontrastu s pripitomljenom javom, obična kava na stolu, dogorijevajuća cigareta i misao da vrijedi. Stoje bojama i mirisima razigrana Batina i Baranja, puštajući okusiti iskon, jedinstven i svet. Život djeluje poput jednosmjerne ceste, neminovno je, no pomalo i nepotrebno, razmišljati o povratku. Istim cestama drukčijih doživljaja jer nikada nije isto, i nikada Baranja ne skriva blistanje ponavljanjem.

I jedan orao štekavac, simbol omeđenoga, a neograničenoga Kopačkoga rita, raširio svoja crna, debela krila, otapajući i posljednje zrnce šećera u gorkoj kavi, a trebat će i njemu kofeinski napitak, za snagu, za budućnost leta. Zvono crkve sv. Valentina raspolovljuje dan, prizivajući kopače kukuruza na okrjepu, smotuljak presne šunke i rakijicu da se lakše svari dan, da se spremnije podnese težina stvarnosti. Bilo jednom u Baranji, stoljećima prije, i jedan dan poslije nas. Amen.

Milosti puni

ESEJ

Vidljiva i nevidljiva lica milosrđa

Još dok sam imala posla s brucošima, netom završenim maturantima, sjećam se da mi je uvijek bilo pomalo smiješno što oni, kao dio pismenog ispita, moraju pisati *esej*. Činilo mi se to nekako preuzetnim. Zašto se ti njihovi uradci nisu mogli zvati jednostavno *sastavci*? Sada se i sama spremam napisati jedan esej. Nikakva premijera. Napisala sam ih mnogo, no koliko god ih napisala, uvijek sam ih smatrala samo svojim tekstovima, nisam ih svrstavala ni u jedan žanr, pa tako ni u žanr eseja. Možda su se i oni sami odupirali svakoj klasifikaciji. Pa premda su mahom i skupljeni u knjigama, oznaka *esejista*, pisca eseja, uporno me mimoilazi. O čemu god pišem, volim početi od korijena riječi, jer mi se tako čini da lakše prodiram i do onih značenja koja su nam danas već nepoznata ili skrivena. Tako i *esej* (fr. *essai*, engl. *essay*) shvaćam u prvom redu u njegovu osnovnom značenju: kao *pokušaj*, *crticu*, *ogled*, popularno pisanu raspravu u kraćoj formi o nekoj temi koja se u raspravama nikada do kraja ne iscrpljuje, ne pretendira na sveobuhvatnost. Ali dopušta nešto što me vrlo privlači – ogledati se, okušati svoje spisateljske snage u jednom takvom literarnom obliku, ne zanemarujući ni osjećajnost. Kad mislim o eseju kao o riznici koja krije razna razmišljanja (o Bogu, odgoju, prijateljstvu, moralu, boli, smrti i sl.), najčešće pomišljam na nenadmašnoga francuskog filozofa i esejista Michela de Montaignea (1533. – 1592.) i njegove *Ogled*e, koji je temama o kojima je pisao podario tako jednostavan i razumljiv okvir, pa nije čudo što je bio i ostao na vrhu toga poprilično fluidnog žanra. A onda mi, valjda potaknut samim Montaigneom, pada na um mudar i tako blizak stih A. B. Šimića: »Ne traži Boga mišlju.« Dodajem i proširenje: ne traži ga uopće. Vjeruj u milost da će ti se on sam, hodio ti po tko zna kojem putu, otkriti. Želim, dakle, pisati (neteološki, nesveobuhvatno, a i iz vlastita iskustva) o *milosrđu*. Upravo mi oblik eseja dopušta da u njemu, kao u nekoj zamišljenoj poslanici, podastrem čitateljima i jedno svoje, tada još djetinje, iskustvo milosti, u ono nevino doba dok srce još nije (bilo) ukaljano nikakvim gadostima (ni mojima ni tuđima), jer rano djetinjstvo

valjda i jest doba nepomućena milosrđa i u primanju i u davanju. Bilo je to u ono vrijeme dok sam bila određena samo onim što jesam. Još se nisu nataložile ni škole, ni karijera, ni novac, ni imetak, ni društveni položaj, ni uloge koje te, hoćeš-nećeš, sile na kompromise. Štono riječ, bila sam tek na pragu svjesnoga života.

Milosrđe. Trenutačno planetarni knjižarski uspjeh postiže knjiga sadašnjega pape Franje *Božje je ime Milosrđe*, istodobno prevedena u 86 zemalja. Godina 2016. proglašena je Godinom milosrđa, što je otvorilo vrata i onih crkava koje su si propisale dvokratno radno vrijeme s popodnevnom siestom, kada su bile čvrsto zatvorene. Naravno, čim teolog, pa još i papa, nešto napiše, uslijedi lavina teoloških rasprava o toj temi, dok dobar dio vjernika, ionako sve manje sklon knjizi, to ipak ne čita, nego se zaustavlja tek na znanju (čuvenju) da takvo što postoji. Ni mene ovdje nikakve visokoparne rasprave o toj temi ne zanimaju. No zanima me, i opet, već istaknuto pronicanje u srž riječi, ovdje u *milosrđe*. Vjerojatno nitko na etimologiju ne gleda ovako kako na nju gledam ja, no začudili biste se kako ona može biti (i) sveta znanost, upravo *bogoputokazna*, baš zato što se ne raspršuje stremljenjem u visinu, nego teži u dubinu, u bit, i ne pliva na površini kao ulje na vodi. Traganje za riječima kadšto nadari tragača tolikim miljem i milošću kako ga molitva izgovarana kao mantra nikada neće.

Rječničkom definicijom rečeno, *milosrđe* je prije svega stanje, i to stanje što ga u nama izaziva ona krepost koja ravna osjećajem duševne boli (empatije) nad tuđom bijedom i uživljavanjem u nju. Ljudi su se sa svojim patnjama i mukama odvajkada utjecali Bogu kao onomu tko će ih primijetiti u njihovu beznađu, bolesti, strahu, strepnji, tuzi, jadu, oskudici i pokazati im svoje *milostivo / smiljeno* lice, koje će (već samim svojim ukazanjem) biti jamac i utjehe i rješenja problema. Gospodine, smiluj se! Kriste, smiluj se! Ljudi tako vape Bogu da im se *smiluje*, što znači da im iskaže svoje *milosrđe*, svoje *smiljenje*. U glagoljaškoj misi, za kakvu se prije četrdesetak godina na Krku nije čekala neka posebna prigoda, nego se razgovor između svećenika (kao Božjega namjesnika na zemlji) i puka odvijao na staroslavenskom jeziku na svakoj misi, pjevalo se: Gospodi, *pomiluj!* Krste, *pomiluj!* Krasan primjer koji pokazuje da *pomilovati* ima šire značenjsko polje od onoga koje danas znamo. Znamo, dakako, da *pomilovati* znači prijeci rukom u znak nježnosti po obrazu, po kosi, *pogladiti*, *podragati* koga. Znamo i da *pomilovati* znači posebnim aktom spasiti osuđenika od daljnjeg izdržavanja kazne ili od smrti, dok glagolska imenica *pomilovanje* znači samo to: čin milosrđa kojim se osuđenik oslobađa od smaknuća ili

daljnjeg izdržavanja zatvorske kazne (*amnestija*, grč. *amnēstia*, zaboravljanje). Dakle, *pomilovati* znači i smilovati se. U starijem hrvatskom jeziku rabio se i glagol *smilosrdavati se*, oblik koji se više ne upotrebljava, no vrijedi ga u ovoj porodici riječi barem zapisati. Nije naodmet navesti da je i tuga imala jedno staro ime, *smililo*, da je *smilan* bio smjeran, a *smilen* milostiv. Ni te riječi u ovom obliku više ne rabimo. Ja i njih volim uvrstiti u svoju malu intimnu ropotarnicu. *Samilost* pak (sućut, sažalnost) još nije nestala iz našega aktivnog rječnika; prije će biti da sve više nestaje iz prakse. No vratimo se samom činu *gladenja*, *draganja*. I u njemu se vidi iskazano *milje*, pa i *milost*, onomu koga tako nježno dotičemo. Jer znači prije svega da smo ga uopće primijetili, a time možda i odgovorili na njegovu potrebu i želju da mu iskažemo naklonost, dobrotu, prihvaćanje i ljubav (upravo onu bogoliku čovjekoliku). Može nam se smiliti bespomoćno dijete jer bez odraslih oko sebe ne bi opstalo, kao što nam se može smiliti i onemoćali starac i starica koji nastoje, dok mogu, ne pasti na tuđu skrb, no često je ne mogu izbjeći.

U riječi *milosrđe* lako se prepoznaju njezine sastavnice: *mio* (*mil*) i *srce*. Ako bolje upoznamo značenja tih sastavnica, bolje ćemo razumjeti i cijelu lepezu značenja samoga kompozita. Uz *mio*, *mila*, *milo* veže se i *milina*, *milota*, *milost*, *milostiv*, naravno i sintagma *mio i drag*, *ugodan*, ali i *vrijedan sućuti*, *suosjećanja*. Indoeuropski korijen **mei-* ima, uza sve navedeno, još jedno značenje: *veselje*, *radost*. Kad su roditelji svojoj djeci nadijevali imena *Milka*, *Milica*, *Mila*, *Milena*, *Milan*, *Miliša*, *Milovan*, *Milko* i sl., time su izražavali svoje veselje što su dobili porod po želji. A velški *mul* znači *skroman*, pa ako sve te začine umijesimo u tijesto, lako ćemo shvatiti što sve pokriva barem prva sastavnica *milosrđa* i čime sve zaogrće i imenica sastavljena. Druga je *srce* (praslavenski *srbdyce). Izvedenice se tvore od dviju osnova: od *srd* (*serd, što je dalo *srěd*): usrdan, svesrdan, milosrdan, milosrdnica (časna sestra), milosrđe i sl., i od *srđc*, srdašce, srdačan, srčika (srž, jezgra, vrsta jabuke). Tko bi rekao da je već i *srce* imeodmila, umanjenica, odkojetvorimo i nove: srdašce, srcece i sl. Indoeuropski korijen **kerd-* / *kord-* svatko će lako prepoznati u *kardiologiji* i u *kardiologu*, specijalistu za bolesti srca. No taj korijen (metatezom likvida, *sred*) znači i sredinu, središte, unutrašnjost. Dakle, srce je u sredini organizma, pa se i smatra najvažnijim organom, jer upravo o njegovu radu ovisi hoćemo li živjeti ili umrijeti. Kad komu *stane srce* ili kad mu *prepukne srce*, tada to biće umire. Ako je Božje ime Milosrđe, znači da je Bog u samom središtu, srcu, čovjekova bića, koje je i načinjeno na Božju sliku i priliku. Možda

će se komu učiniti bogohulnim što u ovom (uzvišenom) kontekstu spominjem *srdobolju*. Ona nama znači proljev, dizenteriju. Teško da će je tko smatrati srećom, no nakon dugotrajne začepljenosti, kad ni laksativi nisu pomogli, i *srdobolja* može biti olakšanje. U slavenskim jezicima postoje lažni prijatelji, pa ista riječ često ne znači isto. Tako ni rus. *serdobolie* ne znači dizenteriju nego *Mitleid*, sućut.

Nakon uranjanja u značenja sastavnica imenice *milosrđe*, ostaje mi ispuniti obećanje dano na početku. Najavila sam opis osobnoga susreta s *milošću* i *milosrđem*, pa evo ga! Imala sam otprilike osam godina, išla sam u prvi razred, živjela još kod djeda, bake i teta u Zvonimirovoj ulici, gdje mi je župna crkva bila Majka Božja Lurdska. I tada je, kao i danas, bila uređena samo kripta (meni tajanstvena, s masivnim stupovima i pri vrhu ocrtanim kapitelima, po nacrtima poznatoga slovenskog arhitekta Jože Plečnika, onoga istog koji je svoje prste imao, uz ostalo, i u uređenju *Pražskoga hrada*, dakle Hradčana). Crkva u koju se stubama silazilo (za razliku od svih drugih u koje se obično uspinje) bila je uvijek hladovita i mračna, pa su mi valjda zato niska zlatna vratašca na glavnom oltaru uz koja sam često klečala izgledala još sjajnijima. Gledajući unatrag, čini mi se da me ni takva milost ni milosrđe nije ni moglo pohoditi igdje drugdje nego baš u Gospi Lurdskoj, zaštitnici bolesnika i utočištu grešnika, prvoj crkvi u koju sam svjesno i kročila. Možda je slučajna koincidencija (u koju, doduše, ne vjerujem), no od 1991. godine (Hrvatska od 2005.) zemlje EU-a obilježavaju Dan službe 112 (hitne pomoći unesrećenima i svima u opasnosti) upravo na dan kada slavimo Gospu Lurdsku (11. veljače). Slučajno? Namjerno? Ne znam. No sretno se poklopilo. Taj mi se mozaik polako slagao u glavi, a njegove sam kamenčiće skupljala vrlo dugo. Na ulazu u crkvu (najradije sam ulazila dok je bila pusta) najprije sam odmah sučelice naletjela na kipić sv. Antuna s djetetom Isusom na ruci (i malom škrabicom s lokotićem ispod nogu). No osim pogleda naprijed prema blistavom oltaru, svrnula sam pogled i na zgurenu spodobu iza vrata. Ljudi su se pravili kao da je ne vide, kao da je ondje i nema. Osmjelila sam se i pogledala. Bila je to starica kojoj nikada – ni tada ni kasnije – nisam dobro vidjela lice. Barlahovski savijenih leđa, tako da joj se taj luk preko marame na glavi spojio s nosom, činilo se kao da je odvajkada ondje poput neke amorfnе gromade posađene u kartonsku kutiju i da tako sjedi satima, danima, godinama. Sklopljenih ruku, u poderanim vunenim rukavicama iz kojih su izvirivali vrhovi prstiju, molila je krunicu, bezglasno mičući usnama, glave već gotovo na prsima. Imajući u svijesti svoj ustaljeni ras-

pored obroka (»sve se mora pojesti, grehota je hranu bacati«), pomislila sam: ako tu stalno nepomično sjedi, pa kad ta baka i što ta baka jede? Već sam tada shvatila da, sjedeći ondje cijele dane i ne mičući se, zapravo gladije. Odmah sam poželjela nešto učiniti (aktivizam koji me ni kasnije nije napustio). Rekla sam svojoj baki da bih u limenoj zelenoj kantici s poklopcem i drvenom ručkom što se vrtjela, onoj u kojoj sam svojoj baki pomagala nositi s placa sir i vrhnje, voljela odnijeti onoj baki u crkvi nešto skuhanu. Rečeno – učinjeno. Odnosila sam crkvenoj bakici porciju hrane, tutnula joj kanticu i žlicu u ruke i brzo nestala u što daljoj klupi. Nekako se ustručavam gledati ljude dok jedu. Uvijek imam dojam kao da zurim u njihovu intimu, izbačenu na svjetlost dana kao što se sipino crnilo razlivalo po kamenoj rivi pokraj stuba što su vodile u more pred našom nekadašnjom Malom bandom u Povljima. Čekala sam neko vrijeme u klecalu, pa kad sam procijenila da bi baka s kusanjem mogla biti gotova, šutke bih došla do nje po praznu kanticu i nastojala što brže šmugnuti. No baka me jednom primila za ruke i drhtavim staračkim piskutavim glasom rekla: – Milice moja, milice moja!

Poput laganog strujnog udara, osjetila sam dodir istinskoga Božjeg milosrđa kroz piskutav glas i poderane rukavice. Zahvalna sam Providnosti na tom osjećaju. Uvijek ga vezujem uz hladovitu praznu crkvu, koja je, smještena u vrlo prometnoj ulici (četiri automobilska vozna traka + tramvaji), za mene zauvijek ostala oaza mira i mjesto intimna susreta s Bogom. Shvatila sam (kasnije, mnogo kasnije) da mi se osobno dogodila *miser cordia*, jer ona i znači upraviti čisto srce prema bijednima, uopće: primijetiti ih i htjeti im pomoći. Tada sam osjećala djetinji ushit i radost što jedna baka, eto, više ne gladije, kao da će to potrajati završavajući. Onda jednoga dana više nije sjedila na svojem uobičajenom mjestu. Bio je to za mene prvi ristanak bez pozdrava (a onomad smo se išli pozdravljati s rođacima i susjedima i kad bismo odlazili na desetodnevno ljetovanje). No svijest o smrti nisam još imala. Bila je to možda više žalost zbog promjene ustaljenoga crkvenog pejzaža koji bez nje više nikad neće biti isti. No kad god mi kroz glavu prođu te davne slike, sjetim se i onoga posebnog milja ili milosti koja je dotaknula i tu bezimenu baku i jedno dijete. Nju je na kraju života ispratila sa znanjem da se jedno dijete ražalilo nad njom, vidjevši u njoj nešto više od bezlične mase za crkvenim vratima, a mene je obilježila – stvarno i stvarno – na početku života za cijeli život.

Deseta postaja

Promišljanje

*Al biti gol, kak goli bažolek
Krlježa, Stric-vujc*

I onda »vojnici, pak, pošto razapeše Isusa, uzeše njegove haljine i razdijeliše ih na četiri dijela – svakom vojniku po dio«,¹ baš poput ovršitelja.

Ovršeno je: »Dovršeno je.«²

Ovršiše mu svu imovinu, jedinu imovinu, na nekoj vrsti javne dražbe. Ostaviše ga gola i bosa, a da poniženje bude veće, ruho mu izlicitiraše kockom da – valjda – bude i zabavnije. Protuprirodne zabave uvriježene su društvene vrijednosti koje vladaju »Bludnicom velikom što sjedi nad vodama velikim, s kojom su bludničili kraljevi zemlje i pozemljari se opiše vinom bluda«,³ kako i tada, tako i danas.

»Ništa novo pod suncem.«⁴ »Ispraznost nad ispraznošću, veli Propovjednik, ispraznost nad ispraznošću, sve je ispraznost!«⁵

Ali, od srama, valjda, tad se nešto zbi i sa suncem.

»Bijaše već oko šeste ure kad nastata tama po svoj zemlji, sve do ure devete, jer sunce pomrča, a hramska se zavjesa razdrije po sredini.«⁶

---

¹ Iv 19, 23

² Iv 19, 30

³ Otk 17, 1-2

⁴ Prop 1, 9

⁵ Prop 1, 2

⁶ Lk 23, 44-45

Vidjeti potpunu pomrčinu Sunca *može* biti i epifanija, te blago onima koji su je doživjeli, jer je pomrčina izrazito, naglašeno teogena⁷ pojava, pa je na jednome mjestu Zemljine površine vidljiva tek svakih 400⁸ godina.

Nasreću, ljudi su oduvijek putovali, pa neki otputovaše i u naše vrijeme vidjeti to čudo⁹ – čudo Božje.

Fizikalne zakonitosti mogu objasniti da potpuna pomrčina Sunca nastaje zbog savršenog rasporeda Sunca, Zemlje i Mjeseca te njihovih putanja i mnogih drugi osobitosti, no nikakva znanost ne može objasniti kako se to sve baš tako savršeno posložilo, osim ako razlog ne tražimo u pukom slučaju, a znanost, navodno, ne voli puki slučaj.

*Ha, možda je i koincidencija! I dok uzimamo zdravo za gotovo da dva glavna tijela na Zemljinom nebu izgledaju iste veličine to je ustvari poprilično čudo. Većina ljudi vrlo dobro zna da je Mjesec malen u usporedbi sa Suncem, ali je puno bliže nama zbog čega njihovi diskovi izgledaju iste veličine. Da budemo precizniji, Mjesec je četiristo puta manji od središnje zvizde našeg Sunčeva sustava, ali njegova udaljenost od Zemlje predstavlja četiristoti dio (1/400) udaljenosti Zemlje od Sunca. I dok je iznenađujuće poklapanje brojke četiristo kod relativne veličine i udaljenosti očito zabavna podudarnost decimalnog brojevnog sustava, šanse da do takve optičke iluzije ne dođe su ogromne. Isaac Asimov, ugledni znanstvenik i guru znanstvene fantastike, opisao je ovo savršeno vizualno poravnanje kao »najteže zamislivu podudarnost«.*¹⁰

Tako veli Krešimir Mišak u tekstu *Tko je izgradio Mjesec?*. No u tom je tekstu još mnoštvo fascinantnih činjenica; navedimo samo ove:

Mjesec je 400 puta manji od Zemlje.

Mjesec je 400 puta bliži Zemlji nego Sunce.

Mjesec se okreće brzinom od 400 km po zemaljskom danu.

Zemlja se okreće brzinom od 40 000 kilometara po danu, a Mjesec točno 100 puta manje.

---

⁷ Nekad govorasmo: tehnoгена. Ali svejedno je, jer je teogena.

⁸ Neslučajan broj, kako će se ispostaviti.

⁹ Usp. Hininu vijest u *Večernjem listu* od 10. kolovoza 1999., str. 33: *Pojas umbre zahvatit će Mađarsku na samo nekoliko kilometara od granice s Hrvatskom (...) Na 102 kilometara dugom potezu od Kapošvara do Budimpešte svima koji se tamo zateknu past će potpuni mrak na oči.*

¹⁰ <http://2012-transformacijasvijesti.com/manipulacije/kresimir-misak-tko-je-izgradio-mjesec>

Mjesec uvijek, dok putuje svojom orbitom oko našeg planeta, gleda Zemlju licem, a prosječna udaljenost je takva da je brzina ekvatorske rotacije točno jedan posto jednog zemaljskog dana.

Vjera u slučaj ovdje se napreže do krajnjih granica, ako ne i preko njih.¹¹

Ako i znanost odbacuje puki slučaj, onda je jedino – i znanstveno i logično – objašnjenje da je *Netko* sve to namjerice savršeno posložio. I ništa pritom nelogično, neznanstveno, a kamoli protuprirodno nije: svemir i sva priroda Božje su djelo, stoga je sve jasno.

Stoga i:

Smiluj nam se, Gospodine!
Smiluj nam se!

Stoga i:

»Evo ti majke«¹²

i potom:

Rane drage, Majko sveta,
Spasa za me razapeta
Tisni usred srca mog!

---

¹¹ Isti izvor.

¹² Iv 19, 26

Mistika Ivana od Križa

Riječ »mistika« u kolokvijalnu je govoru sasvim degradirana. Označava nešto nejasno, zagonetno, neshvatljivo i nerazjašnjivo. (Ukoliko već ne znači mistifikaciju, mutež i bacanje magle.) Premda pravu mistiku karakterizira upravo obratno: jasnoća, dublji uvid, zakonitost i prozirnost. Toliko da je filozofkinja Edith Stein naziva *znanošću* križa. Riječ je o mistici Ivana od Križa.

I riječ »filozofija« na sličan je način degradirana. Označava apstraktno i isprazno blebetanje bez dublje sveze sa zbiljom. No, s druge je strane filozofija institucionalizirana, akademska disciplina priznata na sveučilištu, društvo je ustanovilo meritorne suce koji odlučuju o tome što filozofija jest, a što nije. Za mistiku takvi suci ne postoje. I dobro je što ne postoje. Jer je prava mistika uvijek proboj nasuprot ustaljenih pravila, istinska novost.

Nemajući akademskog azila, mistika mora trpjeti potpunu pomiješanost žita i kukolja, mistika je u očima javnosti uronjena u smeće paraznastvenih pojava i magije. Čak se u stručnoj terminologiji filmske i književne kritike, pri procjenjivanju žanrova, riječju »mistika« označavaju različite fantastične ili mutne pojave, pa se i, što je već logičnije, filmski žanr s vampirima, vukodlacima i đavolima naziva negativnom mistikom.

Zato je opći položaj riječi »mistika«, za razliku od riječi »filozofija«, ne relativno, već savršeno – loš. No, možda je baš to dobro i smisleno, i na paradoksalan način služi samoj mistici, kao dio njene »tamne noći«. Za svaku je mistiku, taoističku, budističku, hinduističku, židovsku ili mistiku sufija, a ne samo za kršćansku mistiku, karakteristično oslobađanje od spona ovog svijeta, osobito od spona društvene moći, slave i ugleda. Iznad svega to vrijedi za mistiku Ivana od Križa. Biti pomiješan s najgorim smećem ovoga svijeta, svakako je velik i dragocjen križ.

Tako je svaki budući kršćanski mistik unaprijed opljačkan, bez društvenog ugleda, bez ičega vanjskog na što bi se oslonio, no, utoliko je više upućen na sâmog Boga i njegovo unutarnje bogatstvo. Što je noć tamnija, zrači dubljim svjetlom.

Mistika nije nelogična, ona se samo ravna po drugačijoj i dubljoj logici, odnosno dijalektici. Da bi izrazili te onostrane i unutarnje procese, mistici se često služe proturječjima, paradoksima, beskonačnim hiperbolama, oksimoronima, sinestezijama i analogijama. U njoj možemo naći obrate, dijalektičke spojeve suprotnosti, poistovjećenja, krug zatvoren u sebe, samorefleksiju, negativni govor o neizrecivom. No, najčešće se služi simbolima transcendencije, jer su jedino oni potpuno otvoreni beskraj u bitku – Boga. Mistični je put (prema sjedinjenju u Ljubavi) samoća puna prisutnosti, daljina puna blizine, nemiran mir, ispunjena praznina, beznadna nada, tamno svjetlo, bogato siromaštvo, patnja puna užitka. Bog ranjava i zacjeljuje, ponižava i uzdiže. Svog miljenika čini nemoćnijim i moćnijim, sve mu uzima da bi mu sve mogao preobraženom dati. A u »tamnoj noći«, kad se Bog svom miljeniku najviše uskraćuje, u najvećoj napuštenosti izvodi najveće djelo, pomiruje sa sobom i započinje sjedinjavanje.

Osnovni je nesporazum u shvaćanju kršćanske mistike (ključni nesporazum u shvaćanju svake mistike uopće) što se ona tumači tek kao spoznaja. Mistika nije spoznaja Boga, već preobražavanje u Ljubljenog. Ne više »znam«, već »jesam«. Postoji znanje koje se može samo biti. Cilj mistike nije znanje, već očišćenje od svijeta i preobrazba. Sam se transcendentni Izvor svijeta ne može nikako riječima izraziti, jer sve su naše riječi i pojmovi određeni relacijama ovog svijeta. Mistik može samo istinski biti.

Mistiku Ivana od Križa nije teško shvatiti. Ukoliko si zaista vjernik. Ista zakonitost, ista logika križa, isti način Božjeg postupanja vrijedi za sve, od običnog vjernika do mistika i sveca. Razlika je u dubini Božjeg zahvata, u njegovoj obuhvatnosti i snazi, prolaznosti ili trajnoj djelotvornosti, u neuspjehu ili uspjehu, u životnome cilju, što nije mala razlika, ali Bog je isti i logika je ista.

Naš spas ovisi o Božjoj milosti. Bog je taj koji sve započinje. On pomaže. No njegova je pomoć istinska, a ne fiktivna. Da bi to ilustrirao, podsjetio bih na onu kinesku poslovicu: Ako nekome daš ribu, nahranio si ga taj dan; ako ga naučiš ribariti, nahranio si ga za čitav život. Takva je narav Božje milosti, njegova nas milost čini zaslužnima. On najdublje djeluje tako da mi sami počinjemo djelovati. Kada nas Bog spašava izvana, to može biti lijepo čudo, no istinsko je spašavanje kad nas iznutra preobražava i čini da mi sami djelujemo kao Božja djeca. Božja milost i naš čin isto su, njegov dar i naša zasluga. Tako Bog spašava.

Bog ne krši zakone pravde koje je sam ustanovio, on nam samo omogućuje novi početak u pravdnosti. Oprostit će nam i sedamdeset i sedam

puta, ali važno je da jednom počnemo. Mi smo sâmi ti o kojima ovisi naš život i naša sudbina. Mi sâmi moramo odgovorno uzeti svoj život u vlastite ruke. No, on nam može pomoći na milijun čudnih i tajanstvenih načina, sve ih nosi logika križa, oduzima nam da bi nam mogao dati, skriva se da bi nam se mogao otkriti, ranjava nas da bi nas mogao uistinu zacijeliti.

U križu je naša zasluga. Prvo njegovom, pa tek onda našem križu, prvo njegovoj milosti, pa tek onda našoj zaslugi po povjerenju i strpljivosti. Čak i našu pasivnost u vrhunski čin obrće. Isus Krist križem spašava i pomiruje.

Takav je križ, na primjer, i »tamna noć« Ivana od Križa. Tu glavni naglasak nije na samoj mucu, premda i ona igra svoju važnu ulogu, glavni je naglasak na vjeri, vjeri koja spašava, vjeri koja postaje našom zaslugom. To hvatanje o slamku povjerenja, u dubokoj tami i Božjoj odsutnosti (nazgled i srdžbi) postaje našom zaslugom. Premošćivanje ponora nemilosti i velike boli između dvije očitosti ljubavi i blaženstva. Lišavanje i patnja čiste nas od mnogih nepotrebnih i suvišnih stvari. Upravo u najdubljoj tami Bog najjače djeluje, kada se najviše uskraćuje, najviše se daje.

Tamna noć, kao i svaki križ, vrijeme je trpnje i pasivnosti. Događa se da baš u trenutku kada najdublje spoznajemo dragocjenost našeg vlastitog djelovanja, najviše smo onemogućeni u njemu. Djelovanje kojim pokušavamo isplivati iz muke i nije neka zasluga. Ono će postati zaslugom kasnije, kada više ne budemo tjerani mukom, kada budemo slobodni i kada budemo voljeli, jer nije nas pozvao da budemo sluge, već djeca Božja. Kada zasluga više i ne bude važna, već samo ljubav.

Viđenja ne smijemo ni tražiti ni odbijati, ako se već Bog posluži njima, na volju mu. Mi ih ne smijemo tražiti, jer nam tada postaju suvišna i štetna. Jedino nas tamna vjera usprkos dubokoga mraka učvršćuje. Kada nam ne preostaje drugo nego nadati se protiv svake nade. No ponekad Bog se brine da ne sasušimo, pa nam šalje razne utjehe, ili čak viđenja. Mistika smjera Bogu kojem više ne treba lik prerušen u viđenje, nego, kako kaže Ivan, dat će nam se »usta u usta«. Da nam u viđenja stavi sve što je na nebu i zemlji, i sve što je u mašti, siromašno je pred Bogom kakav je u sebi.

Vjera je put kroz noć, tamno, čisto i jednostavno poznavanje Boga, povjerenje u njegovu ljubav usprkos napuštenosti i mucu, ili noći svih sjetila. U njoj se zbiva novo bolno rođenje duha, preobražaj čovjekove nutrine. Ne voljeti više Boga radi ugodnog čuvstva, već ljubav upraviti Bogu kojega i ne osjećamo, tada nam više nikad neće nedostajati Bog. Sva nebeska

viđenja, objave i čuvstva ne vrijede koliko i najmanji čin poniznosti koji rađa ljubavlju.

Tamna nam noć čisti razum da se oslonimo o vjeru, čisti nam pamćenje da se utvrdimo u nadi, čisti nam volju da bi se rodili u ljubavi. Ne više tražiti duhovni užitak i slast, što znači tražiti stvorenje, već tražiti Boga s voljom utemeljenom u vjeri i ljubavi.

To je put za svakog kršćanina. No, mistici, za razliku od velike većine ostalih vjernika, teže najvišem, sjedinjenju s Bogom u ljubavi. Tako za Ivana od Križa duša uvijek treba držati usta volje otvorenima samo za Boga, praznima i lišenima svakog zalogaja težnje, da ih sâm Bog ispuni svojom ljubavlju i slatkoćom.

Pjesništvo Božjega milosrđa

Johnny Cash i Mirjana Rak nikada se nisu upoznali, no njihovi posljednji radovi odjekuju istovjetnošću Božjega milosrđa. Američki glazbenik iz Kingslanda u Arkansasu i šibenska medicinarica, boreći se s teškim bolestima, osjetili su nadahnuće i rišući stihove (i note), ispisivali zahvalnost Bogu umjetničkim stvaralaštvom. Neobično je naslutiti sav bitak utkan u snimanje Cashova albuma *American VI: Ain't no Grave*, od svibnja do smrti u rujnu 2003., kao i pjesme Mirjanine, nastajale tri godine kasnije, od rujna 2006. do listopada 2007. godine, objedinjene u zbirci *Dođi k Ocu*. Njihovi putovi nisu se susreli, no duše su osjetile zahvalnost Bogu, prebirući najskrivnijim kutcima čovječje intime. Duboko rastužen nakon preminuća supruge June Carter Cash, okružen sjećanjima i vjerom, pristao je Johnny, na nagovor producenta Ricka Rubina, snimiti ploču s deset pjesama, koju otvara narodna *Ain't No Grave (Nema tog groba, op. a.)*, a jedina autorska Cashova pjesma inspirirana je i nazvana prema novozavjetnom odlomku *I Corinthians 15 55 (Prva poslanica Korinćanima)*. Gotovo na samrtnom hroptaju Cash izgovara riječi: »O death, where is thy sting, o grave, where is they victory?« (O, smrti, gdje je žalac tvoj, o grobovi, gdje oni pobjeđuju?, u slobodnom prijevodu, op. a.). Uspio je prenijeti eterom patnju zbog odlaska životne ljubavi i svjesnost približavanja onostranom. Vjerojatno nitko u svojem posljednjem albumu nije zvučao kao Johnny Cash, snimajući u trenucima kada većina ožalošćenih ne može pronaći utjehu, nasmiješiti se, obradovati se sljedećem danu. Nalazeći bezvremensku snagu u vjeri, pouzdajući se u božansko milosrđe, želio je pružiti svijetu još jedan otisak Stvoriteljeva postojanja, svjestan svoje grješnosti, svojevrsnoga obraćeništva, nakon dugogodišnjih borbi s ovisnostima, pa i rastave i pronalaska mirne luke u drugoj supruzi June.

Rođena upravo u godini 1970., kada je na svijet došao i John Carter JR, jedini potomak bračnoga para Cash, Mirjana Rak živjela je uobičajenim životom svojih hrvatskih vršnjaka sve do četvrte godine studija na Medicinskom fakultetu u Zagrebu. Tada je oboljela od multiple skleroze,

bolesti koja ju je potpuno prikovala, najprije u invalidska kolica, a potom i za bolesnički krevet. I tada u roditeljskoj kući Rakovoga Sela započela je pisati poeziju: »Jer, u glavi mojoj bila je slava, moć i veličina, i mislila sam da mi nema kraja... A, Ti, Isuse moj, lišio si me svega za čim sam težila.« Neusporedivo je, dakako, vrednovati umjetničku vrijednost profesionalca i amatera, dosege uglazbljenih stihova i »Vapaja duše moje« iz prvog dijela prve i posljednje zbirke Mirjaninih stihova, ali neka bude dopušten subjektivan dojam kako se u njihovom životu na dojmljiv način manifestirala identična Ljubav koju je sv. Faustina Kowalska pretočila u jednu od najpoznatijih slika čovječanstva, sa zrakama izlazećima iz Presvetoga Srca Isusova i riječima »Isuse, uzdam se u Tebe!«. Nema većih riječi i većega povjerenja koje su, vjerojatno prilično svjesni da im se smrt neumitno približava (uostalom, cijeli naš život na zemlji svojevrсно je »logor smrti«, kako je nedavno kazao i dr. Tomislav Ivančić), izgovarali Johnny i Mirjana, držeći se pera, molitvenika i krunice kao jedinoga istinskoga spasa.

»O dušo moja, klonula si i jecaš u meni pod težinom života...«, poput meditacija nad spomenutom slikom milosrdnoga Isusa nižu se sličice duše žene koja je uz sve fizičke i duševne boli imali potpuno pouzdanje u Stvoritelja, upirući svoj pogled prema njegovom, željna da prožimanje Božje prisutnosti urodi novim stihom, novom pjesmom. Ostavljeno djelo Mirjane Rak, preminule 20. rujna 2012. godine, devet godina i osam ovomezaljskih dana nakon Johnnyja Casha, iscrpno je svjedočanstvo vjernikove bitke s bolešću, težine neshvatljive patnje, jer multipla skleroza odnijela je mladoj djevojci snove o udaji, majčinstvu, pretvorila ih u »mrtvo tilo«, posve ovisno o pomoći bratove obitelji. »Običan čovjek« najradije bi jobovski zavapio, razljutio se, okomio na zlu kob naneseu baš njemu, usred prostranoga kontinenta napućenoga mogućnostima. Kao čitatelj, slušatelj, znajući ishod (ne)pravedne bitke, stisne se grlo, a šake stegnu u znak očajanja, nemoći. A tada izbije svjetlost s visina i ponovno ukaže na ljepotu same svijesti, osjećaja koji želi afirmirati život, a ne svađati se sa smrću. I dolazi *Redemption Day* (Dan otkupljenja), kako u pjesmi Sheryl Crow nastavlja svjedočiti Cash, neosušenih suza, povrjeđeniji nego u djelu *Hurt*, dok je još June disala, a zajednički dom bio ispunjen obiteljskom i prijateljskom grajom. Pjesništvo je i samoća, natopljena bolešću tijela ona od čovjeka traži najbolje, najsvetije. Lakše je zdrav i posložen na mnogim životnim poljima lamentirati o smislu i besmislu, o materijalnom i duhovnom, tek kada je životni opstanak u pitanju, čovjek pokušava najdublje spoznati sama sebe ili barem upoznati u bezizlaznoj, očima ovog

svijeta bezizlaznoj situaciji. Upravo je u toj činjenici i najveća vrjednota Cashova iscrpljenoga baritona, glasa koji želi ispjevati i posljednju riječ svojemu Spasitelju. Dovoljan je mikroskop i crvena lampica ispred pjevača, sve drugo napraviti će Božji talent urezan i darovan rođenjem, natopljen kišnicama pamučnih polja, rastrgan ranom bratovom smrću i nerazumijevanjem biološkoga oca. Poput mnogih, i Cash je u mladosti poimao da utjehe i pravde ima na zemlji, sve do zrelih godina kada se u potpunosti okreće Božjoj riječi, spreman na odbrojanost fizičkih dana. Na svojevrsni metafizički način, naslov Mirjanine zbirke *Dođi k Ocu* njezina je poruka Johnnyju i svim ljudima dobre volje, spasonosni smiraj u zagrljaju dobrog Oca iz Isusove pripovijesti. Nimalo slučajno, naslovnica i jest ilustrirana kadrom glasovite Rembrandtove slike, najpoznatijeg zagrljaja svih vremena nakon povratka sina raspikuće, kakvim se Cash, najčešće neopravdano, smatrao u susretima s vlastitim ocem Rayom. Prihvatanje roditeljske nesavršenosti prvi je korak prema otvaranju Onom koji može pružiti nepronađeno u kratkom zemaljskom vijeku. Ljubav milosrdnoga Oca ključna je poruka svih slova Mirjanine bilježnice, otisnute providnošću i dobrotom njezinih prijatelj(ic)a. Kao spomen na upornu djevojku, teškog, najtežeg prezimena Rak, nejasnoga i neizlječivoga najsuvremenijim medicinskim dostignućima. Svejedno, ciklusi *Vapaj duše moje*, *Obrati se, čovječe*, *Srce Marijino* i *Korijeni* smjerokaz su vjerujućima, zatečenima u sličnoj boli s pjesnikinjom, čija duša danas bdije s neba iznad Dalmatinske zagore. Baš kao i arkanzaška duša neupoznatoga brata po pjesmi, supatnika po bolesti kojega ni upala gušterače ljeta Gospodnjeg 2003. nije odvojila od snimanja pjesama, krunskoga dokaza da »nema tog groba koji može zadržati moje tijelo«. Doista, nema tog groba koji može izbrisati djelo pjesnika i pjesnikinje, nema tog groba u kojem počivajuće tijelo neće doživjeti radost uskrsnuća. Uskrsnuća kao oblog svim stradanjima, mučeništvima, nepobijedenim tumornim stanicama, iskušenjima zloga i trijumfima Dobroga. Čovjeku koji je još ostao u dolini suza (i smijeha) dvije zbirke, ili jedan glazbeni album i jedna pjesnička zbirka, pružaju smjerokaz i ukazuju na veličinu Božjega milosrđa, osviještenoga u Godini Božjega milosrđa, čije će plodove biti moguće ubirati i nakon 20. studenoga, svima koji uzmu u ruke nevelika, ali vrijedna djela stvaranja, otpjevana i napisana u onome skrovitom i pronađenom »gorućem grmu« pjesničke duše. Za neprolaznost vječnosti, za zdravicu životu.

Radost pogleda

MONODRAMA

Na izvoru

Mjesečev sjaj iz dalekog nebeskog prostranstva upravo te noći svoj svjetlosni snop slao je satima kroz prozorsko okno na ležaj bolničkog neudobnog kreveta. Je li krevet sam po sebi neudoban ili se takav činio samo meni koja u njemu boravim već mjesecima i ne ustajem više jer onemoćalo je tijelo, a noge su hladne, odrvenjele kao stupovi u kojima nema života.

Da, neudoban je krevet, tvrd i žulja svaki i najmanji nabor bijele posteljine, već dobroano isprane po tko zna koji put. Jedino olakšanje osjetim kada mi presvuku postelju. I to samo taj dan. Svježina opranog rublja ođavala je gestu brižnosti onih koji o meni skrbe. Kad me ne mogu izliječiti i moj život spasiti, neka bar koliko-toliko osjetim jednom u dva tjedna, kao da sam promijenila ležaj i prividno doživjela nešto novo. Sve biva nekako svježe, mirisno, meko, nježno i kao da mi miluje bolno i nemoćno tijelo. Osjećam se poput malog djeteta kada ga se okupa, presvuče i stavi u čistu i mirisnu kolijevku. Da, baš poput mala djeteta, jer više iz postelje nikuda ne mogu. Privremeni miris deterđenta promijenjene posteljine izdiže se iznad svih onih zadaha bolesničke sobe, lijekova, alkohola kojim mi masiraju tijelo da mi se ne otvore rane od duga ležanja, katetera i urinarnih vrećica, te neugodna mirisa što dopire iz toaleta koji spaja dvije sobe u kojima najčešće boravi i po šest bolesnica. Poratno je vrijeme i oskudica je u svemu, pa i u posteljini. Niti madrac ispod mene nije mek, osjećaju se i njegove neravnine i uležanost. Jastuk pun nekakve sklupčane vate. Čini mi se, bilo bi mi bolje da ga i nema. Htjeli su mi donijeti moj jastuk od kuće, ali nadala sam se skorom povratku kući. Rekoh im:

– Ma, nemojte mi donositi. Neće me manje boljeti ako ležim na svom jastuku.

Znam kakva je bolest zagospodarila mojim tijelom. Uхватила me svojim stravičnim kandžama i neće me pustiti iz njih, dok iz mene ne izvuče i zadnju kapljicu krvi, zadnje sokove koji kolaju kroz moje bijedno tijelo. Ta i pored svih dobronamjernih utješnih riječi i rečenica mojih najbližih, koji žarko žele moje ozdravljenje, znala sam, moj kraj je vrlo blizu. To ni

sva liječnička iskustva ne mogu znati, kao što zna i osjeća čovjek koji je u takvom stanju, čiji sokovi života u tijelu rapidno nestaju, jedino se duh još bori snagom koju dobiva od božanske sile. Evo, već tri mjeseca ne uzimam hranu na usta. Jednjak mi je potpuno zatvoren od tog strašnog i podmuklog ubojice koji iz dana u dan jede moje tijelo iznutra. Nadali su se da ću brzo od gladi umrijeti i čekali su da se to dogodi, ali moje je srce željelo još živjeti, još se boriti. Ta volja za životom snaži i hrani moju dušu i tijelo. Mišljah:

– Da sam ja netko važan, ili njihov rod, iako umirem od neizlječive bolesti, već bi oni učinili nešto da bar od gladi ne umirem. Neka, neka. Nek im bude. Ne znam, i pitam se kako li će pogledati Bogu u lice kada jednom dođu pred njegov sud?

Ima načina da se i takvim bolesnicima olakša. Čula sam za takve slučajeve. Ali oni na meni štede. Svaka operacija iziskuje trošak. Iako bih radije da ovoga časa umrem da ne moram to doživjeti i da moja djeca i unučad ne gledaju takav strašni prizor uzimanja hrane. Ali ja već tri mjeseca ne jedem ništa. Tri mjeseca donose mi redovno porcije doručka, ručka i večere, kao da se izruguju sa mnom. Što su donijeli, to natrag i odnose. I ono malčice što uđe u moja usta i samo u djelić grla, vraća se natrag. Još nešto tekućine prođe malo dalje, ali i to se vrati natrag. Mučenje, strašno mučenje. Trpim stalnu žeđ. Da mi se samo jednom u danu napiti hladne vode. Od samo jedne obične čaše vode mislim da bih se podigla iz kreveta. Ali ni voda ne prolazi kroz moj jednjak. Ma, i žući gorke i pregorke i octa koji spaljuje grlo, mislim, popila bih, samo da mogu progutati. O, raspeti Kriste, sada znam kako si ti strašno trpio od žeđi na drvetu križa. Oprosti mi, ne želim uspoređivati tvoje strašne i pregorke mučeničke boli, bičevanja i raspeća sa svojim trpljenima. Ta, smiluj mi se ti, o moj raspeti milosrdni Isuse! Gledam te iz dana u dan, tu na zidu ove sobe i pitam:

– Zar nije već dosta?! Koliko još trebam trpjeti za zadovoljštinu svih svojih grijeha? Ta, znam da nisam drugo niti zaslužila, ali cijeli život mi je patnja, još od mladosti. Brojne operacije uha zbog udarca konjskog kopita kad imah samo pet godina. Zar moj muž svojim dugogodišnjim trpljenjem i tako preranom smrću bar dijelom nije dao zadovoljštinu za naše uvrede tebi? Iako mu tek bijaše četrdeset i pet ljeta, odveo si ga k sebi ostavivši mene s naše troje djece. Udovički život bijaše mi pretežak. Znam da si mi ti bio snaga i pomoćnik moj, a nebeska Majka utočište moje. I hvala vam beskrajna! Ali sada doista više nemam snage. O, završi već jednom s ovim! Jako je tijesno mojoj duši. Tijesno je! Oslobodi ju, Isuse! Budi milosrdan meni

grešnoj! Znam da si ti ljubav i samo milosrđe. Udjeli mi tu milost, da mogu poput tebe izreći: Dovođeno je! Danas ne znam i ne mogu moliti, a kamoli zahvaljivati za sva ona dobra u svom životu koja si mi velikodušno davao.

Ali neka mi oprosti Otac nebeski na ovim prigovorima i nezahvalnostima. Zašto se ne pitam kako sam uopće živa ova tri mjeseca bez hrane? Nije li to njegovo čudo?! Svako poslijepodne dolazi mi svećenik i primam svetu pričest. Ta, on me je hranio svojim vlastitim tijelom, koje me je održavalo sve ovo vrijeme na životu. Nisam li ga molila da poživim do Uskrsa kako bih doživjela sveto krštenje svoje dvije odrasle unuke? Nije li me od Božića do Uskrsa on krijepio da doživim tu radost? Ta, zar nije iskazao dovoljno svoje milosrđe?! No, ljudsko srce je nezasićeno. Ne znam zašto se još uvijek tako grčevito držim ovoga svijeta. A i pored svega toga želim živjeti i gledati svoju djecu i unučad koja stasaju u mladiće i djevojke. Dugi su mi dani i predugi, a noći kao da nikada ne misle proći. Ta stravična tišina koja zavlada noću je neizdrživa. Bura misli i osjećaja zavladaju mojim umom. Vraćam se djetinjstvu. Svoga oca se i ne sjećam. Imah tek četiri godine kada ga je ciroza jetre zbog alkoholizma u grob spremila. Teške godine Drugog svjetskog rata, patnja, poslijeratna neimaština, udovištvo, Domovinski rat i strepnja nad životima dva mi sina branitelja.

Tablete su za spavanje neizbježna terapija. No, i one kao da već gube snagu. Odsjava se koji sat, a sve ostalo je noćna mora do prvih jutarnjih ulazaka sestre u sobu. Koliko god da je dan predug, ipak vidljiv je život unutar odjela, a i onaj vani se osjeća iako se ne vidi. Ovaj komadić neba u koji već mjesecima gledam jedini je moj vanjski svijet.

Izmjenjuju se bolesnice u mojoj sobi i njihovi posjeti mi jako često idu na živce jer se znaju neprimjereno ponašati u bolesničkoj sobi. Više ne mogu podnijeti ni vrijeme doručaka, ručaka i večera. Bolesnice i pored svojih bolesti jedu. Hrana mi nekada zamiriše i mislim da bih razderala vlastito ždrijelo samo da strpam bar malo hrane u njega. A onda, kada to ne mogu, ljubomorna sam i ljutita na one koje jedu. Nekada mi hrana zaudara i vičem da nose to van, da mi je muka od svega tog mirisa. Vičem na bolesnice da prestanu stalno nešto žvakati i jesti.

Ne podnosim ni kada moji posjetitelji donose hranu. Ništa mi ne treba, samo boce s vodom, i to što ledenijom. Ali i njih je već pun ormarić. Stoje, zagrijavaju se, a takve mi ne koriste. Pa još kad mi kažu:

– Bit će to sve drugačije kad dođeš kući. Tamo ćeš imati svoj mir. Moći ćeš polagano uzimati što poželiš i kad. Vidjet ćeš, bit će bolje.

Pomislim, možda su u pravu. Povjerujem na trenutak i nadam se. Samo još koji dan strpljenja, možda se dogodi čudo, kao ono neki dan. Komadić svježeg i mirisnog peciva što mi ga je donijela nećakinja prošao je i nije se vratio. Živjela sam dva-tri dana od tog neočekivanog događaja. Krajičak nade zasnivao je u srcu.

U viziti liječnici se došaptavaju međusobno i ja ih dobro pratim što govore. Gledam njihova lica i poglede i sve ih proučavam. Napokon mi najavljuju operaciju, tj. ugradnju sonde u želudac, kojom ću izravno primiti hranu. Kažu, bit će to sutra. Aha, to je to. Znam čovjeka kojemu je ugrađena sonda i živi već osam godina iza te operacije. Opet tračak nade. Vraća mi se pomalo i radost u srce. Jedva čekam da tu vijest prenesem djeci.

Svi dijele sa mnom ovu radost. Došla je i moja nećakinja, s kojom otvoreno govorim o svojoj skoroj smrti. Ona prihvaća takav način razgovora. Puno moli uz moju postelju pa čak i zapjeva poneku svetu pjesmu, osobito *Moj Isuse, raskriljujem tebi ruke* i *O, mila majko nebeska*, pa i sama zapjevušim uz nju. Uvijek se radujem njezinom dolasku. Govorila bih joj:

– Sinko, znaš li ti da ću ja uskoro umrijeti?

Ona me suznim očima promatra i potvrđuje klimanjem glave. Bila mi je oduvijek privržena. I nju prate mnoge tjelesne nevolje i bolničke su joj sobe česti pratitelj, ali osoba je nade i vjere. To joj daje snagu uvijek se iznova podizati. Te večeri prije odlaska, kao i uvijek, natočila mi je čašu hladne vode i stavila uz moje uzglavlje. A onda je izmolila *Zlatnu krunicu* za uspjeh operacije. Izmolila je i popričesnu molitvu *Dušo Kristova*, i otpjevala tiho *Na poljanama zelenim on mi daje odmora. Na vrutke me tihane vodi i krijepi dušu moju...* Dala mi je blagoslov na čelo i to isto učinila i drugim dvjema bolesnicama. Poljubila me govoreći:

– Bit će sve dobro. Molit ću. Ponavljaj u sebi popričesnu molitvu *Dušo Kristova* i neka te Kristova krv i voda noćas napajaju. Vjeruj u to i nećeš biti žedna. Tako neka bude. Spavaj mirno. Odmori se za sutrašnji napor. Bog je s tobom. Laku noć!

Razmišljala sam nakon njezinog odlaska: noćas će mi noć biti mirnija. Zato mi i ova mjesečina na jastuku ne smeta. To je svjetlost u ovom pre-tamnom životnom tunelu. Istina, sedamdeset i dvije godine ću napuniti baš na Dan državnosti naše Hrvatske, za čiju su se slobodu i moja dva sina borila od prvih dana i sve vrijeme obrambenog Domovinskog rata u 157. brojskoj gardijskoj brigadi. Nadam se da ću ga proslaviti kod kuće s djecom i unucima. O, Bože, dobrota je tvoja i milosrđe beskrajno.

Kada je sestra došla pitati trebam li injekciju, rekla sam da ne osjećam potrebu, na što se ona začudila. Zaspala sam smireno i usnula divan san: Osvanulo je prekrasno svježe ljetno jutro. Nebo se plavilo divnim plavetnilom bez ijednog oblačka. Sunčane zrake pozlačivale su obzorje. Iz daljine čula sam žubor vode. To me je toliko opčinilo da sam krenula prema tom zvuku i hitala k njemu sve brže i brže. Žubor je bio sve glasniji, ali ništa se nije vidjelo osim široke, široke zelene livade, na kojoj je bila tako meka trava kao vuna, koja mi je orosila bose noge. Dugo sam išla tom zelenom livadom, a huk i žubor vode postali su toliko glasni da se više nije čuo ni ptičji pjev iz obližnjih šumaraka. Napokon, spazila sam jednu malenu uvalu s nekoliko povećih žbunova odakle je dopirao taj glasni žubor. Potrčala sam ushićeno k njemu i opazila izvor iz kojeg je izvирala voda, bistra kao biserje. Legla sam na meku rosnu travu i sagnula se na izvor... i pila sam, pila, pila, dugo... dugo... dugo... Predivna hladna izvorska voda toliko mi je galila nutrinu, da sam osjećala kao da sam u samom raj. I kada sam se toliko napila da više ni jedna kap nije mogla ući na moja usta, izvor je nestao. Preda mnom je bila samo zelena livada. Ustala sam i krenula tom livadom natrag, presretna i utažene žeđi. Samo mi je haljina na prsima bila još vlažna od vode i to mi je godilo izvlaćeci mi onu vatru koju sam danima osjećala.

Probudila sam se i osjećala se tako lagano i mirno. Danima sam živjela od tog sna osjećajući svježinu i zahvalnost, znajući tko je bio taj Izvor, s kojega se nikada neće ožednjeti. Tako mi bješe iskazano Božje milosrđe.

Operacija je uspješno obavljena. Strašno mi je bilo prvo vrijeme prihvatiti tu ugrađenu sondu, kroz koju su me redovito hranili. Ali nije mi bilo druge. Bilo mi je čudno u tom stanju. Mogli su mi stavljati što su htjeli, iako su me ispitivali što bih od ponuđene hrane željela. Ta ja nisam ništa osjećala, ni okus ni miris, jer hrana ide izravno u želudac. I sve to bilo je uvijek u tekućem stanju. Nisam željela da itko od mojih to vidi, djeluje tako ponižavajuće i bijedno. Ali ipak, od te hrane tijelo je iz dana u dan jačalo. Nakon dugih osam mjeseci došlo je vrijeme za povratak kući.

Mogla sam već i sjediti sama u postelji iznad koje su bdjela dva Sveta srca u velikim drvenim starinskim okvirima, Srce Isusovo i Srce Marijino. Ukućani su se s puno brige i pažnje brinuli o meni. Moja snaha Marija brižno je pripremala kašicu kojom me je svagdan hranila preko ugrađene plastične sonde, duge i više od pola metra. Prizor je to kakav nikomu ne bih poželjeti mogla. O, Bože dobri, nagradi ju za tu njezinu spremnost i brižnu ljubav.

Obitelj se spremala za posebnu proslavu moga sedamdeset i drugog rođendana. Puno su toga pripremali. Opet sam osjetila u tome da Bog misli

na sve. Sve ovo što mi djeca priređuju za moj rođendan dobro će doći kada zauvijek zatvorim svoje oči, jer velika je moja rodbina koja će doći i iz daljih mjesta na posljednji ispraćaj. Kada sam ostala sama s nećakinjom, rekla sam:

– Sinko, približava se onaj dan. Tu je, za par dana odlazim. Osjećam to po svemu. Isus je već tu. Ja ga vidim.

***

Tri dana kasnije, 24. lipnja, na blagdan sv. Ivana Krstitelja, po žarkoj lipanjskoj vrućini koja je iznosila više od 30 stupnjeva Celzijusa, u dopodnevnim satima počele su teškoće s disanjem. Svećenik joj je podijelio bolesničko pomazanje. Smirilo se disanje i koji sat u miru sama sa svojim Isusom u srcu, polagano se rastajala od ove suzne doline, stremeći svom dušom da se potpuno i zauvijek sjedini s Bogom. Teško disanje predvečer se vratilo. Kanula je posljednja suza iz njezina oka. Upravo je zazvonilo zvono na obližnjoj crkvi. U času pozdravljenja po svoju članicu *Marijine legije* došla je gospa Marija i povelu ju svomu sinu Isusu u zagrljaj, za kojim je čeznula i žedala njezina duša.

Sutradan, na sam njezin rođendan 25. lipnja i Dan državnosti Republike Hrvatske, uz vijorenje hrvatskih zastava koje su ukrašavale cijelo selo, tako i njezinu kuću i dvorište, uz njezine najmilije, rodbinu, prijatelje i mještane, zemni ostaci pohranjeni su joj uz muža na seoskom groblju. Nakon ukopa sveta misa zadušnica u župnoj crkvi sv. Mateja apostola ujedno bijaše i misa za domovinu Hrvatsku. Suznih lica prisutna kršćanska srca zanosno zapjevaše otpusnu pjesmu *Rajska djevo, kraljice Hrvata, naša Majko, naša zoro zlata, odanih ti srca primi dar, primi čiste ljubavi nam žar!* U tom pjevu kao da se dao naslutiti i njezin topao i lijepi glas kojim je u zboru pjevača slavila Boga baš u toj crkvi od najranijeg djetinjstva pa sve do staračkih dana. Tu bijaše izvor i uvir njezina vječnog spasenja. Tu je krštena, prvu pričest i krizmu primila, tu je svoj bračni savez posvetila, tu je svoju djecu krstila i posljednju misu za dušu primila. O, kojeg li Božjeg milosrđa!

Sve bijaše svečano, pa i njene karmine. Bila je to proslava rođenja za nebo, ali i njezina zemaljskog sedamdeset i drugog rođendana, te Dana državnosti domovine Hrvatske koju je svim srcem ljubila. Pa i u ona represivna vremena, kada su samo na spomen riječi *Hrvat, hrvatsko* mnogi osuđivani, zatvarani, kažnjavani, na obiteljskom skupu ili sama za sebe ona je rado sa zanosom znala često otpjevati: *Vezak vezla Hrvatica mlada. Vezak vezla u četiri grane. Prva grana kralja Tomislava, druga grana Zrinskih-Frankopana. Treća grana Jelačića bana, a četvrta Radića Stjepana.*

Slike mojega življenja

Ponegda me zasrbi nustalgija; pu gudurah prošlih vremenah vozim *cargo* svojega sečanja, podsečam se na sebe samuga. Vugrizima svesti pokušavljem zezvati rezonanciju razuma. Potpisujem nalog za vlastitu vivisekciju. Tajni izvor još navek mi pošilja signale same mene poznate. Vuspomene nas delaju drugačešemi, pamčenje obvezuje, sečanje obogačuje. Mi nosime vu sebe sav čar legendi, revolucij i evolucij, konstitucij i koalicij. Mi sme nezgodni svedoki vusred poetske epopeje. Gda tren, grč, pjev hočeš pretvoriti vu večnost, treb je artikulirati sebe vu svoje prolaznosti. A dok nosiš breme življenja miljami, predi al kesneše, *volens nolens*, došel buš du bine, a onda sledi javne izvođenje. Vu življenju glumiju izopčeni, al glumiju i oni teri izopčuju, glumiju zavedeni, ali i oni teri zavajaju, oni teri tancaju, kak i oni teri kole vode.

A ove kaj ja vam pripovedam je pripovest ob premišlavanju življenja, popevka slave i muke, kronika osebujna, navlastita, znamenita, kaj se škole glubokega navuka dostoji. Pu milošče Božje vu navuk starih mojih jesam bogat dosta. Ja se z njimi razmem, z njimi se spominjam. Ja sem njihov vremenik. Iak je ov svet tenja i nestalnost, a *verba volans multus*, senek jenput zgovorena za navek ostaje reč i se bu ostale zabilježene vu Vesmiru. Vu knjige, na trake, al na slike, ostal bu del prirode, simbol zastanavljen na plohe teru vreme troši. Na granice zmed oka i papera, zkoncentrirane je vse zbivanje. Na teh su starih papere zapisani gliboki glasi našega ishodišča. Mene se dostoji biti već star, navuk pretkov prijeti. A baščinu prijeti, kak Belostenec tolnači, znači baščinu vuzdržavati, vu srce ju zeti, a bogatstva je imeti i imeti vu pameti.

Vu mojemu sečanju jesu slike mojega življenja, mojega detinjstva, moje mladosti i mojih hotenja, z njimi ja potvrđujem svrhu svojega pustujanja. Ud kud tulike beline, čistoče i mira vu jedne sobe? Je li te moja baka ili moja mati, ublečena vu čistoču beline? Bela je oprava, bela je bluza, bela je pusteljina. Bela svetlost upada črez okne vu sobu. Bele je povese i bele su niti tere izhajaju spud spretneih prstev. Te bele končaste tvorevine po-

ticaj su ovumu stvaranju. Zlaten je same topli opahnuti kruh na belemu stolnjaku na stolu. Brestovec je del mojega življenja pretvoril vu folklor, pustavivši mene za kneza mira, dajūči mi rang počasti. Tu sem zaledil na odrejene vreme svoj svet minijaturi, teri predpostavlja drugačeši senzibilitet. Scenarij raneh letah oblikuje teoriju življenja. Pitaš se jesu li zbiljske oči tere te glediju vu vuloge zaštitnika? Vsakoga jutra posle bujenja pozdravljala me rosna zelena trava i žutozelene listje mojuga jorgovana pud oknem. Vreme nas ni mogle prevariti. Vsi scenariji zdavna su več poznati. Borba dveh svetov, roblja i oneh teri vladaju prividne se primirila. Žmirkave svetle ljeskale se na mirne površine jezerah. Zvezde su se zavlekle spod vodene koprene. Bila mi je bliska njihova zaigrana lehkoča. Radi teh slikah još sam navek na pesničke strani. Ja znam elegantne formule učtivosti, žrtvujem se i verujem. Debele se služim poetskemi frazami i z leti svojemi putujem.

Ja čutim duh reči starinske kak pesnički špigel narodne intime. One su svedok kontinuiteta i trajanja. Odjek Europe, tu na zadnjih naboreh Alpi. Tradicija uvetuje moje razumevanje i živi vu mojem shvačanju. Kak je moči znati nekaj ob sebe ak pred sobu nemaš povescu sliku tera osvetlava vlastite postupke. Najvekši navuk je navlastite on z terim oci i matere decu svoju navučaju, imejuč hasen njihovu pred očmi, hoteči povoljnega cilja zadubiti. Od skerblijivega oca navučitela vekšeg ni. Tak mene otec moj navuča, kak ti svojega sina, da za navek bu ostale one kaj traje od davnina. Z naroda ja sem vučil ob ženidbe, krstitka, meštrije i trštvu. I naši otci ki su stulovali pud staremi krovi, trajuč svoje varmedijske dane su pripovedali da tak su i stari naši delali pak su sega dosti imali. A ja v obličju k otcu spodoben, vu sebe nosim dihanje vseh epohah. Vse kaj je bile du zdaj pokrite, črez male bu vsem očite i dela tera vučinjena jesu, na očih vnogeh prikazana budeju. Vusledele je otpiranje, prolog, pučetek pučaže vse, jer človek kaže v mladosti kaj če biti vu starosti. Vredi i ona da ki spravlja vu mladosti, on vživa vu starosti. Tegda sme još živeli vu jezgre. Igrali sme igre nekakve škatuljaste, ublikovali svoj svet. Bili sme minimalisti, siromašni, a plemeniti, slobodni i plodonosni. Bile je te naše male, ali ponosne carstve, zmučene ali vuljuđene. A unda, bežeči ud zamki, sam sam sebe vlovil. Ja dozavam i zval sem, glasne kričim, vsega glasa vičem, guste zovem i brenčim kak čmela. Stojim na križoputju, halabuku činim, vu trumpetu pušem. Ar mene zaiste jake je vpiknule, gda videl sem kak svet se vu vufanju žalosne fkanjuje. Pak spoznal jesem da življenje trijeb je polehke trpeti. Same zla trava nagle raste. Prave i korisne zemljorastne

biljke pu male rasteju, a z vremenem velike drevje postaneju. Tegda sem spoznal da ima i drugeh inštrumentof i da ni dobre tulke halabučiti. I poniznost more pružiti radost. Pak zdaj i ja stiha popevam, žvrguljim kak lastavica. Izmed nas i ftičov razlika je same vu fantazije. Z kulturu i z poštenjem se ud zlobe brani i dušne zveličenje i kralevstve nebeske se zado-bi. Tak i ja z vumetnošču se borim, kak veli Galović da jen Hrvat vumet-nik je slaba atrakcija.

Ja mislim da povest nikumu ne ostaje dužna. Blaženstve je zadovolje-nje duše, a vu nade su sadržane i sumnje. Mi sme del prirode, njezina je moč nepregledna. Kakova je onda misija Don Quijotea vu ovomu sve-tu? Kričati, kričati vu pustinje, ak ljudi ne čujeju, pustinja čuje, pak bu taj vusamljeni glas z pustinje zapopeval večni *hosana* živlenju i smrti. Gda se neprirodnost povekšava, vojsku svoju ja prizavam, *ein Regiment zu Fusz, ein Regiment zu Pferd. Fortecu* svoju ja se spravljam braniti. Vu vsake bitke glavna mudrost treba biti pred neprijatelem snagu svoju skriti. I nadalje črez oluje vužganu lučerdu nosim. Kaj znači javna pozornost tera korača za menu kak sena, propitavajuč se za moj identitet teri zdavnja vu me vu-raščen je. Vojnik sem ud glave du pete, a človek je sam zrcale svoje. Navek se pitam zakaj bi se ja trebal braniti ud gorših ud mene. Gda čakaš budu-či, dojdudi, prihodni dan, nikakve ne bi dvojbe da ne bi bil on dan zadnji. Ar i posle sudnjeg dana zopet dojde novi dan. I zopet se truditi treb je da napraviš nekaj dobrega. Lucke nevole dobre je vu srce vzeti, jer gda suse-du zlo se zgaja, tebi dobre ne dohaja.

Brodolom savesti lomi i vernike i nevernike, ateiste, savitljivce i one čvrste. Vu meni se bori odnos zmenlivosti i kontinuiteta, nagon strasti i nagon življenja. Zablude i obmane delaju nesuglasje. Vrlina mi sugerera da sličim na božanstve. Ja znam da teri me nisu razmeli nigdar, neju me razmeli ni zdaj. Ud mene išču da se vrnem na pute pu terima sem zdavnja prešel. Temel mojega vrednosnoga sustava je: bire navek najbolšu ponudu jer visinah se bojiju oni teri jedva pu zemlje plaziju. Smešen more biti La Fontaine na bine zdaj gda su i Penelope krenule vu svoju Odiseju. Prešle je vreme galženjačkih lamentacij i tužaljkah vu slepečkem stilu. Nema več nit šekspirovskih kraljevskeh tragedij vu terima ima drame prošlih leta: Nek četiri poneseju kapetana na oder kak vojnika Hamleta.

Apsurdnost je oblik besmisla, a glupost posledica straha nutrešnjega mrtvila. Vsaki ima prav na svoje življenje. Sizifi su bili hrabri zebrati vla-stiti put, pak i poraz. Kafkijanska je maksima da vsaki človek treba moči opravdati svoj žitek ili smrt, kaj je jedne te iste. Ak si spremen na žrtvu, ak

se služiš razgovetnim govorom, protiv savesti i razuma nema šanse ničče. Zloče se nagrabititi je lehke, al je teške stiči du dobra. Takaj vredi zakon da nijeden se ni rodil koji vsakom bi vugodil, a spoznati sebe znači razumne svoje življenje ravnati. A vreme prehaja, svet stvarni je zamršen. Složene i jedostavne vumnažaju se i supostoje. I Giordano Bruno ni naišel na razumevanje, a denes mu kip stoji vu Campo de' Fiori, spred Vatikana, i na njem piše: Podiže mu stoletje tere je on proslavil –Il secolo da lui divinato. I traje tak velika borba na male scene, horror vu terem junak bije bitku ze sudbinu, a dostojna ovca bele vune dala bu harcujućemu. Človek već krat bludi črez veke, iščuč istinitost svoje iluzije. Ja nem dopustil da dojde vu pitanje moja nadležnost, poslanje, odgovornost i delovanje. Človek vleče snagu ze svoje glubline. Treb je same eliminerati zablude. A ja zdaj iščem da med dobremi meste si zadobim. Ni da nej već imel hotenja, ar treb se je znati priložiti k navadam novega vremena.

Mladost naj ljubi čednost svoju, a starost bu vre dočakala mudrost tvoju. Kolke godin, toke novin. Biologija i shvaćanja se večkrat ne podudaraju. Kaj mladost ima rada, te se starim ne dopada. Koji starost ne poštuje, on vu tuge ostaruje. Ki starost z ljubavjum pudpira, slatke živi, slajše vmira.

Pitanje je kakove nam se vreme kaže? Ja velim naj bi bile kak god hoče, vendar bi bile morale cele ostati. Dobre vreme čini plodnu zemlju, sunce vedri, oblake rezganja, nebe rezgaljuje. Kakve ti lete teče, takva se pogača peče, a gda najbolje igra teče, obrnut je moraš pleče, jer nigdar ne znaš kaj večer sobum donese, gda naginge dan na mrak. Jer dojde druge vreme v kom žalosti padne breme, gda turobna pustane duša tvoja, a sreča se spremeni, ali je zmenjka. Dojde tak hman vreme, zburkanje, zmutnja i vihor. Znati je treba da na oštrine britve stoji i sreča i nesreča. Življenje človečanske se obrče kak igra z kockami. A gda nit zelenog lista, niti sunce gda ne blista, gda ud zime je treb drhtati, unda treb je drugu popevku zapopevati. I za zimu i za noč se treb je pripraviti. Zimu treb je z krmu preskrbeti, a proti hladnoče se z bundu brani. Nagle je voda zemlju poplavala, a ja na pol živ, na pol mertev, ar slukav, zvinjen nigdar nis bil. Ni jedna me još ni potrla noč.

Kaj pak v sebe je dosta dobre, ne trebujе hvale mnoge. Vsaki svoje nevolje pozna najbolje. I ja najbolje znam kaj imam vu sebe. Ja sam sebe dobre poznam. Duge se več sam z sobum zanimam, naoružan z iskustvem, znam da si je z poštenim delom trijeb hranu zadobiti. Da sam štel vuspeh na brzinu, trebal bi zavaravati publikum i lakrdije pripovedati. Mudrost moja zapovedi zvršava jer nikaj preštimatešega narav nam ni dala ud pa-

meti, kak veli Suada, božica dobrega tolnača: *Darum das ist, was den Menschen ziert und das ist der Verstand*. Mi nigdar nisme zneverili poverenje, same su nam ga retke dali. Al nit prasicam biser meči, nit zločincem lepe davaj reči. Pesimizem je dete taštine i stvar mode, snobizma. Optimizem je, kak veli Petrarka, sporazum razuma, vere i nade. Jer razum govori, a osečaji grizeju. Mudrost je cilj, a neosetljivost je posledica borbe, tak i človek spoznati more kak dojtj du svoje oporbe. Pitanje je more li on na tragu žalosneh činjenic suditi ob sebe.

Ar blage ud večera du svita vu grehe človek navek z novice hita. Ar ga čeka vnoge plača, vnoge straha, gda se grešnik zdigne z praha. Otpri, reko, oči i pugleč, pristoji li se žitek tvoj v tulike ničmurnosti trošiti. Sam sobum premisli tve tele pregrešne, kom blaga, kom trone ti budeš ostavil. Kam su poglavnici, krali i cesari, ki su z dikum lepe precvtali. Nijednuga ta smert ne hotela vun zneti. *Recognitio* spoznanje grehov sem kušal, izučivši veštine i tajne, ne bi stanovite ja privolil k tomu, da bi grešna dela pridala k telu svomu. Ki sada v greh stovariše, ki gusto karte, skupa i kocke hitiše, negda navuk k drugom k grehu podiliše. Koji lucke grehe kara, naj samuga greh ne mara. Loše se za zločestemi puvuditi, ar je zlo i ne puvuditi se za dobremi. Naj ceniti više zle nek pravedne.

Gde su dva gospodari vu jedni hiži, tam mora krov na jedni strani rezkrit biti. Dva nesložni dudaši nesu prikladni ni v krčme pajdaši. Tak i dok se pastiri med sobum jale, plačaju pred vuki ovčje glave. Ak gospoda čine krive, kmet platiti mora žive. Ake posel pred druguga mečeš, moraš mu i zdelu pustaviti. Gdo kmete otira, opustiju mu polja. Njiva zapušćena, zemlja nedelana nemre roda dati, na nje ne raste ni divja cekorija, kurjeg oka trava. Ki vu vodu seme seje, slabe bude žel. Nit se seje sol, nit se orje kamen. Ak šenicu sadim, a pelin pobiram, vsi ljudi guvore pelin žuhke zelje, a mene je pelin vse moje veselje. Da pijeme loše pitvine te je sudba naša, ud jestvine dostupna nam je same žuhka kaša. Ar plodne žetve, kruptne ovce, tuste svinje i polja veseleša pamtime.

Kokot je štel pupevati, ar ni više imel vode, pekar je štel kruha peči, ar ni više imel mele. A kaj bedaste je včinjene naj bedaste i trpi, kaj hmajni včini te dobri gušće trpi. Jen hmajni človek more vsu opčinu natepsti, a ak polag šentavuga stujiš, šentati se hočeš navčiti. I teške je več krat pešce v konjanike prenesti, a oplemeniti siromaka nemre niti sto junakov. Ki tak šetuju na visinu, friške padnu na nizinu, a došla bu britva na brus gda gosoponom pustane muž. Duhovne i povesne ishodišće nalaže traganje za kulturnen identitetem. A ja još se navek duge respinjem, iščem, skušavam,

spuznovati hotem, pokušavlem ublikovati svoj svet. Ar zabadav moje reči du njihuvuga serca nit su došle, nit došle neju.

Humanuš on ne bil ki vsakojačke spačke je delal zmutnje, karke, ništa-rije i norije. Ki se mnoge z rečmi bori, srce njegve male plodi, male koga on pomore ki obeča zlatne gore. A on iz kojega vust slajše ud meda govorenje zhaja, dok prosi, zlata vusta nosi, kad vrača herbet obrača. A ud rečenja du činjenja kak ud lista du korenja. Glad i žeja gde vladaju prazne reči oči ne site. Zlo su oni terima su vekši čini nek dela. A vi im rečete najk poslu idu ki med vami nemira išču. Oni šteli bi krič med pukem zvoljuvati kaj mogli bi nad varušem kraljuvati, kajti njim je hasen vleči z dugovanja ne svojuga. I mi bi znali na visoki tronuš sest, dohotke bogate imeti, gospodske jestvine jesti. Ud davna je tak poznate da dok jedni v polju boja biju, drugi doma v miru piju. Lepe je v polju boja biti, ar je lepše doma v miru piti. Filištejce protivniki Izraela hvaliju, a ljuta čemerna kača kaže da male vredni ljudimale dobra včiniti moreju. Ar norc se norcu dupada i svinja svinje gda se v blatu vkalja. Panonija bogata, z mlekiem i medem tekuća, z vsakim dobrim žitkom i z plodi cvetuća, vsakomu se ona kakti takva mili, istina, lakše bi ju branili gda bi složni bili. Ne smeme dati svoje plode onem ki nit grade, nit varaše, niti hiže nemaju.

Gda je ftič v krletke, on z nje hoče ziti vun. Onem ki šteli bi naš trud na silu zadobiti, treb je reči ne. Jer nisme mi baš tak velki slepci nit su naši lošeši tepci. K tomu su naši dečki vučili kolegij bečki. Fiolica diši, a gnjus još ni dopital žuhku juhu. Privilegija je mojega naroda, kak bi rekel Jules de Gaultier, *rietre pas dupe*, oliti ne biti prevaren. Krenuli su mušketeri oboružani z mušketu. Put je pust, ali mene poznat.

Vsaka utopija v začetku zgledi kak fantazija. Kaj ni najvejša škola bila gda David ze slabim oružjem vuspel je pubeđiti Golijata. I Gerion je tri tela imel i šest kreluti, ar ga je senak vubil Heraklo. V ratu vsaki zeme svoj del, a najvejši konstanbel. Moreš lehke zapopevat ponajlepšu strofu če si imel sreću ne videti Magdeburšku katastrofu. Gda su se stvari očekivane dugodile, te je veselje. Ak si zbegel nesreću, te je jednake sreći. Gda sme z konji Neckar preplavali, mam sem znal da nam ne odolel ni Maunheim, ni Frankental. Same Bog je gospon zvrhu vse gospode. Ar du Boga dojde on teri je delal i pubeđival.

Ar mene jesu moje moči, ne trebam tuje još pomoči. Karijera mi je stalne pud reflektore, mukotrpn, trnovita, golehnog pu golemu kamenju. A ja sem mislil kak bum zauzvrat promenil svet. Mrtučljivost bol dunaša, a mene imponera borbenost svetoga Mihajla, on mi je bližeši pu tempe-

ramentu, on je bil ratnik. Nigdo se nej trebal zanositi z svoju konačnicu, jer ne znaš jel ti bu žitek završil vu slave ili vu glibu. *Ecce homo*, veli Pilat, zemite ga vi i respnite ga, ja na njem ne nahajam krivnje. Tragediju treb je preživeti, a ne glumiti. Dete gda si prst opeče, ruke v ogenj več ne meče, tak i človek iz nesreče spametneji biva več. A gdo se na vruče opeče, na mrzle rad puše. Gdoj disciplinu je preživel, taj zna da nejde osel več na most z teruga je vlomil kost i lesica tera jemput je v mreže bila dojtj v mrežu več ni štela.

A gda se knjiga zapre, gda zastor opadne, onda buju rekli da bil je stalen vu obećanju. Živel je tak duge kak je mogel, bil je človek osebujni, duhovni darmi ud Boga nadarjen. Ima zlamenje plemenitosti, *imagines majorum*. Imel je talentum, dar Božji ali naravni, z kojem je laglje vupravljaj nek drugi. Imel je dela i truda pune življenje, ki je skrbi mnoge pudnesel i občuvaj svoje držanje ud zlata vredneše. A ja tebe, pesma moja, prosim same da mi poštene ime ud sramote braniš.

Povest je kronika človekovih neverstev. Svet ide vsakim danem nazaj, ali i takev nam je potreben, a ja na raspolaganju imam same ove jene življenje. Novi svet morti začinje, ali ščem ga vidiš na horizontu, odmah ga ščepaj jer bu drugač zanavek putonul vu vesmirske glubine, a tebe bu ustale da plačeš nad još jednu žalošču vu tvojem privatnem ministarstvu tuge. Vu svojemu poslanju ja guvorim ob delovanju, ob stavaranju osnove z elementi mogućega. Vuspinjanje na životne crte navek je mukotrpne. K jarmu slišajuči, vsaki svoju trpi nesreču. Ar ja hoču zdaj v poštenju svoj posel obavljati, svoju čast obnašati, pak zate idem bolše navade iskati, ar senak neg brez stroška mojega pleča moja denes budu. Ovak, kak bi rekel Unamuno, završavaju – barem za zdaj, ovi oglledi ob tragičnemu osećanju življenja i ljudi i vu narodu ili barem vu duše mojega naroda. A ti, ak budeš kak sem ja, ali na mestu mojemu, drugač budeš vse te čutil.

Duhovna Hrvatska

Ova je monodrama nastala kao kolaž sazdan od izvornih lirskih zapisa velikoga hrvatskog pjesnika Viktora Vide, koji je rođen u Kotoru 1913., a svojevrijem s ovoga svijeta otišao 1960. u Buenos Airesu, ne napunivši ni 47. godinu života.

Izvorište svakoga korištenog zapisa naznačeno je u fusnotama.

Osoba:

VIKTOR VIDA

Pozornica:

Vida sjedi za stolom; na stolu kruh, maslinovo ulje, »kapja vina, zrno soli«, dvije dogorjele svijeće, školjke i morski puževi.^{1*} Uokolo – zrcala.

VIKTOR VIDA: Ja nemam neprijatelja. Svi dolaze u moju svijetlu noć, zračni vrt na moru s kamenitim stolom usred ovog tihog svijeta loze, školjke, ptica, noćnih pliskavica. Sad je bijel oblutak bućnuo u more i znam da je proljeće, jer mirišu ruke ko jaglaci, a ribnjaci odrazuju dvore i stabla još kruta. Kroz okvir ljupke grane teško mi je razabrati oblik puža, pjene, stopa u pržini, igru povjetarca oko mažurane. Od večernje laste do jutarnje zvijezda srebrnog pijetla srčan kukurijek tjera noć i mjeri vrijeme. Vidite li mjesec, kako prolazi kroz oblake, uvojke na ramenu noći?²

Uzima u ruku morskog puža sa stola, vrti ga među prstima, promatra ga.

---

¹ * ... »koje Vida sustavno skuplja na igalima, nazivajući ih svojim najdražim igračkama« (»Pjesnik o sebi i svojim pjesmama«, *Hrvatske novine*, II., br. 2, ožujak, 1957., str. 3). Svi citati i izvori navedeni su prema: Viktor Vida, *Sabrana djela* I. i II., Dora Krupićeva i Hrvatska bratovština »Bokeljska mornarica 809«, Zagreb, 2012., i: Viktor Vida, *Duhovna Hrvatska*, Hrvatski katolički zbor MI, Zagreb, 1992.

² »Hortus conclusus«, *Sužanj vremena*.

Pred vratima moga grada stajala je slijepa prosjakinja.³ Gledao si me tužan, Bože milosrđa, kroz one mrtve oči.⁴

Još korak, i eto nas u zrcalima. Kroz bus svijećnjaka primaju me duboke odaje, gdje se razdvajam u snop osvijetljenih bića.⁵

Svrne pogled u zrcala.

Kraj blistavih mašina ja sam pio kavu, gledajući ruke s plavim žilicama u O Kay-u sučelice pošti i brzojavu, dok je snijeg, iznenadiv mladost, prošio na kaljače i kišobrane. Ja sam vidio Danzig u razglednicama i pročitao desetak knjiga. Večernje konstelacije sjevkale su na polici i u čaši vode.

Sklopim oči i snijevam prije večere cvijet u vazi. Geometrijske vrtove. Tko je objasnio tako lijepo zakon dana i strast noći? Kroz svijest i moj san prošle su željeznice, uspinjače, galerije, irski domorodci umrli 1920. u Dublinu, podmornice, Lübeck, izlozi, bura Beneventa i Jelačić ban, mramorna poprsja, Minerva i bozi, što ih je proučavao Wincklemann pun strahopočitanja.

Vraća puža na njegovo mjesto na stolu.

Nije teško umrijeti. Teško je živjeti: lomiti se na asfaltu. Ući mamuran u večer praznih soba. Na golim zidovima mrlje briljantina u visini glave.

A smrt – sretnoga li hipa! Kao kad zađeš iza ugla i gledaš: Pa tog sam čovjeka baš tu u davna doba sreo. Ista leptirica leprša iznad ramena. Pokojni u prvoj noći suočenja grohotom se smiju, da su bili nasamareni životom.⁶

Natoči malo vina u čašu.

Gdje si? Da uneseš malo stege u ovu zbrku krvi i htijenja: sitnu kriješnicu u pokošenu travu. Noćas si bio skriven iza hladnih vedrih zvijezda. Ništa se od tebe nije vidjelo, samo ti se naslućivao sjaj. Skroviti Bože!⁷

Otpije gutljaj vina.

Smrt je gospodin. Onaj mladić tamo dolje u parku, koji sjedi i čita novine, pogledajući dijete, što se igra loptom. Pada večer, a magle se šuljaju po gradu. Smrt briše suze. Zatvori prozor, zastre zrcalo.⁸

³ »Slijepa starica pred kapijom«, *Otrovane lokve*.

⁴ »U baroknoj niši«, *Otrovane lokve*.

⁵ »Zarobljenici ogledala«, *Sužanj vremena*.

⁶ »Otrovane lokve«, *Otrovane lokve*.

⁷ Isto, završetak pjesme.

⁸ »Večernji posjetilac«, *Sužanj vremena*.

Poslije pokopa čovjek ostane sam. A još je dan i sunce sja spokojno nad grobljem. Trave miruju i sve miruje, samo pčela zuji. Kvrčne grančica, odprhne kos: sad počinje vijek zemaljskog ništavila.

Samo prvih dana (kad se javi zvijezda) mislit će na njega.⁹

Otpije još gutljaj.

Mrtvi pjesnici ustvari nisu mrtvi. Oni žive u dubokim ganućima zemlje.¹⁰ Svatko svoju vječnost sniva slikom zadnje večeri na zemlji.¹¹ U laticama krvi cvatu, u srcu muklo zru podneblja smrti.¹²

Već dvanaest godina, uvijek za ovim istim stolom. Upravo prohujaše konjanici i jesen je prošla, a među nama, i život je prošao, i šta rade moji jadnici: spavaju li ili bdiju i plaču?

Po mokrom asfaltu bubri gnjila nedjelja s odrazima sladunjavih napjeva i jarkih likera iz barova i kockarnica. Na raspucanom zidu, preko puta, izborni proglasi i okrugli sateliti Brigitte Bardot: magle i šum svijeta. Rijeka mliječne svjetlosti teče dolje k brodovima i kapi na brzozavnoj žici teku u nepovrat.¹³

Moja je sestra nestala u zrcalima... nestala s bijelom cipelicom u magli među zrcalima, ostavivši svoju lutku. Lutku, bez jedne ruke, koja kaže: mama.¹⁴

Od titranja zraka ne znam više, da li je život san, ili je san život.¹⁵

Kratko svrne pogled na zrcalo zdesna.

More je zrcalo moje. U njemu se ogledam, tražeć među algama glavice i mekušce. Šćućurim, sa svijetom razgovaram naopačke: mjestance se obrnulo u vodi. Zvonici, kuće, kupine i pitomi vrtovi.¹⁶

Natoči punu čašu vina, iskapi je i bučno vrati na stol.

O rodni lugovi! O lijepa hrvatska zemljo! Danica ti svijetli o doručku i večeri.¹⁷

Sve zemaljske kušnje, kroz koje prolazi Hrvatska, proističu iz njezina značaja. Njen pravi nacionalni karakter više odgovara zasadama, koje nam

---

⁹ »Zaborav«, *Sužanj vremena*.

¹⁰ »Mrtvi pjesnici«, *Smrt i preobraženje*.

¹¹ »U tunelu«, *Sužanj vremena*.

¹² »Stvari«, *Smrt i preobraženje*.

¹³ »Asfaltna nedjelja«, *Pjesme u prozi*.

¹⁴ »Magla prošlosti«, *Pjesme u prozi*.

¹⁵ »Jesen u Umbriji«, *Pjesme u prozi*.

¹⁶ »Kos«, *Pjesme u prozi*.

¹⁷ »Kos«, *Pjesme u prozi*.

svijetle iz dubina vječnosti, kao sige modrih spilja, taložina geoloških tisućljeća, nego historijskom prilagođavanju politike empirijskim pokusima.

Pa dok je prešućuju kao naciju, ili hvataju njen lik u krivim zrcalima, njezino se ime potkrada kroz podsvijest moćnih velikodostojnika ovoga svijeta, kao dugo potiskivana krivnja, koju bi moglo ukloniti obasjanje razbora.

Ponovno natače čašu.

Hrvati su drevni ljudi, a takvi doživljavaju osjećaj pravice kao dubok, primarni potres duše. Maćehe gone zemljom pravdu, a Hrvatskoj, iako joj se hoće života i u svijetu profanih iskustava, teško se odreći načela, po kojima je ona sve ono, što jest. Odatle njena vječita agonija, trajna napetost, među krajnostima svijeta Cezarova i svijeta Duha.¹⁸

Ispija gutljaj.

Skroviti Bože!¹⁹ Učini, da još koju godinicu poživim na ovoj zemlji, koja je ipak tako lijepa, pa, ako sam pjesnik, neka ne budem »genus irritabile«. A poslije zakrili moju dušu pokraj četice Tvojih anđela svirača, oslobodi me smrti vječne, i neka se moje tijelo pretvori u taj grm, te kad sleti na nj ptičica velika ko palac, daj da je zibam, i pošakkljam po trbuščiću. Ona će ispružiti vrat, da vidi, što je to, što je to, a tad ću je kao od šale lagano kvrcnuti po kljunu. Pa će uzletjeti u visine (*imitira ptičji pjev, kako ga je sam opisao*) crv-či crv-či – crv-či-či-či-či-či-či-ci-u...

Hvata me laka omaglica. Smirak blagog neba pada mi na vjeđe. Prislanjem uho zemlji. Zemlja bruji Kralju vjekova, kome sve živi.²⁰

Uzima kruh u ruke, lomi ga i nakapa kapljom maslinova ulja.

Slobodo, volim te ko kruh. Slobodo, volim te ko zvijezdu i pticu. Slobodo, volim te ko ljubavni san. A što si ti? Ti si kruh, zvijezda, vidjelo, ljubavni san. Ptica.²¹

Ustaje.

Rođen sam u jednom malom gradu u morskome zatonu s pepeljastom pozadinom smokove šume i agavâ, u kome večeri uvijek imaju nečeg tajnovita, ili mi se to danas tako čini kada se osvrćem na mladost koja je prošla. Mogao bih vam mnogo toga pričati o gradiću čiji sam vonj izdaleka raspoznavao, na svojim povratcima, kada bi plima nanosila na slanu

¹⁸ »Duhovna Hrvatska«, *Pjesme u prozi*.

¹⁹ »Otrovane lokve«, *Otrovane lokve*.

²⁰ »Jesen u Umbriji«, *Pjesme u prozi*.

²¹ »Sloboda«, *Otrovane lokve*.

pržinu crvenkaste i glatke ljuske rakova i uginule meduze. Sve je to sada daleko iza mene, a moje isključive preokupacije postali su neki unutrašnji realizmi, prostrani i stvarni kao što su panorame svijeta.

Zadnjih dana boravim većinom sam u svojoj sobi. Ljeto je na izmaku, to se osjeća po klepetaljicama u vinogradu i po čestim pljuscima. Jučer, kasno popodne poslije kiše, nebo je bilo plavo i prozirno kao božićna igračka od krhka stakla. Laki ružičast oblačak plovio je iznad brijega i tamo nestao. Mislio sam kako je život mogao biti veličanstven i svijetao, a ovako, osjećam, sve je svršeno.²²

Hoda između zrcala.

Bijah nejakom dijete i uz bujan vrt, na ogradi od žice, spazih libelulu. Treperila je. Na suncu. U tišini modrog prijepodneva. Ispružih sitnu ruku: Bio jedan dragulj, taj vilin-konjic, te je titrajući sjao.

Tad me počeo tresti groznica. Umirao sam na mahovini ispod koje zujao je roj nevidljivih buba. Uvela kruna kamilice na usne mi se svila, a ljeto je za vječnost sagorijevalo u nekoj svijetloj pari. Tako me našla majka i unijela u kuću. Predveče tisuću je ptica u starom dubu pjevalo ognjenim jezičcima pod onim mliječnim nebom.

Ja sam onda umro.²³

Ogleda se u zrcalima.

Naša želja, da za nekoliko trenutaka napustimo carstvo sjena i da posjetimo kuću, u kojoj smo živjeli, znači, da još nismo sasvim mrtvi. Za života zamišljao sam smrt kao savršenu ravnodušnost. Nisam potpuno izgubio smisao za ove stvari. Život je ovdje isti, kao i prije, samo što ja vidim svijet u nekom miru i jednoličnom osvjetljenju. Slični mi kulisama na pozornici poslije predstave.²⁴

Ponovno sjeda za stol.

Ponekad se pitam, nije li sve to bio samo san: gola, pepeljasta brda. Lovorika i jagnje u Glogovci. Djetinjstvo ispod južnih zvijezda, noći vlažne, pokraj mora, i pjesma šturka kroz moje groznice.

Sjećam se svega, kao da je jučer bilo. Ima jedan prostor duše, u kojemu je vrijeme stalo, a stvari žive u prisnom osvjetljenju. Crvenkasti, bijeli, žuti i zeleni kamenčići u travi ispod masline.²⁵

---

²²»Fragmenti jedne intimne biografije«, *Pečat*, I./1939., br. 5-6, str. 361-365.

²³»Smrt u gradu Stonu«, *Otrovane lokve*.

²⁴»Iza dogorjelih svijeća«, *Pjesme u prozi*.

²⁵»Lovorika i jaganjci«, *Pjesme u prozi*.

Uzima uljem natopljen kruh.

Sanjao sam, da je Uskrs. Za istim stolom sjedimo moja majka, vremenš-
na ženica, sva ko u pamuku tišine, moj otac, pognut pod teretom godi-
na, ja, i meni sučelice Gospodin Nadbiskup Alojzije Stepinac, Metropolit
Hrvatske.

On nas blagoslovi. Potom reče: Mi nemamo neprijatelja, i njihovi mr-
tvi zajedno su s nama.

Oko nas puno uskrsnoga zraka. On položi na stol svoje dobre ruke.
Vani pada snijeg. Zatim gledamo bijeli stolnjak. Ja jedem kruh i plačem.²⁶

Plače.

Prekriženih ruku ući ću u novi prostor vremena.²⁷

Zagrize kruh.

Zatamnjenje.

---

²⁶»Željezni zastor«, *Smrt i preobraženja*.

²⁷»Posljednja večer«, *Sužanj vremena*.

Čovjek s istrošenim sandalama

LIK: Nikola, redovnik

MJESTO RADNJE: Sion, noć s 10. na 11. studenoga 1391. godine

Gori svijeća. Obasjava lice franjevca koji leži u redovničkoj drvenoj postelji. Molitva. Tišina. Molitva. Smjenjuju se u pravilnim razmacima. Duboki uzdah. Redovnik naglas iznosi svoja razmišljanja.

Petak je. Kao Veliki petak, Gospodine, tvoj. Nemirna je ova noć, i u meni slutnja predstojećega dana. Zabrinuto liježem s tri Mala brata, zabrinuto, a opet miran i poslušan tebi, Bože, koji si me ovdje poslao. Gdje su sada moja šibenska rođena braća? Ah, kako je neprispodobiva ova jeruzalemska večer i drugačiji krajolik naspram rodnoga, šibenskoga. Kako često padnu na um kamene kalelarge, slijevajući se od obližnje roditeljske kuće prema samostanu sv. Frane. Spavaju li braća mirnije pod Tvrtkovim hrvatskim kraljevstvom, nakon svih nevolja s mletačkim generalom Pisanom i požarom što je dokrajčio ono što osvajači nisu stigli? Pruža li se dojmljiv pogled prema Kanalu sv. Ante, ona slutnja ukotvljenog Zlarina i otvorenoga mora koje se negdje daleko spaja sa svim ostalim bratskim vodama? Sanja li moja mlada Šibenska biskupija neka sretnija svitanja, upijajući težinu olovnoga neba nad svim forticama Krešimirova grada? Bože, koje radosti što si mi upravo na onih stotinjak metara, okruženih strmim stubama i mirisima materina *mlika*, usadio doživotni poziv na vjernost, nametnuo križ usuda, bitaka da se proširi kršćanski nauk po svem svijetu, propovijedajući Kristovu muku, smrt i uskrsnuće, u koje povjerovah još kao dječarac, urastao u zidine sv. Mihovila, spreman suočiti se sa svim novovjekovnim zmajevima.

Neka se dovrši. Proglas je pripravljen i s prvom slutnjom zore krenut ćemo prema Omarovoj džamiji i potražiti kadiju, usred slavlja Kurbanbajrama izreći svoju nepokolebljivu uvjerenost da se čovječanstvo samo po Sinu Božjemu spašava. A teško je, Gospodine, povjeruj i ti sluzi neznat-

nome, teže od svih bosanskih i bogumilskih godina, gdje je svaka travka, svaki riječni šum, svako brdo izgovaralo tvoje sveto ime, shvaćajući svu manihejsku krivovjernost. Koliko napora na toj tvrdoj zemlji da se ustraje u onome što je naslućeno, neslomljivo.

Ležim ne tako daleko od mjesta gdje su vojnici Rimljani zajedno s jedinim Židovima razapeli tvojega sina, ne vjerujući da se Riječ utjelovila i prebivala među nama. Nemoguće je, Gospodine, dokučiti zašto si ovoga pedesetogodišnjaka otrgnuo od plamsaja zadanoga ognjišta, puštajući da luta nepoznatim krajevima u kojima vukovi stoje iza svakoga grmlja, a spas pruža ustreptalo srce ispod ovoga pohabanoga habita. Poderane su i moje smeđe sandale, izmorene silnim putovanjima, nakvašene kišama jeruzalemskim, daždom koji je pratio duše mnogih pravednika i prije nas četvorice redovnika. Nisam vrijedan, Gospodine, nisam, noseći tek ovu skromnost u poslušnosti, čuteći dubinu Istine, sklanjajući se pod krošnje dozrelih plodova razgranatih stabala, mrveći prašinu zemlje umjesto slasnoga obroka, živeći dane nepostojane, nimalo spokojne u odnosu na one samostanske, uobičajene.

Što će biti s nama sutra, Gospodine, znam da imaš odgovor tišine na sva naša nerazjašnjena pitanja. Povio si me i odgajao zajedno s vrijednom majkom, dopustio da se planetom događaju i dobro i zlo, gledao da se valjam poput pjetlića u blatu, jer ti znaš kako samo eshaton sudnjega dana pruža pravi spasonosni lijek, djelotvoran za sve privremene bolesti ufajućih u tvoja obećanja. Doista, kao da mogu čuti šum mora kako dodiruje Rivu i Dolac, drhtaj šumeće pjene, udarajuće o hridine najstarijega hrvatskoga grada. I čujem šetače, plemiće i pučane kako u svojim službenim i neslužbenim vijećima prebiru po političkoj situaciji, ne dopuštajući nametanje tuđih stavova na svojem teritoriju. Tko osim tebe može utješiti noćas, Gospodine, dok zapušteno, bradato lice ne može usnuti, u mislima na normalan, uredan život kakav nikada nisam ni izabrao. Usliši molitve ovoga malenoga, poslušnoga sina u svojem vinogradu, jednom od onih trsova iz Donjega polja koje žuljevite ruke šibenskih težaka obrađuju svakoga dana, da zarade kruh svoj svagdašnji, nasmijani, okrnjenih zubi, ako ostane makar i jedna kaplja domaćega vina, kojim će sa svojim bližnjima nazdraviti na kraju dana, na početku svetkjućeg blagdana.

Jesam li morao hoditi ovom stazom, krajevima opustošenima turskim osvajanjima, koje ni kratkotrajne pobjede kneza Lazara i vojvode Vukovića nisu mogle zaustaviti, preokrenuvši Bosnu dankom u krvi i plačem ožalošćenih majka. Kako preokrenuti saracensku svijest u vremenu laž-

nih proroka, gdje je sve kao hereza i kada se svatko može predstaviti kao Bog, ne priznajući činjenicu da je samo jedan hodao zemljom prije 1390 godina, i mi za njim, beskorisni sljedbenici koji mu ni obuču na nogama nisu dostojni odriješiti. I opet gledam svoje sandale, mogle su i morale biti još istrošenije, smrvljene, stopljene u svakoj prijeđenoj stopi, slijepijene s krvavim, naboranim nogama. Možda sam bos trebao krenuti prema ishodištu svojega cilja, u zajedništvu s istim franjevačkim patnicima, Deodatom, Petrom i Stjepanom. Mogu naslutiti i njihovo okretanje u ovoj sićušnoj postelji, svatko je krenuo iz nekoga svojega Šibenika, svoje Rucicnije, Kunea, Narbone. I oni su vjerojatno sanjali prenošenje i življenje vjere među svojim, daleko od arapskoga jezika, bliski s Europom, razumijevajući se slično kolijevkom koja nas je njihala u danima davnim. Bože, ti si me ukrcao u lađu, ostavljajući nepoderive uvale djetinjstva, ukrcao da se ne osvrćem i ne požalim ni za čim što je ostalo za mnom. Doveo si me ovamo u sionski samostan, služiti s braćom i žeti drugdje posijano sjeme. Jesmo li poput dvanaestorice apostola, k tomu i nevjerni Tome od prvoga do posljednjega? Uvijek iznova tražeći dokaze, čak i kada srce sluti neminovnu prisutnost tebe. Jer valjalo je sjeći nemirna mora, gledati čudesnost tvojih staza, prihvaćajući i rast novih naraštaja, udaljenih, zbunjenih. Ne, ne smatram da svako živo biće mora misliti isto, jednako, ne može svatko vjerovati, voljeti. Ali navijestiti Radosnu vijest, barem čuti da si ti gospodar svijeta, osjetiti puninu bitka. Jesmo, nevjerni smo Tome, tumarajući prostranstvima gdje Božja riječ nije doprla, ili je posve iskrivljena u svojoj prvotnosti. Opet, i tvoj primjer siromaštva dignut je u visoke teološke rasprave, strah me ponekad da i sam ne padnem pod utjecaj nerazumljivih tumačenja s visoka, umjesto spuštanja i približavanja svakom čovjeku. Uzalud znanja i nauke, ako se Istina ne uspijeva urezati u dušu i srce najneupućenijeg, ali i najškolovanijeg stvorenja. Strah me katkad, možda neću uspjeti, neovisno o trudu, želji, volji. Vjerojatno slutiš koliko mi je stalo, a opet, tko sam ja da mogu išta napraviti bez tebe? Obična prašina satkana od vode i nečistoće, krvav i mesnat ispod kože, s nekoliko kostiju da drži to potrošivo ruho, otečenih zglobova, načetih kukova, bolesnih udova.

Znam, nema uzmaka, oprosti mi malodušje i malaksalost, plodove umora poslije napaćenih putova, bit će učinjeno sve što si ti zatražio od ove četvorice redovnika, ustrajnih tražitelja djelovanja Božjega milosrđa i u situacijama najvećih kušnji, najtežih sumnja. Otvori se, Srce sveto i izrađavano, otvori se ove noći bez sna, dopusti poljubiti bokove i stopala raspetoga Sina, pokušati uzvratiti djelić tvoje bezgranične ljubavi.

Ah, da mi je samo jednom vidjeti onu kamenu čuvaricu utvrde Šubićevca, galebove koji neumorno kruže najdražim zaljevom, ljepotu jutarnjih vesala neumornih ribara, sretnih i ako se jedna srdela nađe na *pijatu*, simbol uspješnoga ulova onih zadovoljnih i s najmanjim. Zar nije bilo dovoljno da se samo jedan kaurin preobrati, zar je trebalo prolaziti desetljećima neizvjesnih potraga, krsteći u ime Oca i Sina i Duha Svetoga one koji možda ne mogu pojmiti Golubicu otvorenu nad rijekom Jordanom, u čežnji jeftino prodane glave velikoga Ivana Krstitelja.

Bože, ti vidiš svu moju slabost i jad, i ne znam kamo čovječanstvo ide na izmaku četrnaestoga stoljeća, no uzdam se da kormilariš njime, siguran u svako podignuto jedro duše, nedohvatljiv u svojim naumima, veličanstven u neotkrivenosti s druge strane svih prirodnih zakona i znanstvenih dostignuća. Učini da ne bude uzaludan životni vijek ijednoga ljudskoga bića, začetoga na tvoju sliku i priliku, vijek ispunjen usponima i padovima, nadanjima i strahovima. Tako nam je malo oruđa dano i sva ih nosimo s nutarnje strane kože, slobodnom voljom ispunjeni, pripravnici za dalekosežnost svih, makar i pogrešnih odluka. Pomogni mi, Bože, pomogni da izdržim nerazumijevanje razjarene okoline, njihov plamteći sjaj mržnje u očima, nalik strašnom sudu koji pušta Barabu iz zatvora, a osuđuje Krista na smrt. Dopusti mi samo na trenutak zamisliti dvoranu posljednje večere, lomljenje kruha i Judin poljubac, tu nečuvenu izdaju prihvaćenu preobraženjem na gori, ali svejedno strašnu, nepoštenu u ljudskim očima. Dopusti mi vidjeti hod prema Kalvariji, uplakanu Gospu i dobrotu Šimuna Cirenca, dopusti mi pomoći na istovjetan, a različit način, da tvrdo hrastovo drvo križa bude doneseno na brdo najvećega stradanja.

Zar nije svijet samo trebao povjerovati? Samo povjerovati da se ovdje dogodila Istina, jedina i neprikosnovena, neoboriva, nenadoknadviva. Otkupljenje u svakom slovu te riječi, Ime koje traje do vijeka, dok je posljednjega čovjeka koji diše i zove na samrtnoj postelji: Spasi me, Gospodine. Vjerujući da vječni život nije daleko, već upravo tu, nadohvat ruke.

Teška je, kao nečastivi teška ova jeruzalemska noć, besana, mučna, jedna od onih kada se čovjek zapita hoće li ikad više san doći, preplavljujući sjećanja, sve što čovjek ima o tamnom času. Pomalo razvaljen i načet, ususret suboti, mogu čuti i fijukanje šibenske bure, vjetra koji smrzuva kosti vjernika kao i nevjernika, i neka se nitko ne nađe na putu kada priča svojim zlokobnim glasom i odnosi svakoga živoga tko se zatekne. Smrzavaju se tada i Mala braća s one strane zidina, kamoli neupućen gost grada, nenaviknut na studen usred dalmatinskih obala. I što ostaje, Bože,

što osim ruku sklopljenih u molitvu, pogleda uperenoga prema nebu da se bilo što, išta, promijeni, i svane dičnije, pročišćenije jutro? Ni meni ništa drugo ne preostaje.

Sačuvaj me, Gospodine, od ovih turobnih razmišljanja. Smrt? Shvaćam, i smrt je jedna od mogućnosti nakon čitanja proglašenja, ako u kadijinoj rezidenciji ne bude ni trunke shvaćanja prema izrečenome. Smrt? Kao znak fizičkoga nestanka, prestanka boravka na ovoj zemlji, putovanja prema vječnoj domovini. Smrt kao nagovještaj boljega, sretnijega svijeta. Lagao bih govoreći da mi je svejedno. No, što je smrt u usporedbi s čežnjom za svetim, osjećajem pripadnosti jednome živom Bogu? Može li smrt oduzeti i oskrnaviti učinjeno djelo, kada već skoro tisućljeće i pol svjedočimo da to nije moguće? Jer uvijek će se naći nasljednika, jednako upornih i ustrajnih, hrabrijih i od nas četvorice. Smrt nas neće rastaviti od tebe, Gospodine, uvjeren sam, već samo približiti tajni vječne milosti, naslonjene na prolaz iščekujućega uskrsnuća. Smrt nije kraj, zar ne, Bože moj, pa i sveti Pavao je prihvatio mučeništvo znajući da je mogao stotinu puta poginuti prije i poslije svojega obraćenja. Tako i moja malenkost, kakve su samo zvijeri vrebale po bosanskim gudurama i liticama, koliko se puta i vješt plivač mogao utopiti u brzim i ćudljivim rijekama, stradati od ruku Pavlove »lažne braće«, čega se i sveti apostol najviše bojao. Zar nije još u vremenu djetinjstva mogla proći zarazna bolest Šibenikom, nauditi i najotpornijem organizmu, zar nije tijelo moglo stradati i vodom, vatrom i mačem? Duša ostaje čitava, nesputana nastavlja plovidbu, bdjeti borovima i makijom neukroćenih divljina i pitomih nizina, neodijeljena od svojega tvorca. Uzalud sve ako i duša umire, ne smijem ni pomisliti na beskorisnost beskonačnosti.

Čuvaj me, Gospodine, čuvaj i ako tjelesnost nestane ognjem i mačem, sasječena i oskvrnjena, u namjeri zatiranja svakoga traga bezdušnoga čina, jer neće uništiti tebe, izvor svakoga života. Vрати me u iskon onda kada bude volja tvoja, Stvoritelju, ma što ljudski um želio, u želji opstanka, produženja vrste, manipulacije životom.

Oprosti mi na svim slabostima koje počinih tijekom pola stoljeća disanja, svih grijeha počinjenih u dobroj i lošoj namjeri, hrvajući se sa svakom slabošću prikovanom za zemlju, zamagljene svijesti slabovidne savjesti. Oprostio si u sakramentu ispovijedi, znam, no i ovom prilikom molim oprost, za sitne nepodopštine, nerazumijevanje braće, povrede mišlju, riječju, djelom i propustom.

Jamačno sam ti smiješan, Gospodine, kada gledaš jadnu dušu na izmaku snaga, snaga potpuno predanih tebi da ih svakodnevno krijepiš i podižeš. Daruješ svojom blagošću nova zrnca miline, znajući da sam stvoren da tebi ugodim i tvoje zapovijedi pokorno ispunjavam.

Bože, doveo si me na prag Jeruzalema, sada me i izvuci iz ove muke. Ali ne onako kako ja hoću, već kako ti misliš da je najbolje. Čujem korake u susjednoj sobi, vjerujem da su slične misli na usnama sve moje braće. Hoće li proglas biti shvaćen? Jesmo li, Gospodine, stavili na taj komad papira sve ono što si tražio? Može li uopće jedan proglas promijeniti putanju zamišljene budućnosti? Ah, koliko pitanja koja se roje, oprostite na njima. Slabiji sam nego što pomislih, tješeci se neupitnom jakošću vjere.

Osjećam, odzvanja bat na zvoniku Sv. Frane, podsjećajući Šibenčane da je ponoć, vrijeme počinka i potpune zahvale na prethodnom danu. Znam, raspršen sam potpuno, svakim trenutkom približavanja svitanja. Moj život oduvijek je samo u tvojim rukama, i moje pouzdanje leži u tvojoj dobroti. Unatoč svim slabostima, nema odustajanja. Zar se predati sada kada si mi pružio silne darove ljubavi, ispunio kožu nepresušnim talentima, pružajući smjerokaze na svim raskršćima, koji su lako mogli odvesti u krivom smjeru. Više se ne bojim, Gospodine, više ne. Čujem majčin glas, plač vlastite braće, njihove vapaje ne odlazi, ubit će te u stranom svijetu. Otrgnuh se od komoda obiteljskih skuta, izabravši redovnički žar namjesto ušćivanoga gnijezda, krenuvši nesigurnošću zaljubljenosti, strašću Očenaša, namrijetoga odlučnima, ne osvrćući se možda nikada do ove čudne noći.

Svejedno, ne ostavljaj me samog, Gospodine, i ne zamjeri što nisam znao ni umio više pružiti, sve na tvoju čast i slavu. Mogao sam više duša pokrstiti, još više nevjernih obratiti, još snažnije pokazivati križ svojega Spasitelja. Često je tijelo bilo umorno i gladno, patnički preslabo, oslonjeno na slabašan štap i privid postelje.

Ne žalim se, ne žalim se. Ispunio sam koliko je bilo dano u tom trenutku, jer sve si vidio i pratio, nasmijan poput šibenskoga berekina, darivajući blagost svrnutoga pogleda. I što sada? Čekam da ustanu francuska i talijanska braća, pozivajući u jutarnju šetnju, tako željenu i blagoslovljenu.

Vidim, dižu se prvi zraci sionske i jeruzalemske zore, nagovješćujući polazak. Noge više nisu umorne, a sandale spremno čekaju novo putovanje. Gle, kao da imaju specifičnu patinu, njihove kopče pozivaju na djelovanje, a vezovi čvršći no što sam ranije primjećivao. Možda će jednom baš one svjedočiti svu napaćenost ove neizvjesne noći s petka na subotu,

i reći svijetu da nije uzaludno. Da ništa nije bilo uzaludno dok je pouzdanja u djelo Isusa Krista.

Vrijeme je. Shvaćam, vrijeme je ustati i obući redovnički habit. Pogladi sijedu bradu i prepustiti se avanturi života. Kao i svakoga jutra, kao i svakoga dana. Samo hrabro, Nikola, spasenja ionako nema na zemlji, već pod kapom nebeskom. Barem ti to znaš, kad već dolaziš iz grada koji se nikada nije predavao, trajno ostajući postojan među zidinama u kojima uvijek mene čini sigurnim zaštita mojega Gospodina. Samo hrabro, Nikola, nema čovjeka na zemlji koji ti može suditi. To može samo dobri Bog, u čije se ruke napokon u potpunosti predajem. Nema neprijateljskog mjesta, a neprijateljski nastrojeni ljudi ionako će jednom sklopiti svoje ruke u molitvu. I bit će uslišana, oh, još kako će biti uslišana.

Redovnik se u miru svoje samostanske sobe oblači, pogladi bradu i krene prema vratima.

(Nadahnuo knjigom o. Ivona Ćuka *Mučenik iz Krešimirova grada – Životopis sv. Nikole Tavilića*, treće, dopunjeno izdanje, Zagreb, 2008.)

Bilješke o autorima

ANDRIĆ, Nedjeljka (Garčin, 1949.), Slavonski Brod

djuro.andric@sb.t-com.hr

Pjesnikinja je i kantautorica. Književne radove objavljuje u časopisima, zbornicima, biltenima i katoličkom kalendaru *Danica*. Sudionica je književnih recitala i natječaja na kojima je više puta i nagrađivana. Piše stihove za uglazbljivanje. Nekoliko pjesmama joj je izvedeno na glazbenim festivalima. Članica je nekoliko umjetničkih udruga.

Na 8. *Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić«* dobitnica je 1. nagrade za monodramu.

Objavila je zbirke pjesama *Gdje je blago* (2003.), *U zaborav ja vas ne dam* (2006.) i *U otkucaju srca mog* (2007.).

BAJZA, Željko (Poznanovec, 1946.), Zagreb

zeljko.bajza@gmail.com

Doktorirao je na Fakultetu kemijskog inženjerstva i tehnologije u Zagrebu. Književne radove objavljuje u časopisima i zbornicima. Sudionik je književnih recitala i natječaja na kojima je više puta nagrađivan. Nekoliko mu je pjesama izvedeno na glazbenim festivalima.

Član je *Hrvatskoga zagorskoga književnog društva, Kajkavskoga spravišča* i *Kajkavijane*.

Na 8. *Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić«* dobitnik je 3. nagrade za monodramu.

Objavio je deset knjiga različite tematike.

ERMAN, Nevenka (Orbanići, Žminj, 1946.), Žminj

nevenkaerman@net.hr

Književne radove objavljuje u časopisima i zbornicima. Posebno njeguje žminjsku čakavštinu. Sudjeluje na recitalima i književnim natječajima na kojima je više puta i nagrađivana.

Objavila je zbirku poezije *Ma je dušelo* (2005.), ilustrirane priče za djecu *Jurena* (2007.), *Skrito pod ladonjon* (2010.) i *Blavi val/L'ondone blu* (2016.) te knjigu običaja *Navadvi od zdavni* (2013.).

GAVRAN, Zdravko (Slavonski Brod, 1957.), Zagreb

zdravko.raven@gmail.com

Diplomirao je hrvatski jezik i književnost te komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Zaposlen je kao diplomatski službenik u MVEP-u, a djeluje i kao književnik, publicist i prevoditelj. Zastupljen je u antologijama i zbornicima, osobito duhovne lirike. Član je *Društva hrvatskih književnika* i *Matice hrvatske*.

Na 5. *Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva* »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 3. nagrade za esej, na 6. *Susretu* 1. nagrade u istom žanru, a na 7. *Susretu* 3. nagrade za poeziju i 1. nagrade za esej.

Objavio je devet knjiga (pjesme, epigrami, aforizmi, eseji, književni ogledi, kritike, publicistika).

JURDANA, Vjekoslava (Rijeka, 1967.), Lovran

vjurdana1@gmail.com

Na Filozofskom fakultetu u Rijeci stekla je naziv doktora znanosti iz polja filologije. Stručne i književne radove objavljuje u časopisima i zbornicima. Sudjeluje na brojnim književnim natjecanjima i recitalima na kojima je više puta i nagrađivana. Dobitnica je posebna priznanja Grada Opatije za znanstveni rad i za područje kulture. Članica je strukovnih i umjetničkih udruga.

Na 8. *Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva* »Stjepan Kranjčić« dobitnica je 1. nagrade za putopis.

Objavila je znanstvene monografije *Povijest kao sudbina. Život i stvaralaštvo Drage Gervaisa* (2009.) i *Igri: mala zavičAjna čitanka* (2015.) te zbirke pjesama *Kolajnica* (2013.) i *Zvonejske lumbreli* (2014.).

KANCIJANIĆ, Živka (Hreljići, općina Marčana, 1950.), Vodnjan

zivka_kancijanice@net.hr

Završila je Višu ekonomsku školu u Puli. Poeziju objavljuje u zajedničkim zbirkama i zbornicima recitala na kojima sudjeluje. Članica je i suosnivačica *Literarne udruge* »Cvitak« u Vodnjaju.

Na 5. *Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić«* dobitnica je 3. nagrade za kratku priču, a na 8. *Susretu* 2. nagrade za kratku priču.

Objavila je zbirku pjesama na čakavštini *Komo moje duše* (2009.).

LUKAČEVIĆ, Ljiljana (Hrvatska Kostajnica, 1953.), Ivanec

ljiljana.lukacevic@yahoo.com

Diplomirala je na Agronomskom fakultetu u Zagrebu. Književne radove objavljuje u zbornicima recitala i natječaja na kojima sudjeluje, a na kojima je više puta i nagrađivana. Članica je neformalne autorske skupine *Ivanečki pjesnički krug*.

Na 8. *Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić«* dobitnica je 3. nagrade za poeziju.

MALTAR, Zdenka (Varaždin, 1964.), Novi Marof

zdenka.maltar@gmail.com

Završila je studij upravnoga prava u Zagrebu. Piše poeziju i prozu na hrvatskom standardnom jeziku i na kajkavskom narječju. Radovi su joj objavljeni u zajedničkim zbirkama i u časopisu *Kaj*. Sudjeluje na brojnim književnim natjecanjima na kojima je više puta i nagrađivana.

Na 2. *Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić«* dobitnica je 3. nagrade za putopis, na 3. *Susretu* 2. nagrade za kratku priču, na 4. *Susretu* 3. nagrade za kratku priču, na 5. *Susretu* 3. nagrade za poeziju, na 6. *Susretu* 1. nagrade za kratku priču, na 7. *Susretu* 1. nagrade za poeziju, a na 8. *Susretu* 2. nagrade za putopis.

Objavila je zbirku kajkavske poezije *Tebi, Erato* (2012.).

MARTAN, Tibor (Varaždin, 1981.), Madžarevo, Novi Marof

tibor.martan@gmail.com

Nakon završene Visoke učiteljske škole u Čakovcu na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirao je pedagogiju i etnologiju, polazi specijalistički studij Dramske pedagogije. Sudjeluje na recitalima i književnim natjecanjima. Član je Matice hrvatske, Hrvatskog centra za dramski odgoj i Hrvatskog etnološkog društva.

MIKULEC, Mirjana (Zagreb, 1959.), Oroslavje

mirjana.mikulec@revizija.hr; frincimirjana@gmail.com

Diplomirala je ekonomiju na Ekonomskom fakultetu u Zagrebu. U časopisima i zbornicima objavljuje pjesme i kratke priče. Sudjeluje na recitalima i književnim natjecajima na kojima je do sada nekoliko puta i nagrađivana.

Objavila je zbirke pjesama *Koordinate postojanja* (2007.), *Raspukline* (2011.) i *Stope* (2015.).

MOLINAR, Vlasta (Zenica, 1950.), Zagreb

vlasta.molinar2@zg.t-com.hr

Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirala je engleski i hrvatski jezik i književnost. Piše poeziju i kratke priče. Književne radove objavljuje u časopisima i zbornicima. Sudjeluje na književnim recitalima i natjecajima. Članica je *Hrvatskog katoličkog društva prosvjetnih djelatnika* i *Udruge ljubitelja pera i kista »Pegaz«*.

Na 8. *Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić«* dobitnica je 2. nagrade za poeziju.

Objavila je zbirke poezije *Hvala Ti* (1999.) i *O ljubavi Tvojoi* (2013.).

OPAČIĆ, Nives (Vukovar, 1944.), Zagreb

nives.opacic@gmail.com

Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu diplomirala je jugoslavenske jezike i književnosti, komparativnu književnost te češki jezik i književnost, a na istom fakultetu završila je i znanstveni magisterij iz lingvistike. Do umirovljenja je radila na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Stručne radove objavljuje u časopisima i zbornicima. Aktivna je promicateljica hrvatskoga jezika i kulture, članica *Matice hrvatske* i osnivačica *Društva hrvatskih lektora*. Dobitnica je godišnje državne nagrade za popularizaciju i promicanje znanosti koju dodjeljuje Hrvatski sabor (2009.), nagrade *Kiklop* za leksikografiju (2011.) te priznanja *Kršćanskoga akademskoga kruga* za dugogodišnji rad na hrvatskome jeziku.

Na 7. *Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić«* dobitnica je 1. nagrade za putopis, a na 8. *Susretu* 1. nagrade za esej.

Objavila je jedanaest knjiga (stručne knjige, eseji, putopisi).

PAVLOVIĆ, Pero (Gradac, BiH, 1952.), Neum, BiH

p_pavlovic@net.hr

Diplomirao je i magistrirao medicinsku biokemiju u Zagrebu. Piše pjesme, književne i likovne kritike, osvрте, prikaze te kulturološke i novinske članke. Radove objavljuje u značajnim književnim časopisima. Pjesme su

mu uvrštene u više pjesničkih antologija, u lektiru i čitanke u Bosni i Hercegovini te prevedene na nekoliko stranih jezika. Član je *Društva hrvatskih književnika*, *Društva hrvatskih književnika Herceg Bosne* i *Matice hrvatske*. Dobitnik je više književnih nagrada i priznanja među kojima su najznačajnije *Nagrada Antun Branko Šimić* za knjigu pjesama *Nebeske latice* i povelja *Hrvatske kulturne zaklade* i *Hrvatskoga slova*.

Na 4. *Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva* »*Stjepan Kranjčić*« dobitnik je 3. nagrade za poeziju.

Objavio je 33 pjesničke zbirke.

PERIČIĆ, Anita (Varaždin, 1965.), Varaždin

anita.pericic@gmv.hr

Diplomirala je na Pedagoškoj akademiji u Čakovcu i na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Stručne radove objavljuje u časopisima i zbornicima. Sudionica je književnih recitala i natječaja, a u suautorstvu sa suprugom Denisom Peričićem osvojila je nekoliko nagrada među kojima je i Nagrada za dramsko djelo *Marin Držić*. Članica je *Matice hrvatske*.

Na 7. *Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva* »*Stjepan Kranjčić*« dobitnica je 2. nagrade za monodramu koju je napisala u suautorstvu s Denisom Peričićem, a na 8. *Susretu* 3. nagrade za esej, također u suautorstvu s Denisom Peričićem.

PERIČIĆ, Denis (Varaždin, 1968.), Varaždin

denis.pericic@vz.htnet.hr

Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu magistrirao je znanost o književnosti. Književni je kritičar, urednik i prevoditelj. Književne radove objavljuje u časopisima i zbornicima, a zastupljen je i u nekoliko antologija. Djela su mu prevedena na nekoliko stranih jezika. Sudjeluje na brojnim književnim natjecajima i recitalima u domovini i inozemstvu. Dobitnik je više od 50 nagrada među kojima su najznačajnije nagrade *Marin Držić* (dva puta), *Lapis Histriae*, *Katarina Patačić*, *Pasionska baština* i *Medalja Grada Varaždina 2014.* za najviše zasluge u kulturi i umjetnosti te izvanredne rezultate i osobite uspjehe u književnom radu. Odnedavno vrlo uspješno piše i u suautorstvu sa suprugom Anitom Peričić. Član je *Društva hrvatskih književnika* i *Hrvatske zajednice samostalnih umjetnika*.

Na 5. *Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva* »*Stjepan Kranjčić*« dobitnik je 1. nagrade za poeziju, na 6. *Susretu* 2. nagrade za kratku priču, na 7. *Susretu* 2. nagrade za monodramu koju je napisao u

suautorstvu s Anitom Peričić, a na 8. *Susretu* 3. nagrade za esej, također u suautorstvu s Anitom Peričić.

Objavio je tri romana, sedam zbirki pjesama, tri knjige drama, tri knjige pripovijedaka, jednu zbirku kolumni i eseja te desetak stručnih knjiga (antologije, studije, monografije).

PETRIČEVIĆ, Anka, s. Marija od Presvetoga Srca

(Lovreć, 1930.), Split

Redovnica je, klarisa. Diplomirala je filozofiju i teologiju. Objavila je oko 50 knjiga, zbirke pjesama, poeme, dramske radove, monografije te knjige pjesničke i autobiografske proze.

Primila je nagradu Grada Splita i odlikovanje Danica hrvatska s likom Marka Marulića za izuzetan doprinos kulturi. Članica je Društva hrvatskih književnika i Zajednice hrvatskih umjetnika.

POSARIĆ, Darko (Vinkovci, 1970.), Vinkovci

darko.posaric@hrsume.hr

Diplomirao je na Šumarskom fakultetu u Zagrebu. Sudjeluje na književnim natjecajima. Član je *Matice hrvatske* i *Hrvatskoga šumarskog društva*.

Objavio je zbirke pjesama *Život i druge stvari* (2010.) i *Hrastova šuma u stihu* (2011.) te poemu *Bilo kakav spas bi moguć, križ odabra Bog Sve-moguć. Zašto?* (2015.).

PROSENJAK, Božidar (Koprivnica, 1948.), Velika Gorica

bozidar.prosenjak@alfa.hr

Diplomirao je romanistiku na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Književne radove, koje piše i za odrasle i za djecu, objavljuje u književnim časopisima, a zastupljen je i u školskim čitankama te u brojnim antologijama i zbornicima. Gostovao je na više tisuća književnih susreta u zemlji i inozemstvu. Djela su mu prevedena na više stranih jezika. Član je *Društva hrvatskih književnika* i *Hrvatske zajednice samostalnih umjetnika*. Dobitnik je književnih nagrada i priznanja među kojima su najznačajnije nagrade *Ivana Brlić Mažuranić* i *Grigor Vitez* te nagrade *Grada Velika Gorice* za životno djelo.

Na 5. *Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva* »*Stjepan Kranjčić*« dobitnik je 1. nagrade za esej, a na 8. *Susretu* 3. nagrade za putopis.

Objavio je 50-ak knjiga za djecu i odrasle (romani, pripovijetke, aforizmi, kritike, slikovnice, dramska djela), od kojih je lektirno djelo *Divlji*

konj dosada doživjelo 21. izdanje. Godine 2014. objavljena su mu izabrana djela u osam svezaka.

RABAR, Josip Sanko (Zagreb, 1946.), Zagreb

sanko.rabar@terrakom.net; sanko.rabar@gmail.com

Diplomirao je filozofiju i sociologiju na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Pjesnik, prozaist, esejist, filozof, kritičar, scenarist i publicist. Svoje radove objavljuje u brojnim časopisima i na radijskim postajama. Zastupljen je u više od petnaest antologija i za svoje radove više je puta nagrađivan. Član je *Društva hrvatskih književnika* i *Hrvatskog društva katoličkih novinara*.

Na 2. *Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva* »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 1. nagrade za esej, na 3. *Susretu* 3. nagrade za esej, na 4. *Susretu* 1. nagrade za kratku priču, a na 8. *Susretu* 1. nagrade za poeziju i 2. nagrade za esej.

Različite književne žanrove koje stvara objavio je u 15 samostalnih knjiga, a uredio je i zbornik suvremene hrvatske duhovne poezije *Kruh i vino* (2009.).

ŠOVAGOVIĆ, Tomislav (Šibenik, 1976.), Zagreb

tsovagovic@yahoo.com

Diplomirao je novinarstvo na Hrvatskim studijima u Zagrebu i teologiju na Institutu za teološku kulturu laika u Zagrebu. Piše poeziju i prozu. Sudionik je brojnih književnih recitala na kojima je više puta i nagrađivan. Dobitnik je nagrade *Josip i Ivan Kozarac* za knjigu godine.

Na 1. *Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva* »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 2. nagrade za putopis, na 2. *Susretu* 1. nagrade za monodramu i 3. nagrade za esej, na 4. *Susretu* 3. nagrade za putopis, na 5. *Susretu* 1. nagrade za monodramu, na 6. *Susretu* 1. nagrade za putopis i 2. nagrade za monodramu, na 7. *Susretu* 3. nagrade za putopis, a na 8. *Susretu* 2. nagrade za monodramu.

Objavio je zbirke priča *Rudnik čvaraka* (2012.) i *Cesta knezova Bribirskih* (2016.) te roman *Mangan* (2016.).

ŠUK, Vladimir (Zagreb, 1956.), Oroslavje

dado.suk@gmail.com

Diplomirao je ekonomiju na Fakultetu za vanjsku trgovinu u Zagrebu. Književne radove objavljuje u časopisima i zbornicima radova. Sudjeluje na

recitalima i književnim natjecajima na kojima je nekoliko puta i nagrađen. Član je *Hrvatskoga zagorskoga književnog društva* i *Udruge hrvatskih zavičajnih književnika*. Dobitnik je priznanja grada Oroslavja za doprinos u kulturi.

Na 4. *Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva* »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 2. nagrade za poeziju.

Objavio je četiri knjige (poezija, haiku, kratke priče).

TIŠLJARIĆ, Snježana (Koprivnica, 1964), Ždala

snjetis@gmail.com

Diplomirala je predškolski odgoj te stekla potvrđnicu za odgojiteljicu u vjeri na Katoličkom bogoslovnom fakultetu. Književne radove objavljuje u časopisima i zbornicima. Sudjeluje na književnim recitalima i natjecajima na kojima je nekoliko puta i nagrađena. Članica je *Podravsko-prigorskog ogranka Društva hrvatskih književnika* i *Udruge Vendi*. Dobitnica je prestižne državne nagrade *Ivan Filipović* za doprinos teoriji i praksi u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju.

VRBANIĆ, Vinko (Novi Varoš, 1951.), Vinkovci

vinkovrbanic@gmail.com

Piše prozu, a svoje radove objavljuje u časopisima i zbornicima.

Na 8. *Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva* »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 1. nagrade za kratku priču.

Objavio je zbirku novela *Furmani i Sokolov let* (2011.) te roman *Glasoni u šumi* (2012.).

ŽIC, Vojmil (Zagreb, 1960.), Zagreb

vozcovke@inet.hr

Diplomirao je sociologiju i komparativnu književnost na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Književne radove objavljuje u časopisima *Mali koncil* i *Glas Koncila*. Dobitnik je godišnje nagrade *Hrvatskoga društva katoličkih novinara* za 2003. godinu.

Na 7. *Susretu hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva* »Stjepan Kranjčić« dobitnik je 3. nagrade za monodramu, a na 8. *Susretu* 3. nagrade za kratku priču.

Autor je zbirke prozних ogleđa *Oko stola / iz obiteljske razmišljaonice* (1995.), dviju slikovnica (*Biblibilje* i *Zoomak*) te suautor i urednik više knjiga u izdanju *Glasa Koncila*.

Bilješke o članovima Stručnog ocjenjivačkog suda

LONČAREVIĆ, Vladimir (Zagreb, 26. 7. 1960.),
Zagreb

U Zagrebu je završio osnovnu i srednju školu te studij kroatistike na Filozofskom fakultetu 1985. Na spomenutom fakultetu magistrirao je 2002. Doktorirao je 2004. na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu.

Radio je kao lektor i redaktor u izdanjima INA-e 1986. i 1987., u reviji za religioznu kulturu »Obnovljeni Život« 1988. i 1989. te izdanjima Zagrebačke banke od 1989. do 1994. Od 1994. do 1996. radio je pri Veleposlanstvu Republike Hrvatske u Ljubljani, gdje je, uz ostalo, uređivao mjesečni bilten za Hrvate u Sloveniji *Korijeni*. Od godine 1997. bio je savjetnik u Ministarstvu obnove i razvitka, a od 1. veljače 1999. radi u Uredu Predsjednika Republike.

Godine 2009. stekao je znanstveno zvanje znanstvenoga suradnika, a 2011. izabran je u nastavno zvanje docenta. Honorarno predaje na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu i na Hrvatskom katoličkom sveučilištu. Objavio je knjige: *Oslobađanje povijesti* (eseji, 1997.), *Luči Ljubomira Marakovića* (znanstvena monografija, 2003.), *Književnost i hrvatski katolički pokret* (znanstvena monografija, 2005.); priredio antologije *Krist u hrvatskom pjesništvu od Jurja Šižgorića do naših dana* (2007.), *Sveti Franjo u hrvatskom pjesništvu* (s B. Petračem i N. Videk, 2009.) te *Križni put u stihovima hrvatskih pjesnika XX. stoljeća* (2010.) i *Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu* (s J. Bratulićem i B. Petračem, 2016.). Osim više desetaka znanstvenih i stručnih članaka i studija u zbornicima, stručnim publikacijama, znanstvenim i književnim časopisima, objavio je stotine raznih

članaka u različitim listovima, novinama, revijama i časopisima, priredio je i (su)uredio više knjižnih izdanja i zbornika. Recenzent je školskih udžbenika i mentor na diplomskim i doktorskim studijima. Održao je niz javnih predavanja i tribina o raznim temama te nastupio na više znanstvenih simpozija. Bio je urednik lista *MI* (1992. - 1997.) i predsjednik HKZ *MI* (2003. - 2007.). Član je Matice hrvatske, HKD Sv. Jeronima i Društva hrvatskih književnika. Glavni je urednik biblioteke »Hrvatska katolička baština XX. stoljeća«.

PETRAČ, Božidar (Zagreb, 21. 7. 1952.), Zagreb

Književni povjesničar, antologičar, kritičar, publicist, urednik, bibliograf, prevoditelj, pjesnik. Završio je studij komparativne književnosti, talijanskog te francuskog jezika i književnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Radio je u Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici u Zagrebu, bio lektor na Jagiellonskom sveučilištu u Krakowu. Godine 1989. uključio se u politički život kao član Hrvatske demokratske zajednice. Bio je savjetnik Predsjednika Republike Hrvatske dr. Franje Tuđmana, zastupnik u Hrvatskom saboru i glavni urednik *Vjesnika*. Predsjednik je društva Društva hrvatskih književnika, član je Hrvatskog PEN-a i Hrvatskoga filološkog društva. Urednik je biblioteke »Vrhovi svjetske književnosti« te glavni urednik u nakladničkoj kući »Alfa«. U biblioteci »Hrvatska katolička baština XX. stoljeća« uredio je od 2005. do 2012. prvih dvadeset knjiga.

Uz više stotina kritika, znanstvenih, stručnih i preglednih članaka, studija i recenzija u periodici te predgovora i pogovora u knjigama i književnim zbornicima, priredio je brojne knjige hrvatskih i svjetskih pisaca. Vrlo je zapažen antologičar. Sastavio je antologije: kapitalnu *U sjeni Transcendencije* (s N. Juricom, Zagreb, 1987.), *Duša duše hrvatske: novija hrvatska marijanska lirika* (s N. Juricom, Mostar, 1988.), *Hrvatska lađa, I, II. Izbor pjesničkih i prozних tekstova te dokumenata o stvaranju neovisne suverene države Hrvatske i o Domovinskom ratu 1990. - 1992.* (s V. Pandžićem, Zagreb, 1996.), *Kip domovine: antologija hrvatske rodoljubne poezije XIX. i XX. st.* (Zagreb, 1996.), *Majci, Kraljici mira* (Međugorje, 1998.), *Mila si nam ti jedina – hrvatsko rodoljubno pjesništvo od Bašćanske ploče do danas* (s J. Bratulićem, Zagreb, 1998.), *Hrvatska božićna lirika od Kranjčevića do danas* (Zagreb, 2000.), *Povrh starog Griča brda: Zagreb u hrvat-*

skom pjesništvu 19. i 20. stoljeća (Zagreb, 2000.), *Hrvatska uskrсна lirika od Kranjčevića do danas* (Zagreb, 2001.), *Sveti Franjo u hrvatskom pjesništvu* (s V. Lončarevićem i N. Videk), proznu zbirku *Božićne priče* (Zagreb, 2001.), *Nikola Šubić Zrinski u hrvatskom stihu* (s J. Bratulićem i V. Lončarevićem, 2016.).

Uz ostalo, priredio je knjige *Dante u hrvatskoj likovnoj umjetnosti i književnosti* (s T. Maroevićem, 1982.), *Ivan Pavao II. i Hrvati* (s F. Šanjekom, 1995.) te sastavio udžbenike *Hrvatska čitanka 5-8* (s V. Pandžićem, 1997. - 1999.). Uz knjigu pionirskoga značenja *Futurizam u Hrvatskoj: dossier* (Pazin, 1995.), objavio je zbirke književnih kritika, ogleda i eseja *Jakovljeve ljestve hrvatske lirike* (Zagreb, 2003.), *Različiti književni svjetovi* (Zagreb, 2006.), *Na tuđim tragovima* (Zagreb, 2009.) i *Hrvatski književni panooptikum* (Zagreb, 2013.) te zbirke poezije *Dani kušnje* (Zagreb, 2001.) i *Cedulje sestri Klari* (Zagreb, 2012). Preveo je s francuskog jezika više beletrističkih naslova psihologijskih i religioloških tekstova te naslove povijesne i teološke literature s talijanskog jezika. Organizator je i sudionik više znanstvenih i stručnih skupova te književnih tribina u zemlji i inozemstvu. Dobitnik je više književnih nagrada.

BOSNAR, Drago (Vinagora, Hrvatsko zagorje, 6. 9. 1947.), Oroslavje

Svećenik Zagrebačke nadbiskupije, književnik, prevoditelj, autor duhovnih meditacija na radiju. Osnovnu školu pohađao je na Vinagori i u Desiniću, gimnaziju u Interdijecezanskom sjemeništu na Šalati u Zagrebu, gdje je maturirao 1966. i kao bogoslov Zagrebačke nadbiskupije započeo studij teologije na Bogoslovnom fakultetu. Nakon kraćega boravka u Njemačkoj i svećeničkoga ređenja 1973., diplomirao je 1974. kod prof. Ivana Goluba s temom o književnosti Augusta Cesarca *Čovjek u nedohodu*.

Kao svećenik najprije je djelovao kao kapelan u Prelogu, potom kao župnik u podravskome Drnju i Peterancu. Uz župničku službu vrijeme je posvećivao proučavanju sveze teologije i književnosti, prijevodima i esejima. Svoju je poeziju objavljivao u časopisima *Spectrum*, *Svesci* i *Kana*. Više godina uređivao je vjerski program na Radiju Koprivnica i s prijateljem, svećenikom Josipom Vnučecom, uređivao biblioteku *FOS-ZOE*, objavljujući svoje prijevode katehetsko-homiletske tematike. Godine 1994., kao župnik u zagorskoj Orehovici, počeo je djelovati kao autor

u emisiji *Duhovna misao* na 1. programu Hrvatskog radija, na kojem i danas, kao župnik u Oroslavju, redovito objavljuje.

Od radova objavljenih u časopisu *Svesci* objavio je antologiju latinsko-američkoga pjesništva *Bune i otpora* i dvije zbirke svojih pjesama: *Život je tako čudesan* i *Jedanaesta postaja*. U biblioteci FOS-ZOE objavio je prijevode s njemačkoga: *Znakovne propovijedi*, *Biblijski igrokazi*, *Pokorničko bogoslužje*, *Kratke priče I. i II.*, *Punina i Praznina* (mistika augustinca Davida Steidl-Rasta), *Molitva s onu stranu riječi* i *Govor znakova*. Kao plod suradnje na Radiju Koprivnica i 1. programu Hrvatskoga radija objavio je zbirke duhovnih meditacija: *Duhovno u svagdanjemu* (1998.) i *Dopustiš li životu da ti priđe* (2010.). U pripremi mu je i treća zbirka *Odmrsivanje uzlova*.

Sudionici (autori)

8. Susreta hrvatskoga duhovnoga
književnoga stvaralaštva
»Stjepan Kranjčić« 2016.

1. Nedjeljka Andrić, Slavonski Brod
2. Ružica Anušić, Zadar
3. Petar Babić, Križevci
4. Željko Bajza, Zagreb
5. Tomislav Baran, Sesvete
6. Danica Bartulović, Podstrana
7. Ivan Bašić, Split
8. Jurica Benzon, Vranjic
9. Željka Blažević, Split
10. Ante Bojanić, Zagreb
11. Dražen Bos, Ždala
12. Nada Bošković, Samobor
13. Ivanka Brađašević, Zagreb
14. Josipa Braut, Viškovo
15. Zdenka Čavić, Koprivnica
16. Zdenka Čorkalo, Split
17. Dijana Čupić, Zagreb
18. Marina Ćavar, Zagreb

19. Petar Čavar, Zagreb
20. Iva Damjanović, Sesvete
21. Višnjica Dananić, Sv. Ivan Zelina
22. Milan Desnica, Lučko
23. Bruno Diklić, Slavonski Brod
24. Renata Dobrić, Kaštel Sućurac
25. Marko Dropuljić, Zagreb
26. Nevenka Erman, Žminj
27. Branimir Fabek, Sv. Martin pod Okićem
28. Darko Foder, Ivanec
29. Rajko Fureš, Zabok
30. Ivan Gaćina, Zadar
31. Božica Gašparić, Starigrad, Koprivnica
32. Darko Gašparović, Rijeka
33. Goran Gatalica, Zagreb
34. Zdravko Gavran, Zagreb
35. Vera Grgac, Novaki Bistranski, Bistra
36. Ivanka Hajsek, Krapinske Toplice
37. Vinko Hasnek, Glavnica Donja, Belovar
38. Vlado Hleb, Breznički Hum
39. Ana Jakopanec, Koprivnica
40. Branka Japec Orlović, Sveti Đurđ
41. Milica Ježovita, Križevci
42. Ivan Jordan, Ražanac
43. Zvonko Jurčević, Samobor
44. Vjekoslava Jurdana, Lovran
45. Ante Juroš, Imotski
46. Živka Kancijanić, Vodnjan
47. Pejo Karlović, Zagreb
48. Zdenka Kirin, Zagreb
49. Josip Klarić, Gračišće
50. Vilma Knežević, Viškovo

51. Kristina Koren, Zagreb
52. Marija Kovač, Pula
53. Denis Kožljan, Pula
54. Zlatko Kraljić, Velenje (Slovenija)
55. Ana Krnjus, Pazin
56. Nikša Krpetić, Split
57. Frančeska Liebmann, Vogau (Austrija)
58. Danila Linić, Kostrena
59. Nada Lozar-Tomašić, Šenkovec
60. Štefanija Ludvig, Dubravica
61. Ljiljana Lukačević, Ivanec
62. Zdenka Maltar, Novi Marof
63. Franjo Mandić, Zagreb
64. Marija Maretić, Žminj
65. Mirko Marić, Strizivojna
66. Tibor Martan, Novi Marof
67. Ružica Martinović-Vlahović, Slavonski Brod
68. Franjo Matanović, Trieste (Italija)
69. Ante Matic, Zagreb
70. Miro Matijaš, Zagreb
71. Lovorka Matijević, Trstenik Nartski, Sesevski Kraljevec
72. Antun Matošević, Zagreb
73. Mirjana Mikulec, Oroslavje
74. Željka Mikuljan, Rovišće
75. Tomislav Milohanić, Poreč
76. Branka Mlinar, Omiš
77. Vlasta Molinar, Zagreb
78. Ivan Nadilo, Metković
79. Nives Opačić, Zagreb
80. Tugomir Orak, Varaždin
81. Ivka Ozuška, Zagreb
82. Vinko Pavić, Zagreb

83. Pero Pavlović, Neum (Bosna i Hercegovina)
84. Karolina Perc, Varaždin
85. Anita Peričić, Varaždin
86. Denis Peričić, Varaždin
87. Lajčo Perušiću, Zagreb
88. Anka Petričević, s. Marija od Presvetoga Srca, Split
89. Marijana Petrović Mikulić, Sisak
90. Ana Pisac, Kaštel Gomilica
91. Adolf Polegubić, Liederbach am Taunus (Njemačka)
92. Nada Pomper, Križevci
93. Darko Posarić, Vinkovci
94. Jagoda Prebeg, Rijeka
95. Božidar Prosenjak, Velika Gorica
96. Ljerka Pukec, Zagreb
97. Josip Sanko Rabar, Zagreb
98. Tatjana Račić Žlibar, Zagreb
99. Miroslav Radić, Rijeka
100. Tanja Radović, Zagreb
101. Branko Rakijašić, Pitomača
102. Dubravka Rovičanac, Zagreb
103. Olga Ruklić, Čazma
104. Slavica Sarkotić, Lekenik
105. Antonija Selaković, Zagreb
106. Nela Stipančić Radonić, München (Njemačka)
107. Đurđica Stuhlreiter, Osijek
108. Nikola Šimić-Tonin, Drage, Pakoštane
109. Ana Emanuela Šimunić, Gospić
110. Maja Šiprak, Zagreb
111. Blaženka Šitum, Kutjevo
112. Tomislav Šovagović, Zagreb
113. Ankica Špoljarić Mandić, Križevci
114. Vladimir Šuk, Oroslavje

115. Ante Nadomir Tadić Šutra, Knin
116. Snježana Tišljarić, Ždala
117. Ana Tomašević, Grižane
118. Stjepan Tomić, Zagreb
119. Jadranka Varga, Zagreb
120. Mirjana Mimi Vlašić, Imotski
121. Vinko Vrbanić, Vinkovci
122. Nela Vrkljan, Zagreb
123. Ankica Vučetić Čepulo, Vir
124. Damir Vukičević, Split
125. Danijela Zagorec, Križevci
126. Ivanka Zdrilić, Zagreb
127. Monika Zekić, Sv. Ivan Žabno
128. Marija Znika, Zagreb
129. Vojmil Žic, Zagreb

Svim autorima zahvaljujemo na sudjelovanju.

U izvedbi

8. Susreta hrvatskoga duhovnoga književnoga stvaralaštva »Stjepan Kranjčić« 2016.

sudjelovali su:

Organizator

Udruga za promicanje znamenitih Križevčana »Dr. Stjepan Kranjčić«

Pokrovitelji

Župa sv. Ane Križevci
Župa BDM Žalosne i sv. Marka Križevčanina Križevci

Pokrovitelji nagrada

Hrvatska kapucinska provincija
Glas Koncila
Veritas – Glasnik sv. Antuna Padovanskog
Hrvatska karmelska provincija
Hrvatska dominikanska provincija

Doprinos Susretu

Grad Križevci, Pučko otvoreno učilište Križevci, Turistička zajednica
Križevci, Radnik d. d., KTC d. d. i Zadruga Žumbar

Stručni ocjenjivački sud

Vladimir Lončarević (predsjednik), Božidar Petrač, Drago Bosnar

Suradnici

Roko Bašić, Anto Gavrić, Valentina Jurišić, Željko Picig, Krunoslav Puškar, Jure Šarčević, Željko Štubelj, Martina Valec Rebić, Marina Vidović Krušić (koordinatorka), Renata Vivek Božić, Danijela Zagorec, Patricia Županić, Danijela Žuškin

Izvršni producenti Susreta

Stjepan Soviček i Dražen Hladuvka, križevački župnici

Interpretacija

Mladena Gavran i Dubravko Sidor

Glazbeni program

Vokalni ansambl »Allegro«

Autorica Susreta, scenaristica i voditeljica

Tanja Baran

www.kranjcic.hr

www.knjizevni.kranjcic.hr

ISBN 978-953-241-522-3

9 789532 415223

www.glas-koncila.hr

40 kuna